

הלכות בית הבחירה

עם המפרשים

שאלו שלום ירושלים ספר עבודה ישליו אוהביך

והוא

ספר שמיני

הלכותיו תשע. והוא סידורן:

הלכות בית הבחירה. הלכות כלי המקדש והעובדים בו. הלכות ביאת המקדש. הלכות איסורי מזבח. הלכות מעשה הקרבנות. הלכות תמידין ומוספין. הלכות פסולי המוקדשין. הלכות עבודת יום הכפורים. הלכות מעילה:

הלכות בית הבחירה

יש בכללן שש מצות, שלש מצות עשה, ושלוש מצות לא תעשה. וזה הוא פרמן:

(א) לבנות בית המקדש. (ב) שלא לבנות המזבח גזית. (ג) שלא לעלות עליו במעלות. (ד) ליראה מן המקדש.

(ה) לשמרו סביב. (ו) שלא להשבית שמירתו.

וביאור מצות אלו בפרקים אלו:

בספ משנה

פרק ראשון

בספ משנה

- ציונים
- (א) לבנות בית המקדש, שהמ"צ מ"ע כ.
- (ב) שלא לבנות וכו', שהמ"צ מל"ת עט.
- (ג) שלא לעלות וכו', שהמ"צ מל"ת פ.
- (ד) ליראה מן המקדש, שהמ"צ מ"ע כא.
- (ה) לשמרו סביב, שהמ"צ מ"ע כב.
- (ו) שלא להשבית שמירתו, שהמ"צ מל"ת סו.
- פרק א
- א. מצות עשה וכו', שהמ"צ מ"ע כ.
- מ"ר ח"ג פל"ה.

שהמלוה היא והיה המקום אשר יבחר ה' אלהים וגו' וכסמ"ג מאוס דהתם לא פקיד לבנות בית הבחירה אלא סיפור בעלמא הוא דקאמר שיבאו קרבנות למקום שיבחר ה' אבל לא מלינו במקרא ליווי שיבנו בית הבחירה ואע"פ שבפרק כ"ג הביאו מקרא דוהיה המקום אשר יבחר ה' לא לענין שיהא ליווי

בנין בית הבחירה ממקרא זה אלא לומר שהכרתת זרעו של עמלק קודמת לבנין בית הבחירה מדכתיב והיה צהניח לכם מכל אויביכם וכו' והיה המקום אשר יבחר ה' ולפיכך לא רלה להביא רחיה מפסוק זה והביאו רחיה מועטו לי מקדש ואע"ג דהיה פרשה במשכן שבמדבר מיירי משמע דהאי קרא כלל הוא לכל מקום בין למשכן שבמדבר בין לשילה וכו' ובגמרא בין לבית עולמים ודיקא נמי דקאמר ועשו לי מקדש ולא קאמר ועשו לי משכן. וכן הוא בגמרא סנהדרין ט"ז שצעות ד"ד וכן תעשו לדורות וכו':

ב כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל י"ד שנה וכו' עד כיון שנבנה המקדש בירושלים נאמרו כל המקומות כולן לבנות בהם בית ה' ויהי מקריב בהם קרבן וכו'. הכל מזכור בסוף זכחים במשנה (ק"י"ג) ובגמרא (ד"ק"י):

פ"א א מצות עשה לעשות בית לה' וכו' שנאמר ועשו לי מקדש. ז"ל רבינו בספר המלות שלו מלוה עשרים הוא

שלונו לבנות בית הבחירה לעבודה זו יהיה ההקדשה והבערת האש תמיד וליוויה יהיה ההלכה והעליה לרגל והקדוה בכל שנה והוא אמרו יתעלה ועשו

לי מקדש. ולשון ספרי ג' מלות נלשו ישראל צעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו של עמלק הנה התבאר שבנין בית המקדש מלוה בפני ענמה והא דספרי איתא נמי בפרק כ"ג (סנהדרין דף כ"ז) וסמ"ג כתב ז"ל תניא ג' מלות נלשו ישראל וכו' ואחר שיניח להם המקום מכל אויביהם מסביב לבנות בית הבחירה שנאמר ועברתם את הירדן וישבתם בארץ ואח"כ והיה המקום אשר יבחר ה' אלהים בו לשכן שמו שם שמה תבואו את כל אשר אנכי מלוה אתכם עולותיכם וזבחיכם וכו' זמן מלוה זו של בנין בית הבחירה לא הגיעה עד ימי דוד וכן הוא אומר דוד ויהי כי יש המלך צביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב צבית ארזים וארון האלהים יושב בתוך היריעה עכ"ל. ונראה שלא רלה לומר שהמלוה היא ועשו לי מקדש כמ"ש רבינו משום דההוא קרא במשכן שבמדבר מיירי ורבינו לא נראה לו

א מצות עשה לעשות בית ליי' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות, וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר ועשו לי מקדש, וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו, והיה לפי שעה שנאמר כי לא באתם עד עתה וגו'. **ב** כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו, ומשם באו לשילה ובנו שם בית של אבנים ופרשו יריעות המשכן עליו ולא היתה שם תקרה, ושם"ט שנה עמד משכן שילה וכשמת עלי חרב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש, וכשמת שמואל חרב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש ומגבעון באו לבית העולמים, וימי נוב

משנה למלך

פ"א א מצות עשה לעשות בית לה' וכו'. הרמב"ן במ"ע ס"י ל"ג כתב דעשיית הארון והכפורת לשום שם העדות תמנה מלוה בפני ענמה וכ"כ בסוף הספר כשבא להשלים מנין רמ"ח מלות עשה:

מראי מקומות

בשם ה' א"ל עולם, וירא כא, לג. שאל שלום ירושלים ישליו אוהביך, תהלים קכב, ב. פ"א א: - א. מצות עשה וכו', סנהדרין כב. ספרי ראה יב, י. תוספתא סנהדרין פ"ג, ג. בית לה' מכן להיות מקריבים בו קרבנות, עיין דה"ב ב, ג. ה. ירושלמי ר"ה פ"א ה"א: שלמה בנך בונה בית המקדש אלא להקריב קרבנות וכו'. וחוגגין אליו וכו', שופטים טז, טז. שנאמר ועשו וגו', תנחומא תצא יא. וראה סדר עולם רבה ספ"ו: כך תזכו וכו'. ועשו וכו', שם קיח, ב. סדר עולם רבה פ"ג.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"א

ציונים
ז. המנורה בדרום
וכו', פיה"מ מנחות
פ"א מ"ד.

ד ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא וכו'. צפרק צ' דמות (משנה ה) וארבע לשכות היו צארבעה מקצועותיה של מ' אמה ולא היו מקורות וכך הם עתידים להיות שנאמר ויולאני אל החצר החיצונה וכו' וצפרק שלש גבי מזבח קאמר רבי יוסי כשעלו בני הגולה הוסיפו עליו וכו' שנאמר והאריאל י"ב ארך וכו' וצפרק ד' (דף ע"ג) וסני פשפסין היו לשער הגדול וכו' שצדקו לא נכנסו צו ארס מעולם ועליו הוא מפורש על ידי יחזקאל ויאמר אלי ה' השער הזה יהיה סגור:

ראשי פספסין מזדילין בין עזרת ישראל לעזרת הכהנים: ובונים בה בתים וכו'. במסכת מדות (ס"ט):

ח כשבונים ההיכל והעזרה וכו'. במלכים כתוב אבנים גדולות אבנים יקרות ליסד הבית ובמילתא פרשת מזבח אדמה ואם מזבח אבנים ראה של אבנים עושה ראה של לבנים עושה וילפינן מיניה לבנין הבית:

וגבעון שבע וחמשים שנה. ג כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית ליי' ולהקריב בהן קרבן, ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה שבה נאמר ויאמר דויד זה הוא בית יי' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל ואומר זאת מנוחתי עדי עד. ד בנין שבנה שלמה כבר מפורש במלכים, וכן בנין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנווה כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל. ה ואלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית, עושיין בו קדש וקדש הקדשים ויהיה לפני הקדש מקום אחד והוא הנקרא אולם, ושלשתן נקראין היכל, ועושיין מחיצה אחרת סביב להיכל רחוקה ממנו

כעין קלעי החצר שהיו במדבר, וכל המוקף במחיצה זו שהוא כעין חצר אהל מועד הוא הנקרא עזרה והכל נקרא מקדש. ו עושיין במקדש כלים, מזבח לעולה ולשאר הקרבנות, וכבש שעולים בו למזבח, ומקומו לפני האולם משוך לדרום, וכיור וכו' לקדש ממנו הכהנים ידיהם ורגליהם בעבודה, ומקומו בין האולם ולמזבח משוך לדרום שהוא שמאל הנכנס למקדש, ומזבח לקטורת ומנורה ושולחן ושלשתן בתוך הקדש לפני קדש הקדשים. ז המנורה בדרום משמאל הנכנס ושולחן מימין שעליו לחם הפנים, ושניהם בצד קדש הקדשים מבחוץ ומזבח הקטורת משוך מבין שניהם לחוץ, ועושיין בתוך העזרה גבולין עד כאן לישראל עד כאן לכהנים, ובונים בה בתים לשאר צרכי המקדש כל בית מהם נקרא לשכה. ח כשבונים ההיכל והעזרה בונים באבנים גדולות, ואם לא מצאו אבנים בונים בלבנים ואין מפצלין את אבני הבנין בהר הבית אלא מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ ואח"כ מכניסין אותן לבנין, שנאמר אבנים גדולות אבנים יקרות ליסד

משנה למלך

מקדש ודברי ר' נחמיה באבנין גדולות וכו' ואין מפצלין את אבני הבנין בהר הבית אלא מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ ואח"כ מכניסין אותן לבנין וכו' וצפרק שלש גבי מזבח קאמר רבי יוסי כשעלו בני הגולה הוסיפו עליו וכו' שנאמר והאריאל י"ב ארך וכו' וצפרק ד' (דף ע"ג) וסני פשפסין היו לשער הגדול וכו' שצדקו לא נכנסו צו ארס מעולם ועליו הוא מפורש על ידי יחזקאל ויאמר אלי ה' השער הזה יהיה סגור:

מקדש ודברי ר' נחמיה באבנין גדולות וכו' ואין מפצלין את אבני הבנין בהר הבית אלא מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ ואח"כ מכניסין אותן לבנין וכו' וצפרק שלש גבי מזבח קאמר רבי יוסי כשעלו בני הגולה הוסיפו עליו וכו' שנאמר והאריאל י"ב ארך וכו' וצפרק ד' (דף ע"ג) וסני פשפסין היו לשער הגדול וכו' שצדקו לא נכנסו צו ארס מעולם ועליו הוא מפורש על ידי יחזקאל ויאמר אלי ה' השער הזה יהיה סגור:

מראי מקומות

ג. כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית ליי' ולהקריב בהן קרבן, ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה שבה נאמר ויאמר דויד זה הוא בית יי' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל ואומר זאת מנוחתי עדי עד. ד בנין שבנה שלמה כבר מפורש במלכים, וכן בנין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנווה כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל. ה ואלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית, עושיין בו קדש וקדש הקדשים ויהיה לפני הקדש מקום אחד והוא הנקרא אולם, ושלשתן נקראין היכל, ועושיין מחיצה אחרת סביב להיכל רחוקה ממנו

ג. כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית ליי' ולהקריב בהן קרבן, ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה שבה נאמר ויאמר דויד זה הוא בית יי' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל ואומר זאת מנוחתי עדי עד. ד בנין שבנה שלמה כבר מפורש במלכים, וכן בנין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנווה כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל. ה ואלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית, עושיין בו קדש וקדש הקדשים ויהיה לפני הקדש מקום אחד והוא הנקרא אולם, ושלשתן נקראין היכל, ועושיין מחיצה אחרת סביב להיכל רחוקה ממנו

ציונים
ט. פיה"מ תמיד
פ"א מ"ג.

מקיפין כל העזרה גזוטרטא וכו'. צפרק שני דמדות (משנה ה'). ומ"ש אכל בעזרת הנשים ובהר הבית מותר כלומר והיה דשמחת בית השואבה בעזרת הנשים היתה ובספ"ג מהלכות ע"ז תירץ דשאינה היתה וכתב שם עוד וזימה של עץ שהיו עושים למלך בשעת הקהל לשעתה היתה ותמיהא לי הא דתנן צפרק ג' דמדות וכלונסות של ארו [בגירסתנו כתיב של אבן ולפי זה אין כאן תמיהא] היו קבועים מכתלו של היכל לכתלו של אולם כדי שלא יבעטו ושמה יש לומר שלא קבועים ממש קאמר בצנין אלא קבועים בעלמא בלא בנין ועל פי זה יש לתרץ ללשכת כ"ג שלא היתה קבועה בצנין אלא בלא בנין ועי"ל שלשכת כ"ג לא של עץ היתה אלא בנין אבנים ולא נקראת של עץ אלא מפני שהניחו בה ענבים אזי זה פעם וטעמא

לתמוה על רבינו למה הניח דברי רבי יהודה ופסק כרבי נחמיה ואפשר דמשום סתם מילתא כרבי נחמיה ותו דפסקא קרא מסייע ליה משה פסק כוותיה והכרעת רבי אינה הכרעה מפני שהיא הכרעת דעת שלישית ללא הכרעה היא כדאיתא בספ"ק דפסחים ועוד דגמרא צפ"ק דתמיד שאכתוב צפרק זה כרבי נחמיה אתי:

מ ואין בונין בו עץ בולט כ"ל וכו'.
ללמד ממש לקמן בסמוך: ואין עושין אכסדרות של עץ בב"ה העזרה וכו'. בספ"ק דתמיד (דף כ"ח:): כתב הראב"ד ואין בונין בו עץ כ"ל א"א וה"ל לשכת כ"ג של עץ וכו'. מה שכתב והלא לשכת כ"ג של עץ היתה הכי איתא בסוף מדות (פרק ה') שלשכת כ"ג היתה נקראת לשכת העץ. ומ"ש עוד ובשמחת בית השואבה

הבית אבני גזית, ואומר ומקבות והגרון כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו.
מ ואין בונין בו עץ השגת הראב"ד
ואין בונין עץ בולט כ"ל כו'. א"ל והלא לשכת כהן גדול של עץ היתה ובשמחת בית השואבה מקיפין כל העזרה גזוטרטא אלא לא אסרה תורה כל עץ אלא אלא מוצח ה' והיא עזרת כהנים משער ניקטר ולפנים אכל בעזרת נשים ובהר הבית מותר.

משנה למלך

דהלכה כדברי המכריע וא"כ אפשר דמין בשעת החוס' אויל ומש"ה הקשה לרבינו דלמאי לא פסק כרבי דהוא מכריע. ומיהו דאי קשה דאי מרן אויל בשעת החוס' מהו זה שכתב בסוף דבריו ועוד דגמרא דפ"ק דתמיד כר' נחמיה אתי והנה סוגיא זו דתמיד דאתי כר' נחמיה היא ליישב סתמא דמתני' דתמיד דתני דבית המוקד היה מוקף רובדין וכדאיתא התם וא"כ מה ראייה יש מכלל דהתלמוד ס"ל כר' נחמיה ואם כוונת מרן היא דכיון דהסוגיא מוכחת דמתני' דתמיד אתי כר' נחמיה מש"ה פסקין כוותיה הא ליתא שהרי אליבא דתוס' ק"ל כדברי המכריע אף דאיכא סתם מתני' דלא כוותיה וכמו שכתבנו לעיל. ומיהו לזה היה אפשר ליישב דמרן ז"ל לאו אחאי טעמא לחוד קא סמך אלא שהצ"ח ג"כ טעם זה לעשותו סניף לטעמים הקודמים שכתב איך דשאי הכא שרבי עלמו המכריע סתם כר' נחמיה וא"כ אפשר דכל כ"י האז לא קי"ל כדברי המכריע מאחר דהמכריע עלמו סתם כבר פלוגתיה איך דכוונת מרן היא דמתני' דתמיד היה אפשר לאוקומה כר' יהודה והרובדין היו ע"י שמיר והרב בעל ב"ר שבע בחידושו לתמיד כתב דמאי דאמרין בגמרא אמר אב"י דמתקני ומייתו מעיקרא היינו דמתקני ע"י שמיר ע"כ ומרן אויל בשעת המפרש שכתב דמאי דאמרין מעיקרא היינו שהיו מסתתים אותם בכלי ברזל קודם שיצאו האבנים בבית וכסדרת ר' נחמיה וזהו פשטה של סוגיא וא"כ הכרח מרן היא דמדאוקומה בגמרא למתני' כר' נחמיה ולא אוקומה כר' יהודה מוכח דסתמא דתלמודא ס"ל כר' נחמיה וזהו שדקדק מרן וכתב דגמרא דפ"ק דתמיד ולא כתב דמתני' דפ"ק דתמיד לפי שכל ההכרח אינו אלא מסוגיית הגמרא דאוקומה למתני' כר' נחמיה ונראה דיש להצ"ח ראייה לזה דמתני' דרובדין אפשר לאוקומה כר' וע"י שמיר דאי לא תימא הכי תיקשי דהכי הוה ס"ד דצפ"ק דיומא (דף ט"ז) דסתמי דמדות ר' יהודה ניגיה דהא צפ"ק דמדות מ"ח תנן דבית המוקד היה מוקף רובדין של אבן אלא ודאי דמהא לא קשיא דאפשר לאוקומה ע"י שמיר וסתמא דתמיד אוקומה כסדרת רבי נחמיה משום דסתמי דתמיד ר' שמעון איש המלפא קתני להו ומדאוקומה כר' נחמיה משמע דס"ל לאב"י דכר' נחמיה ק"ל. אף אעיקרא דדינא זה שכתבנו דמרן בשעת החוס' אויל ומש"ה הקשה לרבינו הוא תימה בעיני שהרי הר"ר צפ"ק דקידושין עלה דהיה דנחלקו ר' טרפון ור' עקיבא אם העבד היואל בראשי איברים לר"י גט שחרור או לא ואמרין התם בצרייתא המכריעין לפני חכמים אומרין גראים דברי רבי טרפון בשן ועין ודברי ר' עקיבא בשאר איברים כתב דלא קי"ל כדברי המכריעין משום דלא אמרין הלכה כדברי המכריע אלא במתני' אכל בצרייתא לא. והביא ראייה לדבריו מהסוגיא דפ"ג דשבת שכתבנו ורבינו בשעת הר"ר אויל וכמ"ש צפ"ה מה' עבדים דין ד'. (א"ה עיין מ"ש הרב המחבר צפ"ט מה' ברכות). עוד יש לי

ההקשה לו דלמאי לא פסק כרבי דהוי מכריע וקי"ל דהלכה כדברי המכריע ותמיהו דהא כלל זה לא נאמר כי אם במשנה ולא בצרייתא וכדאיתא צפ"ג דשבת עלה מ' ואע"ג דדרכך ספק נאמר חילוק זה דקאמר דילמא ה"מ במתניתין אכל בצרייתא לא וא"כ אפשר דלפי האמת אף בצרייתא קי"ל דהלכה כדברי המכריע ויעיד על זה שהרי לפי האמת ר' יוחנן פסק בפירושו דהלכה כר' יהודה כהיה דשבת ואע"ג דסתם מתני' הו' דלא כר' יהודה ור' יוחנן אית ליה דהלכה כסתם משנה וא"כ ע"כ לומר דטעמיה דר' יוחנן דפסק כר' יהודה הוא משום דס"ל דהלכה כדברי המכריע אף בצרייתא וכמו שכתבנו התוס' שם דר"ה אמר י"ע ש"ע. זאת ועוד שראיתי לתוס' שכתבו שם דילמא ה"מ במתניתין אכל בצרייתא לא אע"ג דלא קאמר במשנתנו הכא משמע דאין הלכה כמותו משום דסתם מתניתין דלא כוותיה ע"כ. והנה מדברי התוס' הללו מוכח דאפילו כפי הס"ד הוה ס"ל דמאי דקי"ל דהלכה כדברי המכריע הוא אף בצרייתא מדלא קאמר הלכה כדברי המכריע במשנתנו אלא דשאי הכא דאין הלכה כדברי המכריע משום דסתם מתני' דלא כוותיה. הן אמת שדברי התוס' הללו צעירי קשים הם ונריבים תלמוד דאיכא לאיזה תכלית חלקו בגמ' בין מתניתין לצרייתא והכי הוה להו למימר דלמא ה"מ היכא דליכא סתם נגד המכריע אכל היכא דליכא סתם שלא כדברי המכריע או לא קי"ל כדברי המכריע וכי תימא דס"ל לסתמא דתלמודא דמתני' אף דהוי מחלוקת וא"כ סתם דבעלמא קי"ל כסתם מ"מ קי"ל כדברי המכריע כיון שהוא במשנה אכל בצרייתא כיון דאיכא סתם במתניתין לא קי"ל כדברי המכריע בצרייתא מש"ה חלק בין מתניתין לצרייתא הא ליתא דהא צפ"ק דפסחים (דף י"ג) הקשו בגמרא ונימא מר הלכה כר' מאיר דסתם לן תנא כוותיה ואע"ג דהתם רבן גמליאל הוא מכריע וכמו שהקשו שם בטרם הכי ונימא מר הלכה כר' דהוה ליה מכריע הרי מבואר דס"ל דאף דר"ג הוא מכריע מ"מ היה לו לפסוק כסתם מתניתין וא"כ ע"כ כי אמרין ה"מ במתני' הוא היכא דליכא סתם דאי איכא סתם קי"ל כסתם וא"כ כי אמרין אכל בצרייתא לא הוא אף דליכא סתם נגד המכריע דאי איכא סתם אף במתני' לא קי"ל כדברי המכריע וכדמוכח הסוגיא דפסחים. ועוד יקשה כדברי התוס' הללו דאיכא נמלאו סברות הפוכות מן הקלה אל הקלה מסדרת הס"ד לסדרת המסקנא שהרי לפי המסקנא קי"ל דהלכה כדברי המכריע בצרייתא אף דאיכא סתם מתני' דלא כוותיה והיכא דהמכריע הוא במתני' ואיכא סתם דלא כותיה קי"ל כסתם וכמו שכל זה הוא מבואר כדברי התוס' ולפי הס"ד דהיכא דהמכריע הוא בצרייתא ואיכא סתם במתני' דלא כותיה קי"ל כדברי המכריע וזה הוא דוחק גדול בעיני. מ"מ העולה ממש הוא דס"ל לתוס' דליבא דכ"ע אף בצרייתא נאמר כלל זה

מראי מקומות

ט. ואין בונין בו עץ בולט וכו', עיין ר"ה ד. א. ואין עושין אכסדרות וכו', תמיד כה. ב. וכו', שם. סוטה מח. ב. תמיד כו. ב. אבנים גדולות וגו', מ"א ה. לא. ומקבות וגו', שם ו. ז.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"א

יב אין בונין את המקדש בלידה וכו'. כפרק ז' לטענות דף ט"ו: ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים. הכי כתיב בעזרא. ומ"ט והכל חיבינן לטנות ולסעד בעלמס וזממונס אנשים וגשים כמקדש המדבר. דכתיב ויצאו האנשים על הגשים וכתיב ועשו כל חממי לב וכתיב וכל אשה חכמת לב צדיה

דמסתבר הוא דאם לא כן למה נשתנת לשכה זו לעשותה של עץ יותר משאר לשכות שהיו של בנין. וע"ל להראב"ד ניחא ליה לשכת כהן גדול שתהא של עץ מפני שסוכר שלשכה זו היתה צנויה במקום דריסת רגלי ישראל ולא אסרו אלא משער נקטור ולפנים שהוא אלל המזבח ומקשה לרבינו שסתם דבריו ומשמע מדבריו שכלל הבית אין בונין עץ אפילו בעזרת הגשים ולדעת רבינו יש לתרץ דכל העזרה דקאמר היינו משער נקטור ולפנים כדברי הראב"ד:

טו: **ואין** מבטלין תינוקות שא"ל בית רבן לבנין. מימרא פרק כל כתבי (דף ק"ט:): **ואין** בנין בהמ"ק דוחה יום טוב. כפ"ז לטענות (דף ט"ו:):

בולט כלל אלא או באבנים או בלבנים וסיד, ואין עושיין אכסדרות של עץ בכל העזרה אלא של אבנים או לבנים. ומרצפין את כל העזרה באבנים יקרות, ואם נעקרה אבן

יג המזבח אין עושיין אותו אלא בנין אבנים וכו'. כמכילתא רבי ישמעאל אומר מזבח אדמה תעשה לי שלא תבנהו לא ע"ג כיפין ולא על גבי עמודים והתם קאמר דקרא דואם מזבח אבנים חובה ואע"ג דתנאי פליגי עליה התם פסק רבינו כותיה משום דכר"פ קדשי הקדשים זכחים (דף כ"ח) סתם גמרא כותיה:

אע"פ שהיא עומדת במקומה, הואיל ונתקלקלה פסולה ואסור לכהן העובד לעמוד עליה בשעת העבודה עד שתקבע בארץ. **יא** ומצוה מן המובחר לחזק את הבנין ולהגביהו כפי כח הציבור שנאמר ולרומם את בית אלהינו,

ומפארין אותו ומייפין כפי כחן אם יכולין לטוח אותו בזהב ולהגדיל במעשיו ה"ז מצוה. **יב** אין בונין את המקדש בלידה שנאמר וביום הקים את המשכן ביום מקימין לא בלידה, ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים, והכל חיבינן לטנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים וגשים כמקדש המדבר, ואין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין, ואין בנין ב"ה דוחה יום טוב. **יג** המזבח אין עושיין אותו אלא בנין אבנים (גזית) וזה שנאמר בתורה מזבח אדמה תעשה לי שיהיה מחובר באדמה שלא יבנהו לא על גבי כיפין ולא על גבי מחילות, וזה שנאמר ואם מזבח אבנים מפי השמועה

משנה למלך

יג המזבח אין עושיין אותו אלא בנין אבנים וכו'. קשה לי על זה מההיא דתנן כפ"ג דפרה הר הבית והעזרות תחתיהם חלול מפני קבר התהום וכבר הביא רבינו משנה זו כפ"ז מהלכות פרה אדומה דין ז' ולכאורה נראה שכל בנין הבית היה חלול וכולל ג"כ אף מקום המזבח וכל מקום שאמרנו ותחתיהם חלול כו' היינו שהוא צנוי כיפין וכמ"ס רבינו בריש פ"ג מהל' פרה וא"כ קשה דהכי קאמר שלא יבנהו ע"ג כיפין וסבור הייתי לומר דמאי דאמרין שלא יבנהו ע"ג כיפין היינו לומר דשיעור גובה המזבח לא יהיה ע"ג כיפין אלא מחובר באדמה וכן המזבח עלמנו לא יהיה כיפין אבל כל שהמזבח מחובר באדמה אם למטה מן האדמה יש כיפין ומחילות אינו מעכב. טוב ראיתי דזה אינו שהרי פ"ו דזבחים (דף כ"ח) אמרו וכו' דעבד מחילות בקרקע ושחיט בהו וכו' האי גוונא מי הוי מזבח והתניא מזבח אדמה תעשה לי שיהא מחובר באדמה שלא יבנהו ע"ג כיפין ולא ע"ג כיפין ע"כ הרי הדבר מצוה דס"ל לסתמא דש"ס דאפילו תחת האדמה שהמזבח מחובר לו לר"ך שלא יהיה לא מחילות ולא כיפין. אשר ע"כ נראה דמוכרחים אנו לומר דדוקא הר הבית והעזרות היה תחתיהם חלול אבל המזבח לא היה תחתיו חלל מפני גזירת הכתוב דקאמר מזבח אדמה והיה ג"ל להביא ראיה לזה מההיא דאמרין דירושלמי פ"ק דסנהדרין דחזיקה עיבר את השנה מפני הטומאה והטומאה היתה שאלאו גולגלתו של ארען היבסי תחת המזבח ע"כ ופשטן של דברים נראה שגולגלתו זו לא היתה גלויה ע"ג האדמה אלא היתה טמונה תחת המזבח ועכשיו כשרנו לתקן את המזבח דאפשר שנהרס קלת בימי אחז מלאו הגולגולת וא"כ נמלא שהכל היו טמאים מפני שהיתה טומאה

קושיא בדברי מרן וגדולה היא אלי משום דדברי רבי דאמר נראה דרבי ר"י צאצאי צ"ה כו' לאו הכרעה הם משום דאם היינו אומרם דר"י ס"ל דצין צאצאי צ"ה צין צאצאי ביהו היו ע"י שמיר ור"ג היה אומר דכחוס היה מתקן מצחון ומכנים מצפנים או הכרעת רבי היתה הכרעה אבל דבר זה לא ניתן ליאמר דאין רמז בשום מקום דאצאצאי ביהו לא יניף ברזל ואפילו צפנים לר"ע היו ע"י ברזל ואם כן ע"כ אית לן למימר דרבי הכי קאמר נראה דקאמר ר"י צאצאי צ"ה משום דקרא דמייית ר"ג לא מייירי אלא בצצין בית שלמה ואף שדרך זה הוא קלת רחוק מ"מ מוכרחים אנו לאומרו וכן כתב הרב בעל יפה מראה כפ"ט דסוטה וא"כ פשיטא דלא שייך כאן לומר דהלכה כדברי המכריע לפי שרבי לא צ"ה כי אם לתת טעם לדברי ר"י ודברי מרן לל"ע:

יד ואין בונין בו עץ בולט כו'. כתוב בהשגות דלא אסרה תורה כל עץ אלא אלל מזבח ה' והיא עזרת כהנים משער נקטור ולפנים וכו'. ג"ל שר"ך להגיה עזרת ישראל לפי שמשער נקטור ולפנים היא עזרת ישראל וס"ל להראב"ד דעזרת ישראל בכלל האיסור שהרי סיים אבל בעזרת נשים וזכר הבית מותר. ולשכה זו דכ"ג אף דנימא שהיתה בעזרת ישראל לא קשה משום דע"כ לשכה זו לא נתקדשה בקדושת עזרה שהרי כ"ג היה ישן בה כל ז' ימים וגמירי דאין ישיבה בעזרה כ"א בעזרת נשים וכמזכיר. ואפשר דלשכה זו אף שהיתה צנויה בקדש לא היה לה פתח לקדש כי אם לחול וק"ל דתוכן חול וכמ"ס רבינו צפ"ו מה' אלו וא"כ דין עזרת נשים יש ללשכה זו ומשה' הותר לעשותה של עץ. ודברי מרן ז"ל תמוהים הם בעיני ועיין במ"ס הרב ת"ט בסוף מדות ודו"ק:

מראי מקומות

יב. אין בונין את המקדש בלידה וכו', שבועות טו, ב. וביום הקים וגו', בהעלותך ט, טו. ועוסקין בבנין מעלות השחר וכו', ראה נחמ"ד, טו. ועיין ברכות ב, ב. (כג"י כ"י מינכן): ומשום בנין בית המקדש מקדמי ומחשכי. ונשים, עיין ב"ב ד, א: שאני עבדא דאיחייב במצות (ציוני מהר"ן). כמקדש המדבר, ראה וקהל לה, י יואליך. ואין מבטלין תינוקות וכו', שבת קיט, ב. ואין בנין ב"ה וכו', שבועות טש. יג. המזבח... בנין אבנים, עיין זבחים סא, ב: ראב"י אומר מה"ל אבנים וכו'. וזה שנאמר... מחילות, מכילתא יתרו כ,

י. ומרצפין כל העזרה באבנים יקרות, עיין מגילה כב, ב: ואבן משכית... אבנים בלבד. וראה ג"כ דה"ב ג, וכו', (הר המורו, עיי"ש עור). ואם נעקרה וכו', זבחים כד, א. יא. ולרומם וגו', עזרא ט, י. וראה שבת יא, א. ומפארין וכו', ראה מכילתא בשלח טו, ב. ומייפין, ראה סוכה נא, ב: דהכי שפיר טפי. כפי כחן, עיין מדות פ"ב מ"ג כל השערים נשתנו להיות של זהב. אם יכולין לטוח אותו בזהב, ראה מ"א ו, כב. מדות פ"ד מ"א. פסחים נז, א. שהש"ר פ"ג, ח: רפידתו זהב כההוא דתנינן וכו'. וראה סוכה נא, ב: סבר למשעיין בדהבא.

יד כל אבן שנפגמה וכו'. בפ"ק דחולין (דף י"ח) וכמה פגימת המזבח כדי שתחגור בה לפורן מתי"ב כמה פגימת המזבח רבי שמעון בן יוחאי אומר טפה ראש"י אומר כו"ל ל"ק הא כסידא הא בלגנא ופירש"י בלגנא כל דהו כדכתיב אבנים שלימות. וכתבו התוס' וכמה פגימת המזבח כדי שתחגור בה לפורן ואם תאמר והיאך בנו המזבח דאנה ימלאו אבנים בלא פגימה ואם יחליקו בצרול איכא איסורא דלא תניף עליהן צרול וליכא למימר נמי ע"י שמיר דע"כ ע"י שמיר נמי לא יהיו חלוקות שלא תחגור בהן הלפורן מדאמרין בפ"ד דע"ז גבי אבני המזבח שקלום מלכי יון וגנוס בית תשמונאי היכי נעביד נחברינהו אבנים שלימות אמר רחמנא נכרינהו פ"י לעשות בלא פגימה לא תניף עליהם אמר רחמנא והשתא [לא ירדתי לסוף קושיא זו שהרי תשובתה בלא פגימה שצ"ע שני לא היה שמיר ואין מכלאן ראייה] לעבדינהו ע"י שמיר אלא ודאי שמיר אין עושה אותן חלוקות שלא תחגור בהם הלפורן ו"ל דבפרק חיזהו מקומן משמע שבנו אותן באבנים קטנות חלוקות שלא היה בהם שום פגימה כגון חלוקי אבנים של נחל. ומה שכתב רבינו הרי זו פסולה לכבש ולמזבח. בפ"ג דמדות (משנה ד') משמע שדין אבני הכבש שוים לדין אבני המזבח. ומה שכתב ומהיכן היו מביאים אבני מזבח מן בתולת חופרין עד שמגיעין למקום הניכר שאינו מקום עבודה וכו'. שם אחד אבני הכבש ואחד אבני המזבח מבקעת בית כרם וחופרין למטה מבתולה ומביאים משם אבנים שלימות שלא הוגף עליהם צרול. ומ"ש אן מן הים הגדול. בפרק אי זהו מקומן (דף ג"ד) אמרין גבי בנין המזבח מביא חלוקי אבנים מפולמות: וכן אבני ההיכל והעזרות שלימות היו.

נראה שלא כתב כן אלא לענין שלא יהיה בהם פגם כדכתיב אבן שלמה מסע צבנה אבן היו מסתתין ומשוין אותן ככלי צרול מבחון ומכניסין אותן כמו שכתב לעיל מפלגין ומסתתין אותן מבחון משא"כ בלגני מוצח שאסור להניף עליהן צרול הכי אמרין בפ"ק דתמיד (דף כ"ו): אהא דתנן שצית המוקד היה מוקף רובדין של אבן מקשה רובדין מאי ניהו גורתא דאלטבתא וכו' ומי מפלגי אבנים והסתיו והצית בהצנתו אבן שלימה וגו' ושי אב"י דמתקני ומייתו מעיקרא ופירש המפרש קודם שיביאו האבנים בעזרה היו מתקנות על ידי צרול וכו' וחוץ לעזרה מותר לתבן ולהשוותן בצרול אבל משבאו לעזרה אסור להניף עליהן צרול והכי מוכח במכילתא דאמרין התם לא תצבנה אתהן גזית צו אי אתה צונה גזית אבל אתה צונה גזית צוה"ל וצ"ע קדשי הקדשים הא מה אני מקיים ומקבות והגרזן וכל כלי צרול וכו' צבית אינו נשמע אבל צחוף נשמע כי חרבך הגפת עליה ותחללה רש"י אומר המזבח צב"א להאריך ימיו של אדם וכו' עכ"ל. משמע דלא נאסר הגפת צרול אלא על המזבח בלבד משום דצב"א להאריך ימיו של אדם אבל אבנים של בנין בית המקדש אין הגפת צרול עליהן פוסלן ובלבד שלא יתקן צבנים וכן מוכח מתוך דברי רבינו דעד השתא לא איירי אלא לענין שלא יהא בהם פגם ועדיין לא הזכיר פיסול הגפת צרול ולקמן בסמוך שהזכירו לא הזכירו אלא לענין אבני המזבח בלבד:

מן אבני היכל ועזרות וכו'. תוספתא סוף פרק שני דמגילה: **כל אבן שנגע בה הברזל וכו'.** בפרק שלישי דמדות (משנה ד'): ומ"ש והבונה אבן שנגע בה ברזל במזבח או בכבש איקה שנאמר

למדו שאינו רשות אלא חובה. **יד כל אבן שנפגמה כדי שתחגור בה הציפורן כסבין של שחיטה הרי זו פסולה לכבש ולמזבח שנאמר אבנים שלמות תבנה את מזבח יי', ומהיכן היו מביאים אבני מזבח מן בתולת הקרקע חופרין עד שמגיעין למקום הניכר שאינו מקום עבודה ובנין ומציאות ממונו האבנים, או מן הים הגדול ובנין מהן, וכן אבני ההיכל והעזרות שלמות היו. מן אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו פסולין ואין להן פדיון אלא נגזזים, כל אבן שנגע**

מ"ש והבונה אבן שנגע בה ברזל במזבח או בכבש איקה שנאמר

משנה למלך

דאהלות דר' יהושע אומר אין מעלין עולות גבוה מן הארץ טפה ע"כ וכתב שם הרא"ש בפ"ו דזבחים דרשין מזבח ארמה שהיא מחובר בארמה שלא יבנו לא ע"ג כיפין ולא ע"ג מחילות ואם היה חלל טפה תחתיו חשיב כמילתא אחריתי ולא כמחובר ופסול להעלות עליו עולה ע"כ. ונסתפקי אם הכבש ג"כ ישנו בדין זה דלר"ך שלא יבנו ע"ג כיפין לפי שרבינו בדין איסור בנין הגזית ופסול אבנים פגומות השוה הכבש למזבח וכמו שכתב בדבריו ולא מלאתי טעם נכון לחלק בין דין זה דמחובר בארמה שלא הזכיר כי אם מזבח ובשאר הדינים השוה צפירוש הכבש למזבח:

יד ומהיכן היו מביאים אבני מזבח מן בתולת הקרקע וכו'. נראה דהטעם הוא משום דיש לחוש שמא נגעה צרול באבנים וקיימא לן דאבן שנגעה בה צרול פסולה למזבח ומשום הכי היו מביאים האבנים מבתולת קרקע:

מן והבונה אבן פגום עובר בעשה. היינו מדכתיב אבנים שלמות צבנה וגו' ויש לדקדק דלמה לא מנה זה בכלל העשין לומר שנלכטויו לבנות המזבח מאבנים שלמות שלא יהיה בהם פגם מיהו הא לא קשיא כלל משום דזה הוא חלק מהמנוה דועשו לי מקדש רבינו כלל צוה כל מה שעשה צבית המקדש צומלה אחת והוא שזוה שיעשו לו מקדש ואח"כ צ"ל מקדש זה יהיה צו כך וכך כגון מזבח ושלחן ומזבח וקדושה וזוה וצ"ל דמזבח זה יהיה מאבנים שלמות ונמלא דעשה זה דאבנים שלמות גם כן נכלל באומרו ועשו לי מקדש אבל הלא תעשה כגון לא תבנה אתהן גזית נמנית מלוה צפני עזמה משום דהעשה הפרטי נכלל בכלל העשה הכולל אבל לא תעשה אינו נכלל בכלל העשה וחילוק זה הוא מצד אחר ודומה לזה שרבינו מנה

רעוה דק"ל צוקעת ועולה כו' וכל מי שנכנס שם נטמא וחי' אמרת שגם המזבח היו בנין כיפין ע"ג כיפין הא ק"ל דטפה על טפה חוץ צפני הטומאה וא"כ אף אם מלאו טומאה תחת המזבח לא היו טמאים וכי תימא דלעולם שגם המזבח היה בנין כיפין ע"ג כיפין אלא שהטומאה נמלאת למעלה מהכיפין במקום שלא היה חלל טפה הטומאה הא ליתא דהא הא דאמרין דכל הר הבית היה בנין כיפין ע"ג כיפין מפני הטומאה ע"כ לומר שהקרקע שהיה ע"ג נבדק שלא היה שם טומאה אלא שחששו שמא יש למטה ממקום הבדוק טומאה ומש"ה עשו אותו כיפין כדי שלא יהיה טומאה רעוה ואם גם המזבח היה בנין כיפין ע"כ שהטומאה נמלאת למטה ממקום הבדוק. ודוחק הוא בעיני לומר דעכשיו שמלאו הטומאה נטמאו הכהנים בצמג דאך יעלה על הדעת שכל הכהנים או רובם נגעו בטומאה. הן אמת דכפי דרכנו ל"ל דמ"ד דהטומאה היתה משום גולגולת ארזן ס"ל כמ"ד דקברי עכו"ם מטמאים באהל ואפשר דרש"י דפירש צבנהדרין דהטומאה היתה מפני טומאת ע"ז שעבדו בימי אחז ולא קאמר כסוגיית הירושלמי הוא משום דטעם זה דירושלמי לא ידק כ"ל למ"ד דעכו"ם מטמאים באהל וא"כ רעה לתת טעם כולל אף למ"ד דעכו"ם אינם מטמאים באהל ואפשר נמי דס"ל דהלכתא כמ"ד דעכו"ם אינם מטמאים באהל וכמו שפסק רבינו בהלכות טומאת מת ומש"ה כתב טעמא דטומאת ע"ז הכלל העולה דמדברי הירושלמי הללו נראה בעיני דס"ל דהמזבח לא היה חלל תחתיו כלל וכדכתיבנא. ודע שאם עשה המזבח ע"ג כיפין או על ע"ג מחילות לא חשיב מזבח ופסול להעלות עליו קרבן וכדמוכח הסוגיא דריש פ"ו דזבחים. ובשיעור כמה יהיה חלל תחת המזבח ויפסל לא נתבאר בדברי רבינו אף ראיתי בתוספתא דאהלות הביאה הר"ש בפ"ע

מראי מקומות

כא. זבחים נח, א (כ"ט). מזבח אדמה וגו', יתרו כ, כא. ואם מזבח אבנים, שם כ, כב. מפני השמועה למדו וכו', מכילתא שם, כב. יד. כל אבן שנפגמה וכו', חולין יח, א. לכבש, עיין מדות פ"ג מ"ד. אבנים שלמות ההיכל וכו', מ"א ז, ה. תמיד כו, ב. טו. אבני היכל וכו', תוספתא מגילה פ"ב י. זבחים נב, ב. כל אבן. . ובנין הכבש, מדות פ"ג מ"ד. כי חרבך

ציורים
טו. כל אבן וכו',
סהמ"צ מל"ת עט.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"א

ציונים
טז. ומלבנין את המזבח ויפסול, פיה"מ מדות פ"ג מ"ד.
יז. אין עושין מדרגות וכו', סהמ"צ מל"ח פ. פיה"מ מדות פ"ג מ"ג. מו"נ ח"ג פמ"ה.

לא תבנה אתהן גזית והבונה אבן פגום עובר בעשה. (דכתיב) אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' (אלהין) פשוט הוא. ומה שכתב שדין הכבש שזה בזה למזבח הוא מדתן פ"ג דמדות אחד אבני הכבש ואחד אבני המזבח מבקעת בית כרס וכו' ומציאים אבנים שלמות שלא הוגף עליהם ברזל:

אבל ליגע בהם ברזל אפי' צפנים אין צדק כלום: יז אין עושין מדרגות למזבח. פשוט הוא. ומ"ש אלא בזנין כמו תל בדרומו של מזבח וכו' והוא הנקרא כבש. צפ"ג דמדות תנן כבש היה לדרומו של מזבח וצפרק קדשי קדשים (דף ס"ב) מייתי לה מקראי. ומ"ש והעולה במעלות על המזבח לוקה. פשוט הוא:

ובין הנותין אבן אחת מן המזבח וכו' לוקה שנאמר ונתצתם את מזבחותם ב'. בסיפרי מניין לנותן אבן אחת מן ההיכל ומן המזבח ומן העזרות שהוא בלית ת"ל ונתלחם את מזבחותם לא תעשון כן לה' אלהיכם ואין לתמוה על רבינו שכתב אז מן ההיכל או מבין האולם ולמזבח דמשמע דוקא הני אבן עזרות לא שסמך על מ"ש צפרק ו' מיסודי התורה שהוא עיקר דין זה. ולשון וכן שכתב רבינו אינו מדוקדק. ומ"ש דרך השתתה כלומר שאם נותן כדי לתקן ודאי שרי:

בה הברזל אע"פ שלא נפגמה פסולה לבנין המזבח ובנין הכבש שנאמר כי הרבך הנפת עליה ותחללה, והבונה אבן שנגע בה ברזל במזבח או בכבש לוקה שנאמר לא תבנה אתהן גזית, והבונה אבן פגום עובר בעשה.

מז אבן שנפגמה או שנגע בה ברזל אחר שנבנית במזבח או בכבש אותה האבן פסולה והשאר כשירו', ומלבנין את המזבח פעמים בשנה בפסח ובחג, וכשמלבנין אותן מלבנין במפה,

השגת הראב"ד ומלבנין את המזבח וכו'. אלא וכשסדין אותו לא היו סדין אותו אלא בכפס של עץ וכן מכל העזרות ומכל הלשכות שהן קדש.

אבל לא בכפיים של ברזל שמא יגע באבן ויפסול. יז אין עושין מדרגות למזבח שנאמר לא תעלה במעלות על מזבחי, אלא בונין כמו תל בדרומו של מזבח מתמעט ויורד מראש המזבח עד הארץ והוא הנקרא כבש, והעולה במעלות על המזבח לוקה, וכן נותין אבן אחת מן המזבח או מכל ההיכל או מבין האולם ולמזבח דרך השחתה לוקה שנאמר

משנה למלך

וב"ש רבינו דאבני היבץ ועזרות שנפגמו נגזרים ואין להם פדיון. כתב מרן דהכי איתא בתוספתא. ונראה דיש להכריח דין זה מתלמודא דידן מההיא דאמרינן בפ"ד דע"ז (דף ג"ב) דאבני מזבח שקלוס אנשי יון שנגזרו והקשו בגמרא דאמאי גזוס ליצברינהו וניפקו לחולין משום דבאו זה פרייט וחללה ותיירו דכיון דגשתמש זה גבוה לאו אורח ארעא להשתמש זה הדיוט. הרי הדבר מצויר דאף שילאו לחולין אפי"ה אסור להדיוט להשתמש בהם ואי"כ הטעם דנגזרים ואין להם פדיון הוא מהאי טעמא דאסור להדיוט להשתמש בהם. וליכא למימר דשאני התם דילאו לחולין בלתי פדיון ומש"ה אסור להדיוט להשתמש בהם אבל כל שנפדה שכבר נכנס דבר אחר במקום המקדש מותר להדיוט להשתמש בהם. הא ליתא דכיון דמן הדין כבר ילאו לחולין מה לי אס ילאו ע"י פדיון או בלא פדיון לענין אורח ארעא ועוד דאם איתא תיקשי דאמאי גזוס יפדו אותם. הרב באר שבע צפרשת עגלה ערופה הקשה דאך בנו המזבח בלא פגימה כו' וכתב ויחייב יכולים לחלק בין קודם שהוקדשו אבנים למזבח דעורן חולין בין לאחר שהוקדשו ע"כ. נראה דעלה דעת הרב לומר דאסור זה דלא תניף עליהם ברזל אינו אלא באבנים שכבר הוקדשו למזבח אבל באבנים לא הוקדשו אף שהוגף עליהם ברזל מותרים למזבח. וזה אינו נראה כלל דהאיסור אינו בשעת הנפת הברזל כי אם בשעת הבנין כדכתיב לא תבנה אתהן גזית:

למזבח אחת לעשות חטאת ושיהיה על תואר כך וכך ולא מנה פרטי החטאת כגון הליקיות והבזילות ודכוותיה כל אחת ואחת למזבח צפני עלמה וכן לא מנה חטאת העוף למזבח צפני עלמה משום דהכל נכלל בזה שנלטינו לעשות החטאת ואעפ"כ מנה בזמין לא תעשה לאו שלא יבדיל בחטאת העוף והטעם הוא כמו שכתבנו העשה הכולל כולל כל העשין הפרטיים אבל אינו כולל לא תעשה. אך קשה לי מה שכתב רבינו צרשי שורש י"ב שכתב שאין ראוי למנות חלקי המלאכה מהמלאכות שבה הגווי בעשייתם כל חלק וחלק צפני עלמנו וביאר על זה באר היטב כי המלאכה היא המזבח ואין ראוי למנות כל חלק וחלק מחלקי המלאכה מזוה אלא אם הם לוויים כוללים מיני הקרבנות כולם ולא יתייחדו בזמן זולת זה המין או ראוי שימנה כל לוי מהם למזבח צפני עלמה לפי שאינו אז חלק מחלקי מלאכת הקרבן מהקרבנות כמו הזיכור מהקריב קרבן בעל מוס או לוותו שיהיה תמים ולוואו שיהיה בלתי מחוסר זמן והוא אמרו ומיום השמיני והלאה ולוואו שימלא כל קרבן והוא אומרו על כל קרבן תקריב מלח והזיכור מהשביטו ולא תשבית מלח וכו' שכל אחד מאלו הגוויין הוא מזבח צפני עלמה כי הם אין מהם גם אחד חלק מחלקי המזבח מכל מלאכת הקרבן מיוחד אבל לוויין כוללים כל קרבן כמו שנבאר בזמנתו אותם ע"כ. והנה לפי דרכנו לא היה לריך רבינו לאזהרת לא תעשה מהקריב בעל מוס וכן לאזהרת שלא תשבית מלח למה שחלק לומר שמה שמנה את אלו הוא משום שהם לוויים כוללים כל מיני הקרבנות שאף אם היו לוויים אלו מיוחדים בזמן ממיני הקרבן ראוי היה שימנה אלו האזהרות לפי שאין העשה הכולל כולל כי אם העשין הפרטיים אבל לא האזהרה וכמו שכתבנו ואפשר שגם רבינו מודה בזה וכמו שהכרחנו אלא שרצה לתת טעם כללי שהוא כולל בין למנות עשה ובין למנות לא תעשה שראוי שימנו מפני שהם לוויים כוללים כל מיני הקרבנות ואה"כ דלאזהרת לית מלכד הטעם שכתב רבינו יש טעם אחר בדבר וכמו שכתבנו:

מראי מקומות

וגו', יתרו כ. כב. לא תבנה וגו', שפ. טז. אבן וכו', מדות פ"ג מ"ד. או שנגע בה ברזל, עיין מכילתא יתרו כ. כב. יז. אין עושין מדרגות למזבח וכו', מכילתא דרשב"י יתרו כ. כב. לא תעלה במעלות וגו', יתרו כ. כג. אלא בונין כמו תל בדרומו, מדות פ"ג מ"ג. ובהים סב, א. וכן הנותין וכו', תוספתא מכות פ"ד, (הצפ"ג לספר עבודה) כאן. דרך השחתה, ב"ב

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ב

יח המנורה וכליה וכו' אין עושין אותם אלא מן המתכת בלבד ואם עשאום של עץ וכו'. צפרק הקומץ רצה

(מנחות דף כ"ח): תני רב פפא וכו' מנורה היתה צלה מן העשת ומן הזהב עשאה של כסף כשרה של צעץ של אבר ושל גיסטרון רבי פוסל ורבי יוסי בר

יהודה מכשיר של עץ ושל פלס ושל זכוכית דברי הכל פסולה ופסק רבינו כר"י בר יהודה משום דליתא התם צרייתא סתם דקתני משאר מיני מתכות כשרה ואע"ג דמייתי התם צרייתא אחריית דקתני כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל ור"י בר יהודה מכשיר פסק רבינו לפסול משום דמשמע התם דרביס פליגי עליה דר"י בר יהודה צהא. ומ"ש היו הקהל עניים עושים אותם חפי של דביל ואם העשירו עושים אותם של זהב צפרק הקומץ רצה שם וצפרק כל הללמים (דף מ"ג) [וכן עוד בר"ה (כ"ז)]:

יג אפילו המזוקות והשפודין וכו' אם יש בה בצבור עושים אותם של זהב. צפרק אמר להם הממונה (יומא דף ל"ז) מונכו המלך עשה כל ידות הכלים של י"ה של זהב ומ"ש אפילו שערי העזרה מחפין אותם זהב אם מלאה ידם. צ"צ דמדות (משנה ג) כל השערים שהיו שם נשתנו להיות של זהב חוץ משערי נקודר מפני שנתעשה בהם נס:

כ אין עושין כל הכלים מתחלתן וכו'. בתוס' פרק שני דמגילה: ומה שכתב וכלי גבוה עד שלא נשתמש בהם גבוה רשאי להשתמש בהם הדיוט וכו'. שם גבי העושה תיבה ומטפחות לספר [הרצ בעל כ"מ הביא למואל דין זה מה שכתב צתוספתא גבי העושה תיבה וצמחילה מכ"ת לא דק שדברי רבינו הם לשון התוס' ממש צסוף אותו פרק דוק ותשכח: אבנים וקורות שהצבן מתחילה צבה"ב וכו'. שם אבנים וקורות שחזן מתחילה להדיוט אין צונין אותם צהר

הבית ומשמע לרבינו דלהדיוט היינו צית הכנסת ולגבי הר הבית הדיוט קרי ליה ויש לתמוה מי דחקו לרבינו לפרש כן ולמה לא פירש דלהדיוט ממש קאמר ואפשר דצדוכתא אחרינא איתיה צהדאי:

פ"ב א המזבח מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם. צפרק קדשי קדשים (דף ס"ג) ג' נביאים עלו עמהם מן הגולה אחד שהעיד להם על מקום המזבח וכו':

ב ומסורת ביד הב"ב וכו' עד כשנברא. צפרקי רבי אליעזר וצמרזשות. ומה שכתב ומשם נברא צצ"ר צפסוק וי"ל וצירושלמי דזיר פרק כה"ג:

ג מדות המזבח מכוונות הרבה וכו' ואין להוסיף על מדתו וכו'. בר"פ ק"ק (דף כ"ח): ומ"ש ג' נביאים עלו עמהם מן הגולה וכו'. צפרק קדשי קדשים (דף ס"ג):

ה מזבח שעשה משה וכו'. צפרק קדשי קדשים (דף ט"ט): תניא ושלש אמות קומתו דברים ככתבן דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר נאמר כאן רבוע ונאמר להלן רבוע מה להלן גבוה פי שנים צארכו אף כאן גבוה פי שנים צארכו וכו' ל"ל רבי יוסי והלא כבר נאמר ואת קלעי החצר ואת מסך שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח מה משכן י אמות אף מזבח י אמות וכו' ומה ט"ל ג' אמות קומתו משפת סוצב ולמעלה ופירש"י משפת סוצב ולמעלה עד מקום הקרנות ולמעלה הימנו ו' אמות וגובה הקרנות אמה הרי עשר וידוע דהלכה כרבי יוסי לגבי רבי יהודה ועוד דסתם גמרא צפרק שתי הלחם (מנחות דף ל"ז) כרבי יוסי ופירש"י ג' אמות קומתו צמזבח הנחשת כתיב ונאמר להלן רבוע צמזבח הזהב אמה ארכו ואמה רחבו רבוע ואמתים קומתו אף כאן גצבו פי שנים צארכו הרי י אמות וכו' משפת סוצב ולמעלה עד מקום הקרנות ולמעלה

ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן ליי' אלהיכם. יח המנורה וכליה והשולחן וכליו ומזבח הקטורת וכל כלי שרת אין עושין אותן אלא מן המתכת בלבד, ואם עשאום של עץ או עצם או אבן או של זכוכית פסולין. יט היו הקהל עניים עושין אותן אפילו של בדיל ואם העשירו עושין אותן זהב אפילו המזוקות והשפודין והמגרפות של מזבח העולה והמדות אם יש בה צביבור עושין אותן של זהב אפילו שערי העזרה מחפין אותן זהב אם מצאה ידם. כ אין עושין כל הכלים מתחילתן אלא לשם הקודש, ואם נעשו מתחילתן להדיוט אין עושין אותן לגבוה, וכלי גבוה עד שלא נשתמש בהן גבוה רשאי להשתמש בהן הדיוט, ומשנשתמש בהן גבוה אסורין להדיוט, אבנים וקורות שחצבן מתחלה לבית הכנסת אין בונין אותן להר הבית.

פרק שני

א המזבח מקומו מכוון ביותר, ואין משנין אותו ממקומו לעולם, שנאמר זה מזבח לעולה לישראל, ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר ולך לך אל ארץ המוריה ונאמר בדברי הימים ויחל שלמה לבנות את בית יי' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדוד אביהו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוסי. ב ומסורת ביד הכל שהמקום

שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא. ג מדות המזבח מכוונות הרבה וצורתו ידועה איש מאיש, ומזבח שבנו בני הגולה כעין מזבח שעתיד להבנות עשוהו ואין להוסיף על מדתו ולא לגרוע ממנה. ד ושלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה, אחד העיד להן על מקום המזבח, ואחד העיד להן על מדותיו, ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אע"פ שאין שם בית. ה מזבח שעשה משה ושעשה שלמה בני הגולה ושעתיד להעשות כולן עשר אמות גובה כל אחד מהן, וזה הכתוב בתורה ושלש אמות קומתו מקום המערכה בלבד, ומזבח שעשו בני הגולה וכן העתיד להבנות

מראי מקומות

ד. א. ונתצתם וגו', ראה יב, ג. לא תעשון וגו', שם, ד. יח. המנורה וכו', מנחות כז, ב. סוכה ג, ב. סוטה יד, ב (ופסק כרבי - הר המוריה). ואם עשאום של עץ וכו', עיין מנחות שם: של עץ ושל עצם וכו'. יומא לט, א. יט. היו הקהל עניים וכו', מנחות כח, ב. ע"ז פ"ג, א. אפילו המזוקות וכו', יומא לט, טע"א: ועבדינהו לדידהו דזהב וכו'. וראה במדב"ר פ"ג, ד: וכל הכלים היו נעשים ממנו וכו'. שהש"ר פ"ג מ"ח: וממנו היו נעשים כל הכלים וכו'. אפילו שערי העזרה וכו', מדות פ"ב מ"ג. כ. ואם נעשו מתחילתן וכו', תוספתא מגילה פ"ב, י. וכלי גבוה עד שלא נשתמש בהם וכו', שם. ע"ז נב, ב. אבנים וקורות וכו', פ"א, ד. ושלש אמות קומתו, תרומה כז, א. ושלש . . המערכה, זבחים נד, א. ועיין שם

ציונים פרק ב א. המזבח מקומו מכוון וכו', פיה"מ מדות פ"ג מ"א. ד. פיה"מ מדות פ"ג מ"א.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ב

ציונים
 1. פיה"מ מדות פ"ג מ"א.
 2. וכך היתה מדתו .. סביב, פיה"מ מדות פ"ג מ"א.

הימנו ו' אמות וגובה הקרן אמה ועיין כמה שכתוב לקמן בפרק זה: ומזבח שיעשו בני הגולה וכו'. משנה פ"ג דמדות (משנה א):

ו' עשר אמות של גובה המזבח וכו'. פ"ג דכלים (משנה י) תנן רבי יהודה אומר אמה של בנין בת ששה טפחים ושל כלים ה' ומייתי

כבר נתבאר שרבינו סובר למסקנא נמי כנסה דיסוד באמה בת ה' טפחים וזהו שכתב רבינו פ"ג המשנה מה שאמר נמצא לי על לי הוא לי ופני טפחים על לי ושני טפחים לפי שלא כנס אלא ה' טפחים כמו שביארנו וכן אמר נמצא כ"ח על כ"ח היינו כ"ח וד' טפחים אלא שהוא לא מנה הטפחים שהוא פחות מאמה כיון דלא הוא אמה לא חשיב ליה זה המאמר קיים עכ"ל. כלומר

אע"ג דהא דכיון דלא הוא אמה לא חשיב ליה אומר למאי דכ"ד הוא מאמר קיים דגם למאי דאסיקנא אמרינן הכי. ודע דאפי' לפירוש רש"י אנו לריבין לומר דמתניתין לאו דוקא דהא גם למסקנא כניסה דסובב באמה בת ה' טפחים ואם כן ע"כ כי קתני נמצא כ"ח על כ"ח היינו כ"ח ושני טפחים על כ"ח ושני טפחים אלא דכיון דהוי זכיר מאמה לא חשיב ליה ולדעת רבינו דכניסה דיסוד נמי הוי באמה בת ה' טפחים הוה ליה ד' טפחים דלא חשיב להו. ובהשגות רחבו כ"ד אמה וד' טפחים על כ"ד אמה וד' טפחים. א"ל אולי

א"ו כן כי ה' טפחים הם כניסת הקרנות מדפני המזבח עכ"ל. ודבר פשוט הוא שטענת אולי אינה טענה וכל שכן למה שכתבתי דלפירש"י נמי כ"ח על כ"ח לאו דוקא. וכתוב בפרוש ה"ר שמעיה על מתניתין דבסמוך עלה אמה וכנס אמה עלה ה' וכנס אמה הכניסות שנה במשנה אבל עלה שלש זה מקום הקרנות שלא היה שם כניסה לא קא חשיב ואותו ג' כתובות במקרא וג' אמות קומתו משפת סובב ולמעלה עכ"ל. כלומר דאמרינן בפרק קדשי קדשים לרבי יוסי דנקטינן כוותיה דמאי דכתיב וג' אמות קומתו היינו משפת סובב ולמעלה וכמו שכתבתי לעיל והיינו מקום הקרנות ובסמ"ג מלאתי שהיה כתוב כן במשנה עלמה שהוא גורם במשנה עלה ה' אמות וכנס אמה זהו סובב עלה ג' וכנס אמה זהו מקום הקרנות כלומר וגובה כל קרן אמה הרי עשר אמות גובה המזבח וכיון שכן יש להגיה בדברי רבינו אלא מ"ש ונמצא רחבו כ"ח אמה וד' טפחים על כ"ח אמה וד' טפחים עלה י"ח טפחים וכונם לקרן זוית של ה"ח בנין חלול מרובע לכל ד' קרנות וכך מלאתי בספר מוגה. ומ"ש רבינו גובה כל קרן ה' טפחים וריבוע כל קרן אמה על אמה נתבאר בסמוך. ומ"ש וד' הקרנות חלולות היו מתוכן שם (ובחסים דף ג"ד): א"ר כהנא אבנים של קרנות חלולות היו שגאמר ומלאו כמזרק כזוית מזבח הכא נמי אבנים שלמות אמר רחמנא אלא דמחית מידי מתותיה ושקיל ליה ופירש"י קרנות של מזבח חלולות היו נקובים נקבים עמוקים בארבעתן שיפול דם החטאת ויבלע לחומו. כמזרק כזוית מזבח אלא בית קיבול יש במזרקים. דמחית מידי מתותיה מקלות וקממים דקים נתן בנין חלוקי האבנים וכשיבש הו"חם ונשאריו מקומות בנקבים חלולים ולא הולך לפגום פנימות לנקבים:

מדת ארכו ורחבו ל"ב אמות על ל"ב אמות. ו' י' אמות של גובה המזבח מהן באמה בת ה' טפחים, ומהן באמה בת ששה טפחים ושאר כל אמות הבנין באמה בת ששה טפחים, וגובה כל המזבח נ"ח טפחים. ז' וכך היתה מדתו וצורתו, עלה ה' טפחים וכנס חמשה טפחים זהו יסוד, נמצא רוחב שלשים אמה ושני טפחים על רוחב שלשים אמה ושני טפחים, עלה שלשים טפחים וכנס חמשה טפחים זהו סובב [עלה י"ח טפחים זהו מקום המערכה] נמצא רוחבו שמונה ועשרים אמה

אמה ומסיק ההם חיק האמה בגובהה אמה רוחב כניסה ופירש"י חיק האמה בגובהה אותה אמה שמן הרלפה ועד היסוד באמה בת ה'. ואמה רוחב כניסה דסובב באמה בת ה' אבל כניסה דיסוד באמה בניונית. וגבולה על שפתה סביב דגבהו דקרן באמה בת ה' עכ"ל. אבל רבינו מפרש דכי אמרינן ואמה רוחב כניסה אשתי כניסות קאי בנין דיסוד בנין דסובב דתרווייהו באמה בת ה' טפחים ולפ"י כי קתני חיק האמה זה יסוד אמה רוחב זה סובב ואסיקנא חיק האמה בגובהה לאו לאפוקי כניסה היא דכניסה נמי הוי באמה בת ה' אלא לאשמועינן דגובהה באמה בת ה' הוא דאחא וכי קאמר במסקנא ואמה רוחב כניסה היינו בנין כניסה דיסוד בנין כניסה דסובב: ומ"ש וגובה כל המזבח נ"ח טפחים. הכי אמרינן ההם בגמרא ע"פ מה שנתבאר שגובה המזבח י' אמות וכל אמה בת ו' טפחים זולת אמות היסוד ואמות הקרנות שהם צנות ה' טפחים. ומ"ש וכך היתה מדתו ואורתו עלה ה' טפחים וכנס ה' טפחים זה יסוד וכו'. פ"ג דמדות (משנה א) תנן המזבח היה ל"ב על ל"ב עלה אמה וכנס אמה זה יסוד נמצא לי על לי עלה ה' וכנס אמה זה הסובב נמצא כ"ח על כ"ח מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה נמצא כ"ו על כ"ו מקום הילוך רגלי הכהנים אמה מזה ואמה מזה נמצא כ"ד על כ"ד מקום המערכה ואמרינן עלה פ' שתי הלחם (דף ל"ו): עלה אמה וכנס אמה זה יסוד נמצא לי על לי שלשים ושני טפחים הויין כלומר כיון דכניסה דיסוד לא הוי אלא באמה בת ה' פשו טפח מכאן וטפח מכאן ושו עלה ה' וכנס אמה זהו סובב נמצא כ"ח על כ"ח וד' טפחים הוי אלא דכיון דלא הוי אמה לא חשיב ליה דהא דאמרינן כיון דלא הוי אמה לא חשיב ליה אומר למאי דכ"ד דחיק האמה כנסה וכתר הכי אסיקנא דחיק האמה בגובהה

משנה למלך

בינונית והקרנות בנין רוחבן בנין גובהן היא אמה בת חמשה וכן פירש בפרק שתי הלחם ובפ"ק דעירובין (דף ד') ולפי זה מאי דאמרינן בגמרא נמצא עשרים ושש על עשרים ושש א"ל"כ דכ"ע הוי עשרים ושש וארבעה טפחים על עשרים ושש וארבעה טפחים אלא שלש"י הארבעה טפחים הם מכניסה דסובב ורוחב הקרנות ולרבינו הם מכניסה דיסוד וסובב ומאי דאמרינן נמצא שלשים על שלשים לרש"י הוי כמשמעו ולרבינו הוי לי ושני טפחים על לי וב"ט ומאי דאמרינן נמצא כ"ח על כ"ח לרש"י לא דק בב"ט ולרבינו לא דק בארבעה טפחים וקשה לי על מרן שכתב דלא תיקשי לרבינו יתור הטפחים שכתב שלא נזכרו במשנה דמדות משום דכיון דלא הוי אמה לא חשיב ליה וכתב שאף

פ"ב ו' עשר אמות של גובה המזבח וכו'. עיין במ"ש הראב"ד לקמן פ"ב מהלכות תמידין ומוספין דין ז' וד"ק. מ"ש הראב"ד אולי אינו כן כי ה' טפחים הם כניסת הקרנות מדפני המזבח עיין בפרק לולב וערבה (דף מ"ה) שכתבו רש"י והתוספות בדברי רבינו שהקרנות לא היו משוכים לפנים כלום:

ז' וכך היתה מדתו וצורתו בו. הנראה מדבריו הוא דס"ל דמאי דאמרינן בפרק שתי הלחם אלא חיק האמה בגובהה לאו למעוטי כניסה אלא למעט גובה דסובב שהיה באמה בניונית והקרנות גובהן היה חמשה טפחים ורוחבן אמה בניונית אבל רש"י ס"ל דכניסה דיסוד באמה

מראי מקומות

סה, א: עושה מערכה ע"ג סובב (ועיין פיה"מ"ש מדות חפ"ג מ"א – הר המוריי). 1. י' אמות של גובה וכו', כלים פ"ו מ"י. מנחות צו, ב. 2. וכך היתה מדתו וכו', מדות פ"ג מ"א.

ציורים
ח. פיה"מ מדות
פ"ג מ"א.

ע"ל. מ"ש ולמעלה בזמנה של משה כתב כמ"כ זזה הלשון כלומר שכתב למעלה מזמנה ששעה משה ושעשה שלמה ושעשו בני הגולה ושעמד להעשות כולם י' אמות גובה כל אחד מהם וזה הכתוב בתורה וג' אמות קומתו מקום המערכה בלמד ולשם כתב כהוגן שהזכיר אמות וכלן שינה לשונו להזכיר טפחים ואני אומר דרבינו תנא דווקא הוא ומפני שאמות גובה המזבח קלתם בנות חמש טפחים כמו שנתבאר הולך לכתוב מדת כל דבר גובה המזבח בלשון טפחים להודיענו בז' זה מקום נמדד באמה בת ה' טפחים ובז' זה מקום נמדד באמה בת ששה יגמלוהו ה' כלדקו שהזכיר עיניו. ומ"ש רבינו נמלא חלי גובה המזבח כ"ט טפחים מסוף הסוכה מזבחר ממה שקדם:

מ ומה שכתב וחות של סיקרא היה חוגר באמצע המזבח להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים. משנה פ"ג דמדות (משנה א'). ומ"ש נמלא גובהו מן הארץ עד מקום המערכה ט' אמות פחות טפח. הוא פשוט ממה שנתבאר שאמות גובה היסוד היתה בת ה' ומשם עד הסוכה ה' אמות בנות ששה וגובה מקום המערכה ג' אמות בנות ו' שהם ט' אמות בנות ו' טפחים פחות טפח:

מקום המערכה שמה עשר טפחים ושני הטפחים הם שפחתו משתי הקרנות ברחבן ואולי יש לומר שאותן שני טפחים היו פנימה שהקרנות היו כנוסות מדופן המזבח שני טפחים ו' טפחים מכלן וז' טפחים מכלן אחר כל זה התבוננתי מדבריו שהוא קורא מן הסוכה ולמעלה מקום מערכה וזה שכתב וגובה מקום מערכה שמה עשר טפחים ששם שלש אמות ולמעלה בזמנה של משה כתב כמו כן בזה הלשון כי בלשון אחרת דבר אל העם הזה ומשנה לשון חכמינו.

חן ומ"ש וגובה מקום המערכה י"ח טפחים. כתב הראב"ד על זה לא ידעתי מהו גובה המערכה וכו'. ובאמת שדבריו בזה תמוהים בעיני שאיך עלה על דעתו לומר דמקום מערכה הוא התפוח. גם מ"ש שהנוסחא המדוייקת רוחב מקום המערכה י"ח טפחים וכו' איני יודע איך אפשר לומר כך שהרי כתב רבינו בסמוך שרוחב המערכה כ"ד אמות וארבע טפחים ונתבאר שהוא משנה וגמרא ואיך יתכן לומר שרוחב מקום המערכה י"ח טפחים כמו שכתב הראב"ד שהיא הנוסחא המדוייקת גם מ"ש ושני הטפחים הם שפחתו משתי הקרנות ברחבן ואולי יש לומר שאותם שני טפחים היו פנימה וכו' איני יכול ליישב דרבינו מ"ירי בגובה ואותם שני טפחים הם ברוחב ומה ענין זה לזה. ומה שכתב אחר כל זה התבוננתי מדבריו שהוא קורא מן הסוכה ולמעלה מקום מערכה מי יתן ואדע מאחר שהתבונן וירד לסוף דעתו למה לו לכתוב לנו מה שעלה בדעתו קודם שהתבונן בדבריו ומה גם בהיותם דברים תמוהים. ומה שסיים הראב"ד וזהו שכתב וגובה מקום מערכה י"ח טפחים שהם שלש אמות ולמעלה בזמנה של משה כתב כמו כן בזה הלשון כי בלשון אחרת ידבר אל העם הזה ומשנה לשון חכמינו

היו מתוכן, וגובה מקום המערכה י"ח טפחים, נמצא חצי גובה המזבח כ"ט טפחים מסוף הסוכה ולמטה. **מ** וחות של סקרה היה חוגר באמצע המזבח [כששה טפחים מסוף הסוכה ולמטה] להבדיל בין דמים העליונים לדמים

משנה למלך

הב' טפחים אף שגלטרפו הטפחים לאמה אבל בקרא דלא חשיב אלא מקום המערכה הוה ליה למימר שהם י"ב וחצי על י"ב וחצי כיון שיש מקום לטעות באמה אורך ואמה רוחב אבל לפי המסקנא אמרינן דקרא לא חש להזכיר טפחים אבל הראב"ד כתב שהי' טפחים הם כניסת קרנות מדופני המזבח נראה דס"ל דקרא לעולם דק אפילו בטפחים ודוקא במשנה אמרינן דתנא לא דק בטפחים והא דלא מתרץ לעולם כולוהו כניסות היו באמה בת חמשה ודקא ס"ד אלא שכניסת הקרנות היה אמה הוא משום דל"ח תיקשי דאמאי לא תני גבי קרנות כגם אמה וכדתניא גבי יסוד וסוכה ובשלמא אי לא הוא אלא ד' טפחים כניסת הקרנות אפשר לומר כיון דלא הוא אמה לא חשיב וכמו דלא חשיב טפחים גבי מקום המערכה והא דלא קאמר לעולם כולוהו כניסות באמה בת חמשה אלא שכניסת הקרנות היה שני טפחים או ארבעה טפחים ומקום המערכה כ"ד ו' טפחים או ד' טפחים על כ"ד ו' טפחים או ד' טפחים הוא משום דקרא לעולם הוא בדוקא דאם איתא דהיה במקום המערכה טפחים הוה ליה למקרא לאשמועינן. וראיתי למרן שכתב על דברי הראב"ד הללו שטענת אולי אינה טענה וכ"ש למה שכתבתי דלרש"י נמי על כ"ח לאו דוקא ע"כ. ולפי מה שכתבנו אין טענה כלל מדברי רש"י דהראב"ד נמי מורה דבמשנה לאו דוקא אלא בקרא כצ"ל ליה דליכא למימר לאו דוקא וכמו שכתבנו:

לפירוש רש"י גריכיס אלו לומר כן שהרי כניסה דסוכה כ"ע היו באמה בת חמשה וא"כ מאי דקתני נמלא כ"ח על כ"ח לאו דוקא דהא איתתר ליה שני טפחים אלא דלרבינו לא דק בארבעה משום כניסה דיסוד וסוכה ע"כ. וקשה דאמאי לא הביא מאי דאמרינן נמלא כ"ו על כ"ו דאף לרש"י לא דק בארבעה טפחים שהרי לרש"י רוחב הקרנות היו באמה בת חמשה וכן כתב רש"י בפרק שתי הלחם דלפי המסקנא לא דק התנא בארבעה טפחים ועל רבינו קשה לי ממאי דאמרינן בגמרא גבולה על שפתה סביב לא שגא הכי ולא שגא הכי דבשלמא לרש"י ניחא דכיון דכניסה דיסוד היה באמה ציגונית א"כ מלינו למימר דאף רוחב הקרנות היו באמה בת חמשה דאין חילוק בין אי אמרינן דהתנא לא דק בשני טפחים כמו בארבעה טפחים כיון דלא הוה אמה שלמה אבל לרבינו דס"ל דכניסה דיסוד וסוכה היה באמה בת חמשה ע"כ אית לן למימר דרוחב הקרנות היו באמה ציגונית דאם לא כן נמלא שהתנא לא דק באמה אחת וקרא כתיב וההרצל שתיים עשרה אורך ששתיים עשרה רוחב כו'. עוד כתב רבינו נמלא מקום המערכה כ"ד אמה וד' טפחים על כ"ד אמה וד' טפחים ע"כ והא דקתיב וההרצל י"ב אורך כ"ב רוחב רבוע דמשמע דהוי כ"ד על כ"ד יש לומר דקרא נמי טפחים לא קא חשיב וקושיית הגמרא מהאי קרא לא היתה אלא לפי הס"ד דכל הכניסות היו באמה בת חמשה וגמלא דמקום המערכה היה כ"ה על כ"ה ובשלמא דקא חשיב יסוד וסוכה כמה היה וטפחים אינו מונה משום הכי כשכח אל מקום המערכה לא חשיב

מראי מקומות

זבחים צד, ב. סוכה מה, א. ח. גובה כל קרן וכו', מנחות צד, ב. ורבעו כל קרן וכו', טפחים, ראה המצויין בה"ה ד"ה ושלש... המערכה. ט. וחות של סקרה וכו', מדות פ"ג מדות פ"ג מ"א. וארבע הקרנות הלולות וכו', זבחים נד, ב. וגובה מקום המערכה י"ח מ"א.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ב

ציונים
 י. פיה"מ מדרת
 פ"ג מ"ב.
 יא. ובקרבן מערבית
 דרומית וכו', פיה"מ
 מדרות פ"ג מ"ב. והן
 הנקראין שיתין,
 פיה"מ מעילה פ"ג
 מ"ג מדרות פ"ג מ"ג.
 יב. שבו יורדין
 לשיתין, פיה"מ פ"ג
 מ"ג.
 יג. וכבש הי' בנוי
 וכו', פיה"מ מדרות
 פ"ג מ"ג.

י יסוד המזבח וכו'. צ"ג דמדות תנן היסוד היה מהלך על פני כל הלפון ועל פני כל המערב ואוכל בדרום אחת ובמזרח אחת וצפון ודרום וקרבן דרומית לא היה לו יסוד מ"ט אמר ר' אלעזר לפי שלא היה בחלקו של טורף דלמא רב שמואל בר רב יחנן מזבח אוכל בחלקו של יהודה אמה ופי' רש"י טורף בנימין דכתיב ביה זאב יטרף שנתגבא עליו יעקב צבקר יאכל עד בלחמסנתיה יתבני מדבחא ואתה הקרן לא היה בחלקו כדמפרש ואיל וכו' מזבח היה אוכל בחלקו של יהודה אמה אמה במזרחו אמה בדרומו כל הארץ וכו' על פני כל המזרח ששטמניע לקרן מזרחית לפניה היה כלה בסמוך לקרן אמה כל הארץ בעובי האמה אלא שלא היה אמה שצמזבח על פני כל המזרח וכו' וכן אכילת האמה הדרומית לא היה מהלכת על פני כל הדרום ששטמנעת לקרן דרומית מערבית כלה בסמוך לקרן אמה כדתנן היסוד היה מהלך על פני כל הלפון ועל פני כל המערב ואוכל במזרח אמה אחת ובדרום אמה אחת נמלא יסוד לשלשת הקרנות וכתב הכי (דף נ"ד) אמרין רב אמר צבנין ולוי אמר דמיים ופירש"י צבנין צבקרן דרומית מערבית צנו יסוד אמה צלרך הדרום וחדלו להם כל הדרום וכל המזרח עד אמה סמוך לקרן לפניה מזרחית כדתנן אוכל במזרח אמה ובדרום אמה ולוי אמר דמיים יסוד היה על פני כל המזרח אבל לא נותנים דמים בחלקו של יהודה ופסק רבינו כרב

יג וכבש היה בנוי לדרומו של מזבח וכו'. גם זה משנה שם (משנה ג) ובפרק קדשי הקדשים (דף ס"ב): מייתי מקראי דכבש בדרום ותניא במכילתא לא תעלה במעלות על מזבחי עשה כבש למזבח שלא יעשה מדרגות שגורמים לגילוי ערוה מחמת הרחבת הפסיעות אין לי אלא עליה ירידה מניין ת"ל אשר לא תגלה ערותך עליו.

התחתונים, ונמצא גובהו מן הארץ עד מקום המערכה תשע אמות פחות טפה. י יסוד המזבח לא היה מקיף מארבע רוחותיו כמו הסובב, אלא היה היסוד משוך כנגד כל רוח צפון ומערבי ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד. יא ובקרבן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקין, והן הנקראין שיתין שהדמים יורדין בהן ומתערבין באותה הקרן באמה ויוצאין לנחל קדרון. יב ולמטה ברצפה באותו הקרן היה מקום אמה על אמה ומבלא של שיש ומבעת קבועה בה שבו יורדין לשיתין ומנקין אותו. יג וכבש היה בנוי לדרומו של מזבח, ארכו שלשים ושתיים אמה על רוחב ט"ז אמה והיה אוכל בארץ שלשים אמה מצד המזבח, ופורח ממנה אמה על היסוד ואמה על הסובב, ואויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח כדי ליתן האיברים למזבח בוריקה, וגובה

משום דפשיטא דמתניתין כותיה. ומוקי בגמרא אליבא דרב מתני' דהמזבח ל"ב על ל"ב מן הדר ופירש"י מן הדר לאו צארבעת רבועי חשיב אלא מלד לפון היה ל"ב אבל מזרח ודרום לא היה אלא ל"א על ל"א דקרן דרומית מזרחית חסרה לה אמה לדרום ואמה למזרח ומותיב בגמרא לרב מדתניא כ"ד צוים את המזבח מביא מלבן ל"ב על ל"ב וגובהו אמה ומביא חלוקי אצנים מפולמות בין גדולות בין קטנות ומביא סיד וקוניא חפת וממחה ושופק וזהו מקום יסוד כלומר אלמא יסוד צולט צו מד' רוחותיו ומשני דג"ז ליה אצנים שלימות כתיב דמחית מידי מתותיה וסקיל ליה ופירש"י דג"ז ליה לאחר ש"ב סתר הצנין מעל חלקו של יהודה ופרכינן והא אצנים שלימות כתיב שיהא חלק ולא פנימות וא"ל לסתירה להיות חלקה. דמנח מידי תותיה כלומר במקומו על כנגד חלקו של יהודה הניח עץ ארוך ועביו כעובי המלבן וחלק בתוך המלבן ולא יכול להדביק עם חלוקי האצנים ע"י שפיכת המיחוי של סיד ושל קוניא ולכשיבש קלט נטלו וגשאר מקומו חלק;

מפסיק בין הכבש למזבח כדי ליתן האיברים למזבח בוריקה. צפרק קדשי הקדשים (דף ס"ב): שאל ר"ש בר יוסי בן לקוניא את ר' יוסי אומר היה רש"י איר י"ש ב"ן כבש למזבח א"ל ואתה א"י אתה אומר כן והלא כבר נאמר ועשית וולתוך הכבש והדם מה דם בזריקה אף כבש בזריקה א"ל שאני אומר עומד צלד מערכה וזרק כשהוא זורק למערכה דליקה הוא זורק או למערכה שאינה דליקה זורק הוא אומר למערכה דליקה הוא זורק משום דלא אפשר רב פפא אמר כי דם מה דם איר קרקע מפסיקו אף כבש איר מפסיקו ופירש"י איר י"ש ב"ן כבש למזבח שלא היה ראש הכבש נוגע במזבח אלא איר מעט מפסיק ביניהם וכו'. מה דם עולה שעומד צלרך וזרק מן הכלי דכתיב וזרקו אף כבש בזריקה אלמא איר י"ש ומחמת האויר הוא זריקה שעומד כבש וזרק אל עבר האויר למערכה וכו' שאני אומר צלד המערכה בראש המזבח [וזורק] ולהכי אתא קרא. א"ל כשהוא זורק למערכה דליקה הוא זורק וכו' כלומר משום הא למה לי קרא פשיטא דע"כ הוא זורקו שהרי אין יכול לסדר סביב על ראשי העצים שאין המערכה דולקת שם אלא הימנו והאלה מקום שהמערכה דולקת והתם משום דלא אפשר הוא דע"כ כי אתא קרא לאשמועינן אתא דיש איר ב"ן כבש למזבח. רב פפא אמר לא מליה אמרת דהיקש לאשמועינן אתא דעומד צלד המערכה וזרק דהפסקת איר רלפה צענין כי דם מה דם איר קרקע הרלפה מפסיק בינו למזבח אף כבש וכו' ומ"ש וגובה הכבש ט"ז אמות פחות שתות עד כנגד המערכה. זה פשוט ממה שנתבאר שגובה המזבח עד ראש המערכה למעלה

משנה למלך

יא ובקרבן מערבית דרומית שם היו שני נקבים כו'. עיין בצרכת הזבח (דף מ"ד ב) ודוק;

מראי מקומות

י. יסוד המזבח לא היה וכו', מדרות פ"ג מ"א. וקרן דרומית מזרחית וכו', זבחים נג. ב. יא. ובקרבן מערבית דרומית וכו', מדרות פ"ג מ"ב. יב. ולמטה ברצפה וכו', מדרות פ"ג מפסיק וכו', זבחים שם.

ט' אמות וכולם באמה בת ו' טפחים חוץ מאמה יסוד שהיא באמה בת ה': יד ושני כבשים קטנים יוצאים ממנו שבהם פונים ליסוד ולסובב ומובדלים מן המזבח כמלא נימא. מימרא דרב יהודה צפק קדשי הקדשים ומסיים בה משום שאלמר סביב ורבי אבהו אמר רבוע ופירש"י שני כבשים קטנים יולאים מן הכבש וכו' אותם שפונים בו לסובב יאל במזרחו של כבש לימין ויאל ומתחיל בשיפולו של כבש וגמשך ועולה באלכסון עד שמגיע לסובב והפונה ליסוד ואל למערבו להוליך בו שירים של חטאת שזכר מן המזבח פונה לשמאלו ליסוד דרומי ומתחיל ללאת בשיפולו של כבש רחוק מן המזבח כדי שהיא נוה לשפע ולירד ליסוד. משום שאלמר סביב שהיא היקף למזבח כל דהו ואי היה מחוברין שוב אין היקף אפילו כחוט: ומ"ש וחלוץ היתה במערבו של כבש אמה על אמה ורבובה היתה נקראת שבה נותנין פסולי חטאת העוף וכו'. במשנה פרק ג' דמדות ורבוזה היתה לו במערבו וכו' שסס היו נותנים פסולי חטאת העוף. וכתב הראב"ד על דברי רבינו אל לא כי אלל החלון לבד והרבוזה לבד וכך היא שניה במסכת מדות ע"ל. ושתייה דמר לא ידענא שאין במסכת מדות זולת המשנה שכתבתי בסמוך ורבינו כתב צ"ל המשנה דאיתא בתוספתא בזבחים חלון היתה במערבו של כבש אמה על אמה ורבוזה היתה נקראת שסס זורקין פסולי חטאת העוף עד שתעובר לורתה ותאל לבית השריפה ע"ל. והוא הלשון שהעתיק פה תיבה צדקה. ולשון רבוזה פירש ה"ר עובדיה שהוא כמו נבוזה כלומר שהיתה חלולה:

בכבש תשע אמות פחות שתות עד כנגד המערכה. יד ושני כבשים קטנים יוצאים ממנו שבהם פונים ליסוד ולסובב ומובדלים מן המזבח כמלא נימא, וחלון היתה במערבו של כבש אמה על אמה ורבובה היתה נקראת, שבה נותנין פסולי חטאת העוף עד שתעבור צורתה ותצא לבית השריפה. מו ושני שולחנות היו במערב הכבש אחד של שיש שנותנין עליו את האיברים ואחד של כסף שנותנין עליו כל השרת. מו כשבונין המזבח בונין אותו כולו אטום כמין עמוד ואין עושין בו חלל כלל, אלא מביא אבנים שלמות גדולות וקטנות ומביא סיד וזפת וקונייא וממחה ושופך לתוך מלבן גדול כמדתו ובונה ועולה, ונותן בתוך הבנין גוף של עץ או אבן בקרן דרומית מזרחית כמדת היסוד, וכן נותן בתוך כל קרן וקרן עד שישלים הבנין ויסיר הגופים שבתוך הבנין כדי שתשאר קרן דרומית מזרחית בלא יסוד וישארו הקרנות חלולין. יז ארבע קרנות של מזבח ויסודו ורבוועו מעכבין, וכל מזבח שאין לו קרן יסוד וכבש וריבוע הרי הוא פסול שארבעתן מעכבין, אבל מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אינן מעכבין, והוא שלא יפחות מאמה על אמה ברום שלש אמות כשיעור מקום המערכה של מזבח מדבר. יח מזבח שנפגם מבניינו אם נפגם מבניינו טפח פסול פחות מטפח כשר והוא שלא יהיה בנשאר אבן פגומה.

הלכות. הכל צפק אחזו מקומן (דף ג"ד ע"א וכו') ותבאר צפק זה. ופירש"י מלבן דפוס מרובע עשוי מד' קרשים. קוניה יתוך אכר כעין שטשים לניפוי כלי חרס שקורין פלומ"ר:

יז ארבע קרנות של מזבח ויסודו ורבוועו מעכבין וכו'. צפק קדשי הקדשים (דף ס"ב) תנו רבנן קרן וכבש ויסוד וריבוע מעכבין מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין מנא ה"מ אמר רב הונא אמר קרא המזבח כל מקום שנאל המזבח לעכב ופירש"י וריבוע אלס אין המזבח מרובע. בכל מקום שנאל המזבח לעכב דהמזבח משמע כשהוא כן הוא דמיקרי מזבח ואי לא לא זבקרן כתיב קרנות המזבח וזיסוד כתיב אל יסוד המזבח וכבש כתיב אל פני המזבח והוא הכבש שהוא פניו של מזבח שעולין לו דרך סס כי היכי דחשיב לד מזרחית פני אהל מועד מחמת שהפתח סס וזריבוע כתיב רבוע יהיה המזבח. והאל דתיאל מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין אמר רבי מני וכלבד שלא יפחתו ממזבח שפעה משה וכמה אמר רב יוסף אמה מחבו עליה חמש אמות ארך וחמש אמות רוחב רבוע יהיה המזבח אל אבי דילמא מקום מערכה קאלמר מר אמר ליה מר דגברא רבא הוא ידע מאי קאמיאל ופירש"י דילמא מקום מערכה קאלמר דהוי אמה שבין הקרנות ומקום הילוך ממעטיס בו אמתים לכל לד פש ליה אמה על אמה:

יח מזבח שנפגם מבניינו וכו'. צפק קמא דחולין (דף י"ח) אמרינן דפנימת המזבח כדי שתחגור בה לפורן מיחסיי כמה פנימת המזבח רש"י אומר טפח ראב"ד אומר כזית ל"ק הא כסידא הא באבנא ופירש"י באבנא כל דהו דכתיב אבנים שלימות ופסק רבינו כרשב"י משום דמאריה דגמרא הוא טפי מראב"ד ואע"ג דק"ל משנת ראב"ד קב וקני אפשר דהיימ במשנה אלל לא צבריתא:

ציננים יד. מדות פ"ג מ"ג. טז. כשבונין .. ועולה, פיה"מ מדות פ"ג מ"א. ונותן .. כמדת היסוד, פיה"מ מדות פ"ג מ"ב.

משנה למלך

אפשר דה"מ במשנה אלל לא צבריתא ולקמן ספ"ו מהלכות פרה אדומה כתב מרן סברא זו בפשיטות גבי כלל דכל מקום שנה רש"ג צבריתא הלכה כמותו דלא נאמר כלל זה צבריתא אך ראיתי צ"ל פרק י"ש נחלין אהיה דשק ולבסוף לוח באנו למחלוקת דרשב"ג ורבנן שכתב דאף דכלל רש"ג אינו צבריתא כלל דראב"ד הוא אף צבריתא ועיין בתשובת מהר"ר לבי ס"י שהאריך כלל זה ועיין עוד שם שנתן טעם למה פסק רבינו כרשב"ג. (א"ה עיין צמ"ש הרמ"ז בס' כפות תמרים):

מראי מקומות

ס. א. ו. תוספתא מנחות פ"ו, ו. תו"כ ויקרא א, ה. כשיעור מקום המערכה של מזבח מדבר, ירושלמי שקלים פ"ו ה"ד. יח. מזבח שנפגם מבניינו וכו', חולין יח, א.

יד ושני כבשים קטנים וכו'. פירש"י שני כבשים קטנים יולאין מן הכבש אותם שפונים בו לסובב יאל במזרחו של כבש לימין כו'. ודע דבפ"ו דזבחים (דף ס"ד) נחלקו רש"י והתוספות אלס במערב הכבש היה כבש קטן שהיה פונה לסובב דרש"י ס"ל דוקא במזרחו של כבש היה כבש קטן שהיה פונה לסובב אלל במערבו של כבש לא אף התוספות ס"ל דגם במערבו היה כבש קטן פונה לסובב ועיין כמה שכתב הרב תי"ט פרק ו' דזבחים משנה ג': יח מזבח שנפגם וכו'. כתב מרן ואע"ג דק"ל משנת ראב"ד קב וקני

יד. ושני כבשים קטנים וכו', זבחים סב, ב. וחלון היתה במערבו של כבש וכו', מדות פ"ג מ"ג. תוספתא תמורה פ"ד, ד. טו. ושני שולחנות היו במערב וכו', שקלים פ"ו מ"ד. טז. כשבונין המזבח וכו', זבחים נד, א ואילך. יז. ארבע קרנות של מזבח וכו', זבחים

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ג

ציונים
פרק ג
א. פיה"מ מנחות פ"ג מ"ז.
ב. ושלש רגלים היו לה, פיה"מ מנחות פ"ג מ"ז.
הכל משוקדים וכו', ושם.
ג. פיה"מ מנחות פ"ג מ"ז.

פ"ג א המנורה מפורשת צורתה בתורה וכו' נמצאו כ"ג הגביעים כ"ב וכו'. זרייתא צפרק הקומץ רצה (דף כ"ח) וזגמרא בשלמא גביעים כ"ב דכתיב וזמורה ד' גביעים וכתוב ג' גביעים משוקדים בקנה ד' דיה וי"ח דקנים הא כ"ב כפתורים נמי י"א כפתורים תרי

מהמ"ב מעכב את כולן. בתוספתא פ"ו למנחות גביעים כפתורים ופרחיה מעכבין זה את זה:

ד במד ד"א בשעשאוהו של זהב וכו'. צפרק הקומץ רצה (דף כ"ח) ויליף להו מקראי ופירש"י מן העשת עשייתה חתיכה שלמה ומכה צוקרנס עד שילאו ממנה כל כליה. ומ"ש אם היתה חלולה נראה לפרש דהיינו לומר שאינה מקשה:

ה ומ"ש ואין עושין אותה מן הגרומאות וכו'. צפרק הקומץ רצה ויליף לה מקרא ופירש"י גרומאות זהב שזור:

ו המלקחיים והמחנות וכו' השמן וכו'. צפ' שתי מדות

(מנחות דף פ"ח) תניא מנורה ונרותיה בלות מן הככר ואין מלקחי ומחנותיה מן הככר רבי נחמיה אומר מנורה היתה בזה מן הככר ולא נרותיה ומלקחיה ומחנותיה בלות מן הככר במאי קא מפלגי בהאי קרא דתניא ככר זהב טהור ישנה אותה למדנו למנורה שבה מן הככר מניין לרבות נרותיה ת"ל את כל הכלים האלה יכול שאני מרבה אף מלקחיה ומחנותיה ת"ל אותה דכרי ר' נחמיה קשיא דר' נחמיה אדר' נחמיה תרי תנאי ואליבא דר' נחמיה ר' יושע בן קרחה

פרק שלישי

א המנורה מפורשת צורתה בתורה, וארבעה גביעים ושני כפתורים ושני פרחים היו בקנה המנורה שנאמר ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה, ועוד פרח שלישי היה סמוך ליריכה של מנורה שנאמר עד ירכה עד פרחיה. **ב** ושלש רגלים היו לה, ושלשה כפתורים אחרים היו בקנה המנורה שמהן יוצאים ששת הקנים, שלשה מצד זה ושלשה מצד זה, ובכל קנה וקנה מהן שלשה גביעים וכפתור ופרח והכל משוקדים כמו שקדים בעשייתן. **ג** נמצאת כל הגביעים שנים ועשרים, והפרחים תשעה, והכפתורים אחד עשר, וכולן מעכבין זה את זה ואפילו חסר אחד מן השנים וארבעים מעכב את כולן. **ד** בד"א בשעשאוהו זהב אבל שאר

מיני מתכות אין עושין בה גביעים כפתורים ופרחי, וכן מנורה הבאה זהב תהיה כולה ככר עם נרותיה ותהיה כולה מקשה מן העשתות, ושל שאר מיני מתכות אין מקפידין על משקלה, ואם היתה חלולה כשירה. **ה** ואין עושין אותה לעולם מן הגרומאות בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות. **ו** המלקחים והמחנות וכו' השמן אינן מכלל הככר שהרי נאמר במנורה זהב טהור וחזר ואמר ומלקחיה ומחנותיה זהב טהור, ולא נאמר נרותיה זהב טהור מפני

משנה למלך

ד בד"א בשעשאוהו זהב כו' ואין עושין אותה לעולם מן הגרומאות וכו'. והנה הנראה מדברי רבינו הוא דאלו הג' דברים שנגזרו במנורה של זהב דהיינו גביעים כפתורים ופרחים ושתיהם כולה ככר לא פחות ולא יותר ושתיהם מקשה שנתמעטו במנורה של שאר מיני מתכות מקראי אין דינם שזה צמיעוט דלילו גביעים כפתורים ופרחים יש הקפדה שלא לעשות וזהו שכתב אין עושין זה ולא כתב אין מקפידין כמו שכתב גבי ככר ואלו גבי חלוקת ככר אי צמי עבד ככר או פחות או יותר ואלו השני חלוקות הסבירא מוכח עליהם דהוה ליה כאלו כתב קרא סתם ועשית מנורה דפשיטא דאין עושין זה גביעים כפתורים ופרחים וזמסקלה כמה דבעי עבד ואלו גבי חלוקת מקשה שכתב ואם היתה חלולה כשרה ופירשה מרן דהיינו לומר שאינה מקשה נראה דדוקא צדיעבד כשרה אבל לכתילה לריך לעשותה מקשה וזוהי ניחא מה שכתב ואין עושין אותה לעולם מן הגרומאות דהיינו לכתילה דאלת"ה תיקשי דהא פסול גרומאות נפקא לן מדכתיב מקשה ותניא מקשה זהב בזה זהב בזה מקשה אינה בזה זהב אינה בזה מקשה אם כן פסול גרומאות מנא לן אלל ודאי רבינו לא מיירי אלל לכתילה ומ"מ לא ידעתי מנא ליה דין זה ואדרבא ליטנא דגמרא דקאמר אינה בזה זהב אינה בזה מקשה משמע אפילו לכתילה ומ"מ מרן על זה צפרק הקומץ רצה ויליף לה מקראי לא ידעתי היכן הוא:

פ"ג ב ושלש רגלים היו לה כו' והכל משוקדים כמו שקדים בעשייתן. וכתב מרן צ"ס הר"י קורקוס שכתב כן רבינו מדאמרין צפרק הוליו לו דאחד מן המקראות שאין להם הכרע הוא משוקדים דמספקא לן אי קאי אגביעים או לכפתוריה ופרחיה ולכך מפרש אחרונייהו דמספיקא עבדין כולהו משוקדים ע"כ. ותימה לי דדכרי רש"י סס מוכח דלא מספקא ליה אלל צקרא דזמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה דמיירי בגופה של מנורה אבל כפתורים ופרחים צששת הקנים לא מספקא ליה אי צעינן משוקדים כיון דהפסיק בקנה האחד בין משוקדים לכפתור ופרח דאלת"ה הוה ליה למימר שלשה גביעים בקנה האחד משוקדים כפתור ופרח דליהו דומיא דקרא דזמנורה ארבעה גביעים וכן נראה ג"כ מדברי רש"י צפ"ה התורה וכן כתבו התוס' דמשוקדים דקנים לא קאי אלל אגביעים ואם כן רבינו דקאי צששת הקנים מנא ליה דהכל משוקדים וי"ע:

ג וכולן מעכבין זה את זה ואפי' חסר אחד מן המ"ב מעכב את כולן ע"כ. וכתב מרן דהכי איכא בתוספתא והכי איכא בגמרא צפרק הקומץ רצה (דף כ"ח) גביעין מעכבין זה את זה כפתורים מעכבין זה את זה פרחים מעכבין זה את זה גביעים כפתורים ופרחים מעכבין זה את זה:

מראי מקומות

פרק ג: א. המנורה מפורשת צורתה בתורה, תרומה כה, לא ואילך. וארבעה גביעים וכו', מנחות כה, ב. ובמנורה וגו', תרומה שם, לד. עד ירכה וגו', בהעלותך ח, ד. ב. ושלש רגלים היו לה, מדרש תרומה פ"ו (אוצר מדרשים ע' 475). ושלשה כפתורים וכו', תרומה כה, לה. והכל משוקדים, יומא נב, א ואילך. גאון (הובא בראב"ע עה"פ). ג. נמצאת וכו', מנחות כה, ב. ואילך. וכולן מעכבין זה את זה, שם. תוספתא שם פ"ו, ו. ד. בד"א וכו', מנחות כה, א. ברייתא דמלאכת המשכן פ"ו, ב. וכן מנורה הבאה זהב וכו', תרומה כה, לט. מנחות פח, ב. מקשה, תרומה כה, לא. נשא ח, ד. ואם היתה חלולה כשירה, עיין פסיקתא רבתי רפ"ב. ה. ואין עושין וכו', מנחות כה, א. ו. המלקחיים והמחנות וכו', מנחות פח, ב. ברייתא דמלאכת המשכן פ"ט, ב. זהב טהור, תרומה כה, לו. ומלקחיה וגו', שם, לח.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ג

ציונים
 יג. פיה"מ מנחות
 פי"א מ"ו.
 יד. פיה"מ מנחות
 פי"א מ"ו.
 טו. פיה"מ מנחות
 פי"א מ"ו.
 יז. והוא נתון
 בהיכל כו', פיה"מ
 מנחות פי"א מ"ו.
 יח. הכיור וכו',
 פיה"מ יומא פ"ג
 מ"א. ומוכני עשו
 לו, פיה"מ שם.
 תמיד פ"א מ"ד פ"ג
 מ"ח.

מזרח ומערב היו מונחים סדר הקנים קרי מערבי נר שני שכלל החילון שהוא
 צמרח ולמד' לפון ודרום (היו) מונחים האמלעי קרי ממערבי על שם שהיה
 פיו כנגד מערב וכל שאר נרות כלפי האמלעי דכתיב אל מול פני המזורה
 דהיינו אמלעי יאירו וגו' של לפון היו פונים לדרום ושדרום פונים ללפון.

מן אלו הארבעה עשר קנים וכו' עד נמצאו ארבעה עשר
 בכל מערכה ומערכה. כרייתא שם ומסיים זה העליונה
 אינה לריכה אלא שנים לפי שאין עליה משאוי התחתונה אינה לריכה כל עיקר
 לפי שמונחת על טהרו של שלחן ופירש"י לפי שאין משוי עליה שיכבדנה על
 שלמטה הימנה. על טהרו של שלחן ולא

נרות לול"ש של זהב עכ"ל. ואע"ג דהלכה
 כרבי מחזירו פסק רבינו כר' אלעזר בר'
 שמעון משום דקרא דאל מול פני המזורה
 יאירו שבעת הנרות מסייע ליה, ואין לומר
 שטעם רבינו משום דהוה עדיף מיניה
 בתורה כדתיאב צ"פ הפועלים שאף ע"פ כן
 לא יא' מנדר חזירו ונדע שהרי צ"פ
 מהלכות כלי המקדש פסק רבינו לנבי ר"א בר'
 שמעון:

השגת הראב"ד
 רוחב הבית בין הצפון
 וכו'. א"ל זהו מחלוקת
 התנאים וסדר התמיד אינו
 כן שהרי שנינו מלא שתי נרות
 מזרחיות דולקים וזהו לענין
 מזרח ומערב מונחים.

ובתב הראב"ד וכן נרות המזורה
 היו כנגד רוחב הבית בין
 הצפון והדרום. א"ל זה הוא מחלוקת
 תנאים וכו'. ומשנה זו פ"ג דתמיד ומדקתני
 נרות מזרחיים משמע ודאי דתיאב כמ"ד
 מזרח ומערב היו מונחים דאלו למ"ד לפון
 ודרום לא שייך למיתני מזרחיים ולא מערביים
 אלא לפויים או דרומיים ואין מזה השגה על
 רבינו שהוא סובר שמשנה זו כרבי ולא ק"ל
 כותיה וכ"כ רבינו בפירוש המשנה ואין
 להקשות דסתם מתני' דפרק שתי הלחם תתיא
 כרבי דקתני כל הכלים שצמדקש ארכו לארכו
 של בית דהוא כלל לאו דוקא דהא ארון
 לכ"ע ארכו לרחבו של בית כמו שנתבאר
 ודרכה יש להוכיח דתיאב כר"א בר"ש ותנא
 ושייר ארון ונרות דאי כרבי דלא שייך אלא
 ארון קטאי מאי שייך דהאי שייך:

מן ושני שלחנות היו באולם
 מבפנים על פתח הבית
 וכו'. ג"ז שם במשנה (דף ל"ט):
 וכן מוזבחה הקמרת היה מרובע אמה
 על אמה. מפורש בתורה
 בסוף פרשת תלוי אמה ארכו ואמה רחבו
 רבוע י"ה וצפרק שתי הלחם (דף ל"ז) וצפרק
 קמא דעירובין (דף ד') אמר' דהוה אמה בת
 ה' עפחים ואיני יודע למה השמיטו רבינו.
 ומ"ש והוא נתון כהיכל מכון בין הלפון לדרום
 וכו'. בפ"ג דיומא (דף ל"ג): שלחן בצפון משוך
 מן הכותל שתי אמות ומחלה ומזורה צדדים
 משוכה מן הכותל שתי אמות ומחלה מוצח
 ממוצע ועומד באמלע ומשוך כלפי חוץ
 קומעל ונוקמיה להדייהו כיון דכתיב ואת
 המזורה נוכח השלחן צעינן דחוו אהדרי
 ופירש"י משוכה מן הכותל שתי אמות ומחלה
 כמדת השלחן דהא כתיב נכח השלחן זה צד
 זה. כלפי חוץ כלפי מזרח ללד פתח ההיכל.
 לוקמיה כדהיינו מכון צייניהו ולמה נמשך
 לחוץ: ומ"ש וששלתן היו מונחים
 משליש ההיכל ולפנים וכו'. תוספתא
 פרק ב' דיומא:

יג ארבעה סניפין של זהב היו
 לשלחן וכו'. משנה בפרק
 שתי הלחם (דף ל"ז) ופירש"י מפוללים לתת
 ראשי הקנים בצותם פיוללים והרבה פיולין
 יש בהם למנין הקנים. ומ"ש והם הגאמרים
 בתורה וקשותיו שם בגמרא ופירש"י על שם
 שמקשה הלחם ומחוקו שלא יצבר:
יד ומ"ש וכ"כ קנים של זהב כל אחד
 מהם כחצי קנה חלול היו לו וכו'.
 משנה שם (דף ל"ז). ומה שכתב והם הנקראין
 מנקיותיו. שם בגמרא (דף ל"ז) ופרש"י על
 שם שמקנים את הלחם מעיפוש. ומ"ש ושני
 הבזיכין שמונחים בהם הלבונה וכו' הן
 הנקראים כפותיו והדפוסין שעושין בהם לחם
 הפנים הם הנקראים קערותיו. גם זה שם בגמרא:

מן ושני שולחנות היו
 באולם מבפנים על פתח הבית, אחד של
 שיש נותנין עליו לחם הפנים בכניסתו, ואחד
 של זהב נותנין עליו לחם ביציאתו שמעלין
 בקדש ולא מורידין. יז מוזבחה הקמרת היה
 מרובע אמה על אמה, והוא נתון בהיכל מכון
 בין הצפון לדרום משוך בין השלחן והמזורה
 לחוץ, וששלתן היו מונחים משליש ההיכל
 ולפנים כנגד הפרוכת המבדיל בין הקדש
 ובין קדש הקדשים. יח הכיור היו לו שנים
 עשר דד כדי שיהיו כל הכהנים העוסקים
 המשנה הכיור מכלל כלי שרת וכשהיו בו מים נחקדשו ונפסלו צלינה וזה עשה
 כלי סביב לכיור והיו בו המים תמיד והיו שותתין מאותו כלי לכיור כדי האורך

משנה למלך

יז מוזבחה הקמרת היה מרובע כו'. פ"ז דכלים משנה יז:

מראי מקומות

גבוהה עשרה טפחים מגלן וכו'. סנהדרין ז, א: ותניא ארון וכו'. יג. ארבעה סניפין
 של זהב וכו', מנחות צו, א. תוספתא מנחות פי"א, ג. תו"כ אמור כד, ו. במדב"ר פ"ד, יד.
 וקשותיו, תרומה כה, כט. מנחות צו, א. יד. ועשרים ושמונה קנים וכו', מנחות צו, א.
 במדב"ר פ"ד, יד. תו"כ אמור כד, ו. תוספתא מנחות פי"א, ד. מנקיותיו, תרומה כה, כט.
 מנחות צו, א. כפותיו, תרומה שם. מנחות שם. קערותיו תרומה כה, כט. טו. אלו וכו',
 מנחות צו, א. על עצמו וכו', תו"כ אמור כד, ו. טז. ושני שולחנות וכו', דה"ב ד, יט.
 מנחות צו, א. ירושלמי שקלים פ"ו ה"ג. תמיד לא, ב. שמעלין בקדוש וכו', מנחות צט, א.
 יז. מוזבחה הקמרת וכו', תצוה ל, ב. בובחים נא, א. א. פיר"א פ"א. והוא נתון וכו', יומא לג,
 ב. ושלשלתן היו מונחים וכו', תוספתא יומא פ"ב, א. מנחות צח, ב. ושלשלתן וכו', פקודי
 מ, כו. יח. הכיור וכו', יומא לו, א. וכל דבר שנתקדש וכו', סוכה ג, א.

ציונים
פרק ד
ב. פיה"מ מדות
פ"ד מ"ז. יומא פ"ה
מ"א.

ראשון ראשון ואותו הכלי היה נקרא מוכני ע"ל. וכך הם דבריו כאן ונראה שהוא מפרש גלגלל דהוה משקעא ליה היינו לומר שעשה כלי עגול כגלגל סביבות הכיור שהיה הכיור משוקע בתוכו וכשהיו רולים היו פותחין פי אותו כלי והמים שותחין ממנו לכיור כדי האורך ראשון ראשון. ועל דרך זה יש לפרש מה שאמרו צ"פ דזבחים (דף כ) כיור שלא שיקעו מצערב מקדש ממנו לעבודת לילה ולמחר אינו מקדש והראב"ד הורגל על פירוש רש"י ולכך תמה על דברי רבינו וכתב עליו בהשגות דברים זרים אני רואה ככאן וכו' ויש לתמוה עליו דאטו מפני שהוא מקובל כפי רש"י מי שפירש פירוש אחר דבר זה יאמר לו וגם על מה שכתב מפורש ביומא ובזבחים יש לתמוה שאין פירוש מפורש בגמרא יותר מפירוש רבינו: ודע שרבינו כתב צ"ה מהלכות ביאת המקדש מי כיור נפסלין בלינה ויכיר היו עושים משקעים אותו במי מקוה או [צ"מ] מעיין ולמחר מעלין אותו וממלאין אותו כל יום בצקר ע"ל. נראה מדבריו אלה שהם כפירוש רש"י והראב"ד ואפשר שרבינו מפרש שני הפירושים וכן כתב האחר וס' כתב האחר וזה דוחק לומר כן לפי ששני הפירושים אינם עולין כאחד ונמלא הרמב"ם יהיה כמסתפק והת"ט כתב בתמיד פ"א משנה ד' דאשתמטיה להכי"מ מה שכתב רבינו בפירושו משנה ח' פ"ג דמכילתין דלפי פירוש זה מוכח שדבריו עולין בסגנון אחד ע"ש:

פ"ד א אבן היתה בקדש הקדשים וכו'. מי"ד דאיתיה במלאכת המשכן פ"ד. ומה שכתב ונגזו עמו מטה אהרן והללגת וכו'. צ"ק דכריתות (דף ה:) וצפרק שלישי דהוריות (דף י"ג) וצפרק חמישי דיומא (דף כ"ג) משנגזו ארון נגזו ללגת המן וללוחית שמן המשחה ומקלו של אהרן שקדיה ופרחיה וארנו שגרו פלשתים דורון לאלהי ישראל ומי גזו יאשיהו מלך יהודה גזו שנאמר ויאמר ללוים המזבחים כו' תנו את ארון הקדש וכו' ופירש"י בכריתות תנו את ארון הקדש צבית אשר בנה שלמה כי אין לכס משא צתק וגרסינן צשקלים ירושלמי פ"ו אמר להם אס גלה עמכם לצבל שזב אין אחס

מחזירים אותו צתקפיס וגזו. ומ"ש ואף אורים ותומים שהיו צבית שני לא היו משיבים ברוח הקדש וכו' עד כדי שלא יהא מחוסר צגדים. כי"כ התוספות ספ"ק דיומא. והראב"ד כתב לא היו משיבים לא"ל והלא אורים ותומים ורוח הקדש וכו' טעמו דתניא בצפ"ק דיומא (דף כ"א ע"ג) אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקדש ואורים ותומים ופרש"י ארון וכפורת וכרובים כולה חדא מילתא ושכינה לא שרתה בו ורוח הקדש לא היתה צבצבאים משנת שתיס לדריש ואילך ע"ל. ורבינו אפשר דחשיב ארון וכפורת וכרובים צתלתא ושכינה ורוח הקדש ואורים ותומים לא חשיב להו אלא צחדא ואפילו את"ל דחשיב לארון וכפורת וכרובים צחדא ושכינה ורוח הקדש ואורים ותומים צתלתא ל"ק שרבינו מפרש ברוח הקדש היינו נבואה שנסתלקה מהגביאים משנת שתיס לדריש וזהו חסרון גדול בישראל שלא היו נביאים להוכיחם צדכר ה' ועוד היה להם חסרון אחר שחסרו גם כן תשובת אורים ותומים. ומ"ש עוד הראב"ד שאינו מחשבון הצגדים טעמו שהוא קורא אורים ותומים לשם המפורש שהיו נתתין בין כפלי החשן כדכתיב ונתת אל החשן את האורים ואת התומים ורבינו קורא פה אורים ותומים לחשן צדכר השאלה:

ב בבית ראשון היה כותל מבדיל וכו'. צפרק הוליו או (דף כ"א:) וכתב רש"י דבמקדש שני לא בנו אותו כותל מפני שהיה גבוה מאה [ג'ל] שהוא ט"ס צרש"י ולריך להיות מ' אמה וכן הוא צבדות פ"ד כל ההיכל עד קיריו עליו ראשונה ושל צית ראשון היה גבוה רק ל' וכן כתב רש"י צד"הי צ' ג' ד' אחר כך מלאתי צתי"ט שהאריך צוה צפרק הוליו או ע"ש אמה ועציו לא היה אלא אמה דאינה יכולה לעמוד צבוצה ק' אמה ולהסויף על עציה לא"ל דכתיב הכל צכתב מיד ה' עלי השכיל והס דברי הגמרא צפרק קמא דצתרא (דף ג:) ומ"ש רבינו וכו' וכו' שבונו בית שני צסתפק להם וכו'. צירושלמי דללאים פ"ה (הלכה ד) אמה טרקסין מה מצפנים או מצחון אמר ר' יוסי

בתמיד מקדשים ממנו לו שיהיו בה המים תמיד, והיא חול כדי שלא יהיו המים שבה נפסלין בלינה שהכיור מבלי הקדש ומקדש וכל דבר שיתקדש בכלי קדש אם לן נפסל.

פרק רביעי

א אבן היתה בקדש הקדשים במערבו שעליה היה הארון מונח, ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן, ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום לגזו בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות ויאשיהו המלך צוה ונגזו במקום שבנה שלמה שנאמר ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל הקדושים ליי' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את יי' אלהיכם וגו', ונגזו עמו מטה אהרן והצנצנת ושמן המשחה וכל אלו לא חזרו בבית שני, ואף אורים ותומים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקדש, ולא היו נשאלין בהן שנאמר עד עמוד כהן לאורים ותומים, ולא היו עושין אותן אלא להשלים שמנה בנגדים לכהן גדול

ב בבית ראשון היה כותל מבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים עביו שבנו הבית שני נסתפק להם אם עובי הכותל היה ממדת הקדש או ממדת קדש הקדשים לפיכך עשו קדש הקדשים עביו עשרים אמה תמימות ועשו הקדש ארבעים אמה תמימות והניחו אמה יתירה בין הקדש ובין קדש הקדשים ולא בנו כותל בבית שני אלא עשו שתי פרוכות אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקדש וביניהן אמה כנגד עובי הכותל שהיה

משנה למלך

פ"ד א ואף אורים ותומים וכו'. עיין לקמן פ"י מהלכות כלי המקדש דין י':

מראי מקומות

פרק ד: — אבן היתה בקה"ק, יומא נג, ב. תוספתא שם פ"ב, יב. שעליה היה הארון מונח, תוספתא שם. ולפניו צנצנת המן, בשלח טז, לג. וראה תוספתא שם פ"ב, יג. ומטה אהרן, קרח יז, כה. וראה תוספתא שם. ונגזו במקום שבנה שלמה, יומא נב, ב. נג, ב. ויאמר ללוים וגו', דה"ב לה, ג. ונגזו עמו מטה אהרן וכו', שם נב, ב. הוריות יב, א. כריתות ה, ב. תוספתא וכו' אורים ותומים וכו', עיין יומא כא, ב. תוספתא פ"ג, ג. ואף אורים ותומים... בגדים (דלא כהראב"ד), ראה ארצה"ג ברכות, התשובות, ס"ד. ו. (ע' 3-6). ולא היו נשאלין וכו', סוטה מח, ב. עד עמוד כהן וגו', עורא ב, סג. ב. בבית ראשון וכו', יומא נא, ב. צסתפק להם וכו', ירושלמי כלאים פ"ח ה"ד. והבדילה הפרוכת לכס וגו',

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ד

ציונים
ג. פיה"מ פ"ד
מ"ו.

מן מה דכתיב וארבעים בלמה היה הבית הוא ההיכל לפני הדא אמרה מצפנים אמר ליה רבי מנחם והכתיב ויעש את בית קדש הקדשים עשרים אמה ארך ועשרים אמה רוחב הדא אמרה מצפון. ומ"ש רבינו אצל במקדש ראשון לא היה שם אלא פרוכת אחת וכו' נראה דלמשכן קרי מקדש ראשון דאילו בבית ראשון לא היה פרוכת אלא כותל:

והתא שש כותל התא חמש מן הלפון לדרום ע' אמה כותל המסכה ה' והמסכה ג' כותל התא ה' והתא ו' כותל ההיכל ו' ותוכו עשרים אמה כותל ההיכל ו' והתא ו' וכותל התא ה' ובית הורדת המים ג' אמות והכותל ה' אמות האולם עודף עליו ט"ו אמה מן הלפון וט"ו מן הדרום והוא היה נקרא בית החליפות ששם גוזזין את הסכניים. וכתב

בראשון, אבל במקדש ראשון לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד שנאמר והבדילה הפרכת לכם וגו'. ג ההיכל שבנו בני גולה היה מאה אמה על מאה אמה על רום מאה, וכן היתה מדרת רומו, בנו גובה שש אמות אטום סתום כמו יסוד לו, ורום כותלי הבית ארבעים אמה ורום

הכיוור שבתקרה אמה ועל גביו גובה שתי אמות פנוי שיכנס בו הדלף והוא הנקרא בית דילפא, ועובי התקרה שעל גבי בית דילפא אמה, ומעויבה גובה אמה, ועלייה בנויה על גביו

גובה כותליה ארבעים אמה, ובגנה גובה אמה כיוור ואמתים גובה בית דילפא ואמה תקרה ואמה מעויבה וגובה המעקה שלש אמות ושם של ברזל כמו סייף גובהו אמה על גבי המעקה סביב כדי שלא יגרוחו עליו העופות והוא הנקרא כלה עורב, הרי הכל מאה אמה. ד מן המערב למזרח מאה אמה וזהו חשבונן: ארבעה כתלים זה לפנים מזה וביניהן שלשה מקומות פנויים, בין הכותל המערבי ובין הכותל שלפנים ממנו חמש אמות ובין כותל שני ושלישי שש אמות ובין חן של עובי הכותל עם המקום הפנוי שבין שני כתלים, ואורך קדש הקדשים עשרים אמה, ובין שתי הפרוכות המבדילות בינו ובין הקדש אמה, ואורך הקדש ארבעים אמה, ועובי הכותל המזרחי שבו השער שש אמות והאולם אחת עשרה אמה, ועובי כותל

השגת הראב"ד ורום הכיוור. א"ל לא האיר ולא ההייר ולא היה כיוור בתקרה אלא טוח כותל חזק מצפנים כסוד וכיוור כדי שלא יכנסו מים שנגבות התאים כותלי ההיכל ואמתים בית דילפא כמו מרזבות קבועות כותלים ובולטות לקבל דלף התקרה ולשופכו לחוץ וא"ל אפשר להיות מ"ש ועדיין לא הגיע לתקרה.

ההיכל שבנו בני גולה היה מאה אמה על מאה אמה על רום מאה, וכן היתה מדרת רומו, בנו גובה שש אמות אטום סתום כמו יסוד לו, ורום כותלי הבית ארבעים אמה ורום הכיוור שבתקרה אמה ועל גביו גובה שתי אמות פנוי שיכנס בו הדלף והוא הנקרא בית דילפא, ועובי התקרה שעל גבי בית דילפא אמה, ומעויבה גובה אמה, ועלייה בנויה על גביו גובה כותליה ארבעים אמה, ובגנה גובה אמה כיוור ואמתים גובה בית דילפא ואמה תקרה ואמה מעויבה וגובה המעקה שלש אמות ושם של ברזל כמו סייף גובהו אמה על גבי המעקה סביב כדי שלא יגרוחו עליו העופות והוא הנקרא כלה עורב, הרי הכל מאה אמה. ד מן המערב למזרח מאה אמה וזהו חשבונן: ארבעה כתלים זה לפנים מזה וביניהן שלשה מקומות פנויים, בין הכותל המערבי ובין הכותל שלפנים ממנו חמש אמות ובין כותל שני ושלישי שש אמות ובין חן של עובי הכותל עם המקום הפנוי שבין שני כתלים, ואורך קדש הקדשים עשרים אמה, ובין שתי הפרוכות המבדילות בינו ובין הקדש אמה, ואורך הקדש ארבעים אמה, ועובי הכותל המזרחי שבו השער שש אמות והאולם אחת עשרה אמה, ועובי כותל

במשנה האוטם שש אמות המפתן גובה מהארץ שש אמות בבנין אטום חומה סתומה וצריך לומר מעלות היו באולם שמהם עולים על המפתן ומורדות בהיכל לירד בהן מהמפתן עכ"ל. וטעמו מפני שאם האוטם הוא היסוד המוצנע בקרקע לא היה לתנא למנותו בכלל רום ההיכל. אצל רבינו פירש שם אוטם הוא בנין אטום שבנין בגוף הקרקע יסוד ועליו מעמידים הכתלים עכ"ל נראה שהאוטם היה כולו מוצנע בקרקע. וכאן כתב כמו יסוד לו ויש לדון דבריו לומר שכונן שלא היה האוטם הזה מוצנע בקרקע וכדברי הר"ר שמעיה [הת"ע הוכיח שא"ל שדברי הרמב"ם כדברי הר"ר שמהרי"ש שהרי כתב בפ"ו המקדש כולו לא היה במישור וכו' ומסיים שהאולם וההיכל כולו בשוא והאריך בענין זה ע"ש בפ"ד דמדות:]

ג ההיכל שבנו בני הגולה וכו' עד הרי הב"ק ק' אמה. משנה בפרק ד' דמדות (משנה ו'). ובהשגות א"ל לא האיר ולא הזהיר וכו'. ואני אומר שהמנהג בלחץ תוגרמה בבנין בית השירים לעשות נג מנכסים מלויי"ם צלזורים והוא הנקרא טבא"ן ולמעלה ממנו התקרה העיקרית שהיא מגולית לאויר השמים וחלל בין הטבא"ן ובין אותה תקרה העיקרית ואם לפעמים תדלף אותה תקרה העיקרית ירד הדלף בלאתו חלל על גבי הטבא"ן ולכן נקרא אותו חלל בית דילפא והטבא"ן נקרא כיוור והיה גובהו אמה וכן כתב רבינו בעלמו בפירוט המשנה היה נהוג אללם בבנייהם לעשות לבית שני קרויים קרויו למעלה מחזירו ונותנים בין שניהם מעט הרחקה וקורים אותו החלל בית דילפא על שם הדלף כדי שאם יטוף הקרויו העליון יעמדו המים בלאתו החלל: ודע שהר"ר שמעיה פירש

במשנה האוטם שש אמות המפתן גובה מהארץ שש אמות בבנין אטום חומה סתומה וצריך לומר מעלות היו באולם שמהם עולים על המפתן ומורדות בהיכל לירד בהן מהמפתן עכ"ל. וטעמו מפני שאם האוטם הוא היסוד המוצנע בקרקע לא היה לתנא למנותו בכלל רום ההיכל. אצל רבינו פירש שם אוטם הוא בנין אטום שבנין בגוף הקרקע יסוד ועליו מעמידים הכתלים עכ"ל נראה שהאוטם היה כולו מוצנע בקרקע. וכאן כתב כמו יסוד לו ויש לדון דבריו לומר שכונן שלא היה האוטם הזה מוצנע בקרקע וכדברי הר"ר שמעיה [הת"ע הוכיח שא"ל שדברי הרמב"ם כדברי הר"ר שמהרי"ש שהרי כתב בפ"ו המקדש כולו לא היה במישור וכו' ומסיים שהאולם וההיכל כולו בשוא והאריך בענין זה ע"ש בפ"ד דמדות:]

ד מן המערב למזרח מאה אמה וכו'. נוסחת הדפוס שכתפרי רבינו כתובה בטעות והיך הנוסחא הגנובה ובין כותל שני ושלישי שש אמות ובין כותל שלישי ורביעי שש אמות וכו' של עובי הכותל הן של עובי הכותל ואלו המדות הן של אמות והאולם וכותב אחריו ועובי כותל האולם חמש אמות וכל זה משנה שם (משנה ז') מן המזרח למערב מאה אמה כותל האולם חמש אמות וההיכל ארבעים אמה טרקסין עשרים אמה בית קדשי הקדשים כותל ההיכל שש

במשנה שכתפרי בסמוך. ומ"ש ובין שתי הפרוכות המבדילות בינו ובין הקדש אמה. נכתבאר בפרק זה והוא מה ששנינו אמה טרקסין. ומ"ש ואורך הקדש מ' אמה זהו מה ששנינו בהיכל תוכו מ' אמה. ומ"ש ועובי הכותל המזרחי שבו השער ו' אמות זהו מה ששנינו כותל ההיכל ו'. ומ"ש והאולם י"א אמות ועובי כותל האולם ה' מזכאר במשנה:

מראי מקומות

תרומה כו, לג. ג. ההיכל שבנו וכו', מדות פ"ד מ"ו. יומא נב, א. וטם של ברזל וכו', ראה שבת ז, א. ר"ח שם נו, ב. ד. מן המערב למזרח וכו', מדות פ"ד מ"ו.

ה' וכו' מן הצפון לדרום ק' אמה וכו'. זהו מה ששנינו האולם עורך עליו ט"ו אמות מן הלפון וט"ו מן הדרום ומפרש רבינו דהיינו לומר שעובי כותל האולם ה' אמות בצלפון וה' דדרום כמו שהוא צומצם ותוכו של אולם בצלפון י' אמות וכן דדרום כשם שארזנו ממזרח למערב י"א אמה:

וכתב בהשגות כ"ז זה הבל ורעיון רוח וכו'. ואני אומר כל ענינו של הראב"ד לייחס טעות לרבינו הוא ממה ששנינו במשנה הנזכרת ההיכל לר מאחריו ורחב מלפניו ודומה לארזי וכבר פירשו רבינו בפירוש המשנה ו"ל היה כל ההיכל ק' על ק' אבל היה מטין הצנין מעט לר לגד המערב וכשמסך לגד המזרח מתרחב כדמות האריה שהוא רחב מלפניו ולר מאחריו עד כאן לשונו. ולפי זה אינו ענין לנרון שלנו: ומ"ש רבינו ובת"י הקדש ששה בתלים זה לפנים מזה וביניהם ה' מקומות פנויים בין כות"ל היצון ובין השני אמות. זהו מה ששנינו כותל המסכה ה' וכבר נתבאר שכותל המסכה ששנינו לא היה כותל סתום אלא שני כתלים והרחקה ביניהם ועובי שני הכתלים עם ההרחקה שביניהם היו חמש אמות. ומ"ש וצין שני ושלישי ג' זהו ששנינו והמסכה ג'. ומ"ש וחמש צין ג' וד' זהו מה ששנינו כותל התא ה' וכבר נתבאר שכותל התא ששנינו לא היה כותל סתום אלא שני כתלים והרחקה שביניהם ועובי שני הכתלים עם ההרחקה שביניהם היה חמש אמות. ומ"ש וצין רביעי וחמישי שש זהו מה ששנינו והתא ו'. ומ"ש וצין ההיכל ו' ועל פי מה שנתבאר שלא היה כותל סתום אלא צ' כתלים והרחקה שביניהם ועובי שני הכתלים עם ההרחקה שביניהם היה חמש אמות. ומ"ש נמלא הכל מ' אמה מלד זה פשוט הוא. ומ"ש ומ' אמה מלד שכנגדו זהו ששנינו כותל ההיכל ו' והתא ו' וכותל התא חמש וצית הורדת המים ג' והכותל ה' ועל פי מה שנתבאר הרי כ"ה ועם כותל האולם שהם ט"ו עולה הכל מ'. ומ"ש ורחב הבית עשרים. מבוואר במשנה:

י' הפשפש הוא שער קפץ וכו' עד ומהלך עד שער הגדול ופותרו. צפרק רביעי דמדות (משנה ב):

י' השער הגדול היה רחבו י' אמות וגובהו וכו' עד לכסות אזורי הדלתות. שם ומסיים בה שכל הבית טוח צוהב חוץ מאחורי הדלתות ופירש ה"ר עובדיה ז"ל שתיים צפנים בעובי הכותל שכלפי פנים ושתיים בחוף בעובי שכלפי החוף שעוביו של כותל ההיכל היה ו' אמות ולסוף אמה חילונה של עובי הכותל היו הדלתות

החילונות אחת לימין הפתח ואחת לשמאלו כל דלת מהם רחבה ה' אמות וכשהיו נעולות היו נוגעות זו בזו וסותמות רוחב חלל הפתח שרחבו י' אמות וכשהיו נפתחות לגד פנים מכסות חמש אמות של עובי הכותל ושתיים דלתות אחרות כמדת אלו היו קבועות בחוף עובי הכותל לגד פנים וכשהיו נפתחות

מכסות ה' אמות מפה וה' אמות מפה מרוחב כותל ההיכל צפנים ושם לא היה הכותל טוח צוהב כמו שאר הבית לפי שלא היה נראה ע"כ:

ה' פתחו של אולם היה גבוה מ' אמה וכו' עד ונדבך של

השגת הראב"ד מאה אמה עובי כות"ל האולם. ח"א כל זה הכל ורעיון רוח שלא היה עם כותל האולם כלל וטעות גדולה היא זו שלא היה לאולם אלא כותל המזרח שלפני ההיכל ועל כן אמרו ההיכל לר מאחריו ורחב מלפניו ורחב האולם נמנה ברוחב ההיכל.

וחמש בין שלישי ורביעי, ובין רביעי וחמישי שש, ובין חמישי וכותל הפנימי שש נמצא הכל ארבעים אמה מצד זה, וארבעים אמה מצד שכנגדו ורוחב הבית מבפנים עשרים, הרי מאה אמה. ו' הפשפש והוא שער הקמץ, ושני פישפשין היו להיכל מצדי השער הגדול שבאמצע, אחד בצפון ואחד בדרום, שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם ועליו הוא מפורש על ידי יחזקאל השער הזה סגור יהיה לא יפתח, ושכצפון בו נכנסין, ומהלך בין שני הכתלים עד שמגיע למקום פתוח לקדש משמאלו ונכנס לתוך ההיכל ומהלך עד שער הגדול ופותרו. ז' השער הגדול היה רחבו עשר אמות וגובהו עשרים אמה, וארבע דלתות היו לו שתיים בפנים ושתיים בחוץ, החיצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עוביו של כותל והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסות אחורי הדלתות. ח' פתחו של אולם היה גבוה ארבעים אמה ורוחב עשרים ולא היה לו שערים וחמש מלתריות של מילא היו על גבי פתחו מלמעלה, התחתונה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה, וכל אחת מחמשתן עודפת על שלמטה ממנה אמה מזה ואמה מזה, נמצאת העליונה שלשים אמה ונדבך של אבנים היה בין כל אחת ואחת. ט' ההיכל היה בניינו רחב מלפניו וצר מאחוריו כמו ארי, ויציעים

ציורים ה. מן הצפון לדרום . . . עשר אמות, פיה"מ מדות פ"ד מ"ב (בהצירוף). שם סוף מ"ז.

ו. פיה"מ תמיד פ"ג מ"ז. מדות פ"ד מ"ב.

ז. וארבע דלתות וכו' פיה"מ מדות פ"ד מ"ב.

ח. וחמש מלתריות וכו', פיה"מ מדות פ"ג מ"ז.

ט. ההיכל וכו', פיה"מ מדות פ"ד סוף מ"ז. ויציעים

פיה"מ מדות פ"ד סוף מ"ז. ויציעים

ה' פתחו של אולם היה גבוה מ' אמה וכו' עד ונדבך של אבנים היה בין כ"ל אחת ואחת. משנה צפ"ג דמדות. ופי' ה"ר עובדיה ז"ל מלתריות קורות מלויירות ומכויירות של מילא של אילן שגדלים בו עפלים שקרויים מילין. התחתונה הקורה התחתונה מושכבת על משקוף הפתח לרחבו של פתח שהוא רחב כ' אמה והקורה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה נמלא ארכה כ"צ וקורה שניה שלמעלה הימנה עודפת על הראשונה אמה מזה ואמה מזה נמלא ארכה כ"ד והשלישית כ"ו והרביעית כ"ח והחמישית ל'. ונדבך שורה כמו נדבכין די אבן גלל. צין כל אחת ואחת חמש קורות אלו לא היו נוגעות זו בזו אלא שורה של צנין אבנים היתה צין זו לזו עכ"ל: בתבו התוספות צפ' כל הלמים (דף מ"ג) אהא דתניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם שהאולם היה פרוץ כמילואו לרוח מזרחית:

ה' הדיב"ל היה בניינו רחב מלפניו וצר מאחוריו כמו ארי.

נתבאר צפרק זה:

ויציעים היו מקיפים לבית כו"ז וכו'. צפרק ד' דמדות (משנה ד) התחתונה ה' ורובד ו' האמלעית ו' ורובד ז' והעליונה ז' נגאמר הליע התחתונה חמש צלמה רחבה והתיכונה שש צלמה רחבה והשלישית שבע צלמה רחבה ופי' ה"ר עובדיה מחוץ לכותל המסכה שהוא הכותל החיצון של הקדש היו יציעים דהיינו גזוזטראות מקיפים את הבית מג' רוחות מערב לפון ודרום והיו הליעים הללו תחתיים שניים ושלישים הליע התחתונה חמש צלמה רחבה והרובד שעליה דהיינו התקרה שעל התחתונה שהיא הרלפה שעל התיכונה שש צלמה רחבה לפי שכותל המסכה היה הולך ומלך כלפי מעלה וכשמגיע אל הרובד שעל גב התחתונה היה נכנס לפנים אמה א' ועל אותה אמה הבולטת היו נטוים קורות הליע נמאלת הליע התיכונה רחבה אמה א' יותר מן התחתונה דהיינו אותה אמה שנכנס

מ' אמה וכו' עד ונדבך של אבנים היה בין כ"ל אחת ואחת. משנה צפ"ג דמדות. ופי' ה"ר עובדיה ז"ל מלתריות קורות מלויירות ומכויירות של מילא של אילן שגדלים בו עפלים שקרויים מילין. התחתונה הקורה התחתונה מושכבת על משקוף הפתח לרחבו של פתח שהוא רחב כ' אמה והקורה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה נמלא ארכה כ"צ וקורה שניה שלמעלה הימנה עודפת על הראשונה אמה מזה ואמה מזה נמלא ארכה כ"ד והשלישית כ"ו והרביעית כ"ח והחמישית ל'. ונדבך שורה כמו נדבכין די אבן גלל. צין כל אחת ואחת חמש קורות אלו לא היו נוגעות זו בזו אלא שורה של צנין אבנים היתה צין זו לזו עכ"ל: בתבו התוספות צפ' כל הלמים (דף מ"ג) אהא דתניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם שהאולם היה פרוץ כמילואו לרוח מזרחית:

ה' הדיב"ל היה בניינו רחב מלפניו וצר מאחוריו כמו ארי.

נתבאר צפרק זה:

ויציעים היו מקיפים לבית כו"ז וכו'. צפרק ד' דמדות (משנה ד) התחתונה ה' ורובד ו' האמלעית ו' ורובד ז' והעליונה ז' נגאמר הליע התחתונה חמש צלמה רחבה והתיכונה שש צלמה רחבה והשלישית שבע צלמה רחבה ופי' ה"ר עובדיה מחוץ לכותל המסכה שהוא הכותל החיצון של הקדש היו יציעים דהיינו גזוזטראות מקיפים את הבית מג' רוחות מערב לפון ודרום והיו הליעים הללו תחתיים שניים ושלישים הליע התחתונה חמש צלמה רחבה והרובד שעליה דהיינו התקרה שעל התחתונה שהיא הרלפה שעל התיכונה שש צלמה רחבה לפי שכותל המסכה היה הולך ומלך כלפי מעלה וכשמגיע אל הרובד שעל גב התחתונה היה נכנס לפנים אמה א' ועל אותה אמה הבולטת היו נטוים קורות הליע נמאלת הליע התיכונה רחבה אמה א' יותר מן התחתונה דהיינו אותה אמה שנכנס

מ' אמה וכו' עד ונדבך של אבנים היה בין כ"ל אחת ואחת. משנה צפ"ג דמדות. ופי' ה"ר עובדיה ז"ל מלתריות קורות מלויירות ומכויירות של מילא של אילן שגדלים בו עפלים שקרויים מילין. התחתונה הקורה התחתונה מושכבת על משקוף הפתח לרחבו של פתח שהוא רחב כ' אמה והקורה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה נמלא ארכה כ"צ וקורה שניה שלמעלה הימנה עודפת על הראשונה אמה מזה ואמה מזה נמלא ארכה כ"ד והשלישית כ"ו והרביעית כ"ח והחמישית ל'. ונדבך שורה כמו נדבכין די אבן גלל. צין כל אחת ואחת חמש קורות אלו לא היו נוגעות זו בזו אלא שורה של צנין אבנים היתה צין זו לזו עכ"ל: בתבו התוספות צפ' כל הלמים (דף מ"ג) אהא דתניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם שהאולם היה פרוץ כמילואו לרוח מזרחית:

ה' הדיב"ל היה בניינו רחב מלפניו וצר מאחוריו כמו ארי.

נתבאר צפרק זה:

ויציעים היו מקיפים לבית כו"ז וכו'. צפרק ד' דמדות (משנה ד) התחתונה ה' ורובד ו' האמלעית ו' ורובד ז' והעליונה ז' נגאמר הליע התחתונה חמש צלמה רחבה והתיכונה שש צלמה רחבה והשלישית שבע צלמה רחבה ופי' ה"ר עובדיה מחוץ לכותל המסכה שהוא הכותל החיצון של הקדש היו יציעים דהיינו גזוזטראות מקיפים את הבית מג' רוחות מערב לפון ודרום והיו הליעים הללו תחתיים שניים ושלישים הליע התחתונה חמש צלמה רחבה והרובד שעליה דהיינו התקרה שעל התחתונה שהיא הרלפה שעל התיכונה שש צלמה רחבה לפי שכותל המסכה היה הולך ומלך כלפי מעלה וכשמגיע אל הרובד שעל גב התחתונה היה נכנס לפנים אמה א' ועל אותה אמה הבולטת היו נטוים קורות הליע נמאלת הליע התיכונה רחבה אמה א' יותר מן התחתונה דהיינו אותה אמה שנכנס

מ' אמה וכו' עד ונדבך של אבנים היה בין כ"ל אחת ואחת. משנה צפ"ג דמדות. ופי' ה"ר עובדיה ז"ל מלתריות קורות מלויירות ומכויירות של מילא של אילן שגדלים בו עפלים שקרויים מילין. התחתונה הקורה התחתונה מושכבת על משקוף הפתח לרחבו של פתח שהוא רחב כ' אמה והקורה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה נמלא ארכה כ"צ וקורה שניה שלמעלה הימנה עודפת על הראשונה אמה מזה ואמה מזה נמלא ארכה כ"ד והשלישית כ"ו והרביעית כ"ח והחמישית ל'. ונדבך שורה כמו נדבכין די אבן גלל. צין כל אחת ואחת חמש קורות אלו לא היו נוגעות זו בזו אלא שורה של צנין אבנים היתה צין זו לזו עכ"ל: בתבו התוספות צפ' כל הלמים (דף מ"ג) אהא דתניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם שהאולם היה פרוץ כמילואו לרוח מזרחית:

ה' הדיב"ל היה בניינו רחב מלפניו וצר מאחוריו כמו ארי.

נתבאר צפרק זה:

ויציעים היו מקיפים לבית כו"ז וכו'. צפרק ד' דמדות (משנה ד) התחתונה ה' ורובד ו' האמלעית ו' ורובד ז' והעליונה ז' נגאמר הליע התחתונה חמש צלמה רחבה והתיכונה שש צלמה רחבה והשלישית שבע צלמה רחבה ופי' ה"ר עובדיה מחוץ לכותל המסכה שהוא הכותל החיצון של הקדש היו יציעים דהיינו גזוזטראות מקיפים את הבית מג' רוחות מערב לפון ודרום והיו הליעים הללו תחתיים שניים ושלישים הליע התחתונה חמש צלמה רחבה והרובד שעליה דהיינו התקרה שעל התחתונה שהיא הרלפה שעל התיכונה שש צלמה רחבה לפי שכותל המסכה היה הולך ומלך כלפי מעלה וכשמגיע אל הרובד שעל גב התחתונה היה נכנס לפנים אמה א' ועל אותה אמה הבולטת היו נטוים קורות הליע נמאלת הליע התיכונה רחבה אמה א' יותר מן התחתונה דהיינו אותה אמה שנכנס

מ' אמה וכו' עד ונדבך של אבנים היה בין כ"ל אחת ואחת. משנה צפ"ג דמדות. ופי' ה"ר עובדיה ז"ל מלתריות קורות מלויירות ומכויירות של מילא של אילן שגדלים בו עפלים שקרויים מילין. התחתונה הקורה התחתונה מושכבת על משקוף הפתח לרחבו של פתח שהוא רחב כ' אמה והקורה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה נמלא ארכה כ"צ וקורה שניה שלמעלה הימנה עודפת על הראשונה אמה מזה ואמה מזה נמלא ארכה כ"ד והשלישית כ"ו והרביעית כ"ח והחמישית ל'. ונדבך שורה כמו נדבכין די אבן גלל. צין כל אחת ואחת חמש קורות אלו לא היו נוגעות זו בזו אלא שורה של צנין אבנים היתה צין זו לזו עכ"ל: בתבו התוספות צפ' כל הלמים (דף מ"ג) אהא דתניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם שהאולם היה פרוץ כמילואו לרוח מזרחית:

ה' הדיב"ל היה בניינו רחב מלפניו וצר מאחוריו כמו ארי.

נתבאר צפרק זה:

ויציעים היו מקיפים לבית כו"ז וכו'. צפרק ד' דמדות (משנה ד) התחתונה ה' ורובד ו' האמלעית ו' ורובד ז' והעליונה ז' נגאמר הליע התחתונה חמש צלמה רחבה והתיכונה שש צלמה רחבה והשלישית שבע צלמה רחבה ופי' ה"ר עובדיה מחוץ לכותל המסכה שהוא הכותל החיצון של הקדש היו יציעים דהיינו גזוזטראות מקיפים את הבית מג' רוחות מערב לפון ודרום והיו הליעים הללו תחתיים שניים ושלישים הליע התחתונה חמש צלמה רחבה והרובד שעליה דהיינו התקרה שעל התחתונה שהיא הרלפה שעל התיכונה שש צלמה רחבה לפי שכותל המסכה היה הולך ומלך כלפי מעלה וכשמגיע אל הרובד שעל גב התחתונה היה נכנס לפנים אמה א' ועל אותה אמה הבולטת היו נטוים קורות הליע נמאלת הליע התיכונה רחבה אמה א' יותר מן התחתונה דהיינו אותה אמה שנכנס

מ' אמה וכו' עד ונדבך של אבנים היה בין כ"ל אחת ואחת. משנה צפ"ג דמדות. ופי' ה"ר עובדיה ז"ל מלתריות קורות מלויירות ומכויירות של מילא של אילן שגדלים בו עפלים שקרויים מילין. התחתונה הקורה התחתונה מושכבת על משקוף הפתח לרחבו של פתח שהוא רחב כ' אמה והקורה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה נמלא ארכה כ"צ וקורה שניה שלמעלה הימנה עודפת על הראשונה אמה מזה ואמה מזה נמלא ארכה כ"ד והשלישית כ"ו והרביעית כ"ח והחמישית ל'. ונדבך שורה כמו נדבכין די אבן גלל. צין כל אחת ואחת חמש קורות אלו לא היו נוגעות זו בזו אלא שורה של צנין אבנים היתה צין זו לזו עכ"ל: בתבו התוספות צפ' כל הלמים (דף מ"ג) אהא דתניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם שהאולם היה פרוץ כמילואו לרוח מזרחית:

ה' הדיב"ל היה בניינו רחב מלפניו וצר מאחוריו כמו ארי.

נתבאר צפרק זה:

ויציעים היו מקיפים לבית כו"ז וכו'. צפרק ד' דמדות (משנה ד) התחתונה ה' ורובד ו' האמלעית ו' ורובד ז' והעליונה ז' נגאמר הליע התחתונה חמש צלמה רחבה והתיכונה שש צלמה רחבה והשלישית שבע צלמה רחבה ופי' ה"ר עובדיה מחוץ לכותל המסכה שהוא הכותל החיצון של הקדש היו יציעים דהיינו גזוזטראות מקיפים את הבית מג' רוחות מערב לפון ודרום והיו הליעים הללו תחתיים שניים ושלישים הליע התחתונה חמש צלמה רחבה והרובד שעליה דהיינו התקרה שעל התחתונה שהיא הרלפה שעל התיכונה שש צלמה רחבה לפי שכותל המסכה היה הולך ומלך כלפי מעלה וכשמגיע אל הרובד שעל גב התחתונה היה נכנס לפנים אמה א' ועל אותה אמה הבולטת היו נטוים קורות הליע נמאלת הליע התיכונה רחבה אמה א' יותר מן התחתונה דהיינו אותה אמה שנכנס

מ' אמה וכו' עד ונדבך של אבנים היה בין כ"ל אחת ואחת. משנה צפ"ג דמדות. ופי' ה"ר עובדיה ז"ל מלתריות קורות מלויירות ומכויירות של מילא של אילן שגדלים בו עפלים שקרויים מילין. התחתונה הקורה התחתונה מושכבת על משקוף הפתח לרחבו של פתח שהוא רחב כ' אמה והקורה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה נמלא ארכה כ"צ וקורה שניה שלמעלה הימנה עודפת על הראשונה אמה מזה ואמה מזה נמלא ארכה כ"ד והשלישית כ"ו והרביעית כ"ח והחמישית ל'. ונדבך שורה כמו נדבכין די אבן גלל. צין כל אחת ואחת חמש קורות אלו לא היו נוגעות זו בזו אלא שורה של צנין אבנים היתה צין זו לזו עכ"ל: בתבו התוספות צפ' כל הלמים (דף מ"ג) אהא דתניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם שהאולם היה פרוץ כמילואו לרוח מזרחית:

ה' הדיב"ל היה בניינו רחב מלפניו וצר מאחוריו כמו ארי.

נתבאר צפרק זה:

ויציעים היו מקיפים לבית כו"ז וכו'. צפרק ד' דמדות (משנה ד) התחתונה ה' ורובד ו' האמלעית ו' ורובד ז' והעליונה ז' נגאמר הליע התחתונה חמש צלמה רחבה והתיכונה שש צלמה רחבה והשלישית שבע צלמה רחבה ופי' ה"ר עובדיה מחוץ לכותל המסכה שהוא הכותל החיצון של הקדש היו יציעים דהיינו גזוזטראות מקיפים את הבית מג' רוחות מערב לפון ודרום והיו הליעים הללו תחתיים שניים ושלישים הליע התחתונה חמש צלמה רחבה והרובד שעליה דהיינו התקרה שעל התחתונה שהיא הרלפה שעל התיכונה שש צלמה רחבה לפי שכותל המסכה היה הולך ומלך כלפי מעלה וכשמגיע אל הרובד שעל גב התחתונה היה נכנס לפנים אמה א' ועל אותה אמה הבולטת היו נטוים קורות הליע נמאלת הליע התיכונה רחבה אמה א' יותר מן התחתונה דהיינו אותה אמה שנכנס

מראי מקומות

ה. מן הצפון לדרום וכו', מדות פ"ד מ"ז. ו. הפשפש וכו', מדות פ"ד מ"ז. ז. השער הגדול וכו', מדות פ"ד מ"א. ח. פתחו של אולם ט. ההיכל וכו', מדות פ"ד מ"ז. ויציע התחתונה וכו', מדות פ"ד מ"ז. ויציע התחתונה וכו', שם פ"ג מ"ז. וחמש מלתריות וכו', שם פ"ג מ"ז. ויציע התחתונה וכו', שם פ"ג מ"ז.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ד

ציונים
 היו מקיפין לבית
 וכו', פיה"מ שם
 פ"ג מ"ד. וכן סביב
 לכתלי האולם וכו',
 פיה"מ שם מ"ו.
 י. פיה"מ מדרות
 פ"ד מ"ג.
 יא. ובקרבן מזרחית
 צפונית וכו', פיה"מ
 מדרות פ"ד מ"ג.
 יב. ומסיבה היתה
 עולה וכו', פיה"מ
 מדרות פ"ד מ"ה.
 יג. וראשי פספסין
 .. האומנין, פיה"מ
 פ"ד מ"ה.

הכותל לפניו וכן כשמגיע לרובד שע"ג התיכונה שהיא הרלפה של שלישית
 היא הכותל מזר ונכנס לפניו אמה אחת כדי שיגיע ראש הקורה על אותה
 אמה שכותל התיכונה בולט ויולא לחזק יותר מכותל העליונה ומאלפת היגיע
 העליונה רחבה אמה יותר מן התיכונה ושתי אמות יותר מן התחתונה וזהו
 שנאמר כי מגרעות נתן לבית חולה לכתלי
 אחוז בקירות הבית כלומר היה מגרע ומחסר
 מעובי הכותל מבחוץ אמה א' ברובד של
 התיכונה ועוד אמה אחרת ברובד של
 העליונה כדי שיהיה לו מקום לשוט בהם
 ראשי הקורות של הרובד כדי שלא יעטרך
 ולאחוז בקירות הבית לעשות חורים בכותל
 ולתחזק עם ראשי הקורות עכ"ל:

עכ"ל. ומ"ש וכן היה סוכם שהיכל היינו שהיה בו רובד למקום תקרת
 היגיע התחתונה וכן לתקרת התיכונה ולא שהיא מוקף רובדים כמו של
 אולם:
 י כ"ל אלו המקומות הפנויים וכו' עד ואחד להיכל. צ"ל דמדות
 (משנה ג):

וכתב בהשגות בדיוטא אחת א"א
 אין צורך לזה ומה נשתנו
 שנים מן השלישה עכ"ל. ואני אומר
 שמש"ש בדיוטא אחת אפשר דקאי גם לשלשה
 שהשלשה היו בדיוטא אחת:

וכתב עוד בהשגות ואחד להתא
 שבו הפשפש א"א לא היה
 שם תא אחר וכו'. וז"ל רבינו צ"ח המשנה
 מה שאמר אחד לפשפש ר"ל לתא שיש בו
 פשפש הלפזי שבו נכנסים להיכל וזהו הפתח
 שהיה בלפזי של תא שהיו לו חמשה פתחים
 והתא הזה היה בשורה אמעית מהתאים
 והוא שעל גבי המסכה עכ"ל. ולפי זה לא היה
 תא יתר ואין כאן השגה:

יב ומסיבה היתה עולה וכו' עד
 כדי שלא יזונו עיניהם
 מבית קדשי הקדשים. צפרק רביעי
 דמדות (משנה ג) פ"י מסיבה בנין כמין עמוד
 חלול עשוי כמו מעלות סביב והעולה בו
 עולה דרך היקף כן כתב הרד"ק צ"ח יחזקאל
 וכן פירש"י צ"ח דיומא מסיבה בנין אכנים
 מעלות מגלגלות וסוכבות במקף עמוד כמין
 עץ גלגל של גת. וז"ל פ"י הרמב"ם לול הוא
 פתח קטן. ומ"ש ופעם אחת צנקה מפסח
 לפסח מלכנין את ההיכל. צ"ח דמדות (משנה
 ד):

היו מקיפין לבית כולו מסביב חוץ לכותל
 המסיבה, ויציע התחתונה חמש ורובד על
 גבה שש ויציע אמצעית שש ורובד על גבה
 ז' והעליונה ז' שנאמר
 היציע התחתונה
 וגו', וכן היו השלש
 יציעים מקיפים לבית
 משלשה רוחותיו
 וכן סביב לכתלי
 האולם מלמטה
 עד למעלה כך היו
 אמה אחת חלק
 ורובד שלש אמות,

השגת הראב"ד
 ורובד על גבה. א"א
 איני יודע מהו על גבה אלא
 שכותל של היכל היה מקלר
 אמה ומגולל חלל התא שש
 משש אמות ומעלה ואותן שש
 אמה שהתא בהן חללו חמש
 הם היו כנגד אולם ההיכל
 שהיו שש אמות וזהו שחשבו
 רחב ההיכל כותל התא חמש
 והתא שש וכותל ההיכל שש
 והוא למעלה מן האולם.

ואמה חלק ורובד שלש אמות עד למעלה,
 ונמצאו הרובדין מוקפין לכתלים, רוחב כל
 רובד שלש אמות עד למעלה, ובין כל רובד
 ורובד אמה ורובד העליון היה רוחבו ארבע
 אמות. י כל אלו המקומות הפנויים שבין
 הכתלים הם הנקראים תאים, נמצאו התאים
 המוקפין למקדש חמשה מן הצפון וחמשה
 מן הדרום ושלישה מן המערב, ושלוש דיומות
 היו דיוטא על גבי דיוטא נמצאו ט"ו תאים
 בדרום חמשה ע"ג חמשה וחמשה על גביהן

וכן בצפון חמשה עשר, ושמונה תאים היו במערב שלשה על גבי שלשה ושנים על גביהן בדיוטא אחת הכל ל"ח תאים.

יא ג' פתחים היו לכל אחד ואחד מן התאים, אחד לתא מן
 הימין, ואחד לתא מן השמאל, ואחד לתא שעל גביו, ובקרבן
 מזרחית צפונית בתא שבדיוטא האמצעית היו חמשה פתחים,
 אחד לתא מימין, ואחד לתא שעל גביו, ואחד למסיבה, ואחד
 לתא שיש בו הפשפש, ואחד להיכל. יב ומסיבה היתה עולה
 מקרבן מזרחית צפונית לקרבן צפונית מערבית שבה היו עולין
 לגגות התאים, היה עולה במסיבה ופניו למערב הלך את כל

השגת הראב"ד

בדיוטא אחת. א"א אין לומר לזה ומה נשתנו מן השלשה.
 ואחד לתא שבו הפישפש. א"א לא היה שם תא אחר לאותו
 הפשפש אלא באותו התא שבקרבן מזרחית לפיכך היה הפשפש
 למזרחו והיה פתח קטן כעין חלון שמכניס רעוהו זה והוא נקרא
 פשפש ופתח פתח התא המזרחי שהיה המנעול מצפנים ושני
 מנעולים היו לו אחד יורד לאמת השחי ואחד פתח כיון ואם כדבריו
 היה תא למזרח והרי לא מנו אותן במנין התאים.

פני הצפון עד שהוא מגיע למערב, הגיע למערב הפך פניו לדרום הלך את כל פני המערב עד שהוא מגיע לדרום, הגיע
 לדרום הפך פניו למזרח והיה מהלך לדרום עד שהוא מגיע לפתחה של עלייה שפתחה של עלייה היה פתוח לדרום.
 יג ובפתחה של עלייה היו שתי בלונסות של ארו שבהן עולין לגגה של עלייה, וראשי פספסין היו מבדילין בעלייה בין
 גג הקדש לגג קדש הקדשים, ולולין היו פתוחין בעלייה לבית קדש הקדשים שבהן משלשלין את האומנין בתיבות כדי
 שלא יזונו עיניהם מבית קדש הקדשים, ופעם אחת בשנה מפסח מלכנין את ההיכל.

מראי מקומות

וגו', מ"א ו. א. וכן סביב לכתלי וכו', מדרות פ"ג מ"ו. י. נמצא התאים וכו', מדרות פ"ד מ"ג. יא. שלשה פתחים וכו', מדרות פ"ד מ"ג. יב. ומסיבה וכו', מדרות פ"ד מ"ה. יג. ובפתחה וכו', מדרות פ"ד מ"ה. ופעם אחת בשנה וכו', שם פ"ג מ"ד.

פ"ה א הר הבית והוא הר המזריה וכו'. צפרק שני דמדות (משנה א) הר הבית היה חמש מאות אמה על ת"ק אמה. ומ"ש והיה מוקף חומה ומ"ש וכיפין ע"ג כיפין היו בנויות מתחתיו וכו'. צפ"ג דפרה (משנה ג) הר הבית והעזרות תחתיהם חלול מפני קצר התהום ומשמע

לרצונו שהיה כיפין ע"ג כיפין כמו ששנינו צפרק הנזכר גבי כשם פרה. ומ"ש וכולו היה מקורה ע"י צמ"ל. ומ"ש סטיו לפנים מסטיו צפ"ק דפסחים (דף י"ג:) וצפרק לולב וערבה (דף מ"ה) ופירש"י האלטבא סביב סביב מקפת וכתוך אותו היקף עוד אחר:

ב ומ"ש ודי שערים היו לו אחד מן המערב ואחד מן המזרח וכו'. צפ"ק דמדות (משנה ג). ומ"ש רוחב כל שער אמות וגובהו עשרים ויש להם דלתות. צפרק שני דמדות (משנה ג):

ג ומ"ש לפנים ממנו סורג וכו' עד גובהו אמות. צפרק הנזכר ופירוש סורג מקלפות עלים ארוכות זו על גבי זו כאלכסון כלשון מסרגין את המטות וכתב הרא"ש שהסורג נעשה לטלטול שבת [תימה לדרביו לטלטול לא היה לריך שום דבר לפי שכן התורה כל מה שהוא מוקף בארבע מחילות הוא רה"י גמורה כמו שאמרנו צפ"ח דשבת ושבת במקדש לא גזרו. ועיין צפ"ט צפ"ג דמדות] ולה היה גובה י' עפ"ם קדין כל מחילה דהיקף הר הבית לא מהני דהוי הוקף ולכסוף פתח ללא מהני. ומ"ש ועליו הוא אומר צקינות ואכל חל וחומה. צפ"י כ"ל זולין (דף פ"ו):

ד לפנים מן החיל העזרה וכו'. צפרק ה' דמדות (משנה א). ומ"ש ושבעה שערים היו לה שלשה מן הלפון וכו' עד ואחד במזרח. צפ"ק דמדות (משנה ד)

ומ"ש צעירים שצנפון ושדרוס סמוכים למערב. סס צפ"ג (משנה א) וצקלים פ"ו. ומ"ש ואחד במזרח מכוון כנגד בית קדשי קדשים באלמע. צפרק הרוחה (דף נ"ד) שנינו לא יקל אדם ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים:

ה ומ"ש כל שער מזה היה רחבו י' אמות וכו'. צפרק שני דמדות. ומ"ש ושער זה הוא נקרא שער העליון. ומ"ש והוא שער נקנור. צפ"ק דמדות (משנה ד):

ו העזרה לא היתה מכוונת באמצע הר הבית וכו'.

צפרק שני דמדות הר הבית היה חמש מאות אמה על ת"ק אמה ריבוי מן הדרום שני לו מן המזרח שלשי לו מן הלפון מיעוטו מן המערב ופירש רבינו אמר שהעזרה לא היתה באלמע הר הבית אלא היה הרחוק שיש בין חומת הר הבית ובין חומת העזרה לזד דרום יותר מן הרחוק שיש ביניהם מלד מזרח והרחוק ממזרח יותר מהלפוני והלפוני יותר מן המערבי עכ"ל:

ז ולפני העזרה במזרח היתה עזרת הנשים וכו' עד כדי שלא יהיו מעורבבין. צפ"ג דמדות:

ח ובית גדול היה בצד עזרה בצפונה מבחוץ וכו' עד בה יורדים לבית הטבילה. צפ"ק דמדות (משנה ו) ופרש"י צפ"ק דיומא (דף ט"ו:) וארבע לשכות היו לבית המוקד פתוחות לה שתיים בקדש ושתיים בחול של בית המוקד מקלטה צנייה בתוך עזרה מקודשת ומקלטה בחול וראשי פספסין חסכות עלים מדבילים לסימן במקום המפסיק בין קדש לחול. ומ"ש רבינו מערבית דרומית לשכת הטלאים [היא לשכת בית שמיני וצתמיד נקראת לשכת הטלאים וציומא לשכת עלאי קרבן וצמדות לשכת קרבן] אע"ג דצפרק שלישי דתמיד (דף

פרק חמישי

א הר הבית והוא הר המזריה היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה והיה מוקף חומה, וכיפין על גבי כיפין היו בנויות מתחתיו, מפני אהל הטומאה, וכולו היה מקורה סטיו לפנים מסטיו. **ב** והמשה שערים היו לו, אחד מן המערב ואחד מן המזרח ואחד מן הצפון ושנים מן הדרום, רוחב כל שער עשר אמות וגובהו עשרים, ויש להם דלתות. **ג** לפנים ממנו סורג מקיף סביב גובהו י' טפחים ולפנים מן הסורג החיל [גובהו] עשר אמות, ועליו הוא אומר בקינות ויאבל חל וחומה זו חומת העזרה. **ד** לפנים מן החיל העזרה, וכל העזרה היתה אורך קפ"ז על רוחב קל"ה, ושבעה שערים היו לה, **ג** מן הצפון הסמוכין למערב, **וג** מן הדרום סמוכין למערב, ואחד במזרח מכוון כנגד בית קדש הקדשים באמצע. **ה** כל שער מהן היה רוחבו עשר אמות וגובהו כ' אמה, והיו לו דלתות מחופות זהב, חוץ משער מזרחי שהיה מצופה נחושת דומה לזהב, ושער זה הוא הנקרא שער העליון והוא שער ניקנור. **ו** העזרה לא היתה מכוונת באמצע הר הבית, אלא רחוקה מדרום הר הבית יתר מכל הרוחות וקרובה למערב יתר מכל הרוחות, ובינה ובין הצפון יתר ממה

שבינה ובין המערב, ובינה ובין המזרח יתר ממה שבינה ובין הצפון. **ז** ולפני העזרה במזרח היתה עזרת הנשים, והיא היתה אורך ק' אמה ול"ה על רוחב קל"ה, וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה של ארבעים ארבעים אמה ולא היו מקורות וכן עתידין להיות. **ח** ומה הם משמשות, דרומית מזרחית לשכת הנזירים ששם מבשלין את שלמיהם ומגלחין את שערים, מזרחית צפונית לשכת דיר העצים ששם כהנים בעלי מומין מתליעים בעצים, שכל עץ שנמצא בו תולעת פסול, צפונית מערבית לשכת המצורעים, מערבית דרומית בה היו נותנין יין ושמן והיא היתה נקראת לשכת בית שמוניא. **ט** עזרת הנשים היתה מוקפת גזוזטרא כדי שיהיו הנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן כדי שלא יהיו מעורבבין, ובית גדול היה בצד העזרה בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל והיה בנוי כיפה ומוקף רובדין של אבן והוא היה נקרא

משנה למלך

פ"ה א היה מקורה סטיו וכו'. צירושלמי פ"ג דתעניות הלכה ה' אלהיה דתנן עד שלא ישראל מירושלים להר הבית הרב אמה הר הבית מקורה היה ועיין צמ"ש הר"צ תוי"ט רפ"ג דמדות:

מראי מקומות

פרק ה: א. הר הבית וכו', מדות פ"ב מ"א. וראה תענית טז, א: מאי הר המזריה וכו'. והוא הר המזריה, דה"ב ג, א. והיה מוקף חומה, מדות פ"ב מ"ד. וראה שם פ"א מ"א. וכיפין וכו', פרה פ"ג מ"ו. מפני אהל הטומאה, שם מ"ג. וכולו היה מקורה וכו', ירושלמי תענית פ"ג ה"ט. סטיו וכו', פסחים יג, ב. והמשה שערים וכו', מדות פ"א מ"א ג. לפנים מן הכיפה וכו', מדות פ"ב מ"א. ועליו הוא אומר וכו', פסחים פו, א. ויאבל וגו', איכה ב, ח. ד. וכל העזרה וכו', מדות פ"ב מ"ו. פ"ה מ"א. ושבעה שערים היו וכו', שם פ"א מ"ד ג.

ציונים
פרק ה
ג. החיל גובהו
עשר אמות פיה"מ
מדות פ"א מ"ה.
ד. ושבעה שערים
היו לה, פיה"מ
מדות פ"א מ"א
(ועיין לקמן ח"א
סי' יד).
ו. פיה"מ מדות
פ"ב מ"א.
ח. מתליעים
בעצים, פיה"מ
מדות פ"ב מ"ה.
ט. עזרת הנשים
וכו' פיה"מ מדות
פ"ב מ"ה. בצד
העזרה בצפונה
מבחוץ, פיה"מ
מדות פ"א מ"ו.
והי' בנוי כיפה וכו',
פיה"מ תמיד פ"א
מ"א. הי' נקרא בית

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ה

ציונים
המוקד פיה"מ שבת
פ"א מי"א. תמיד
פ"ג מ"ג.
י. פיה"מ מדות
פ"א מ"ו.
יא. הי' הולך
במסיבה וכו' פיה"מ
תמיד פ"א מ"א.
יד. וכו' שולחנות
של שיש וכו', פיה"מ
תמיד פ"ג מ"ה. ושם
מדות פ"ג מ"ה. ושם
שוחטין וכו', פיה"מ
מע"ש פ"א מט"ו.
תמיד פ"ד מ"א
מדות פ"ג מ"ה.
טריטו. פיה"מ
זבחים פ"ה מ"א.
יז. לשכת הפרוה,
פיה"מ מדות פ"ה.
לשכת הגזית וכו',
שם. והיא הנקראת
לשכת פרהדרין,
שם.

ל) תנן שהיתה לפניו מערבית צפ"ק דמדות (משנה ו') תנן מערבית דרומית
וצפ"ק דיומאל רמי להו ומסיק דמערבית דרומית הוא:
יא היורד לבית המבילה מלשכה זו היה הולך במסיבה
ההולכת תחת המקדש כולו וכו'. כריס מסכת תמיד
(דף כ"ה):

השלחנות שח' שלחנות היו שם כדתנן צפ"ק ששי ממסכת שקלים והיו נחוגות
בח' אמות אלו. וה"פ מן הטבעות למחלית השלחנות ארבע וחלית השלחנות
לנגסים ארבע וממה ששנינו והמותר בין הכבש לכותל ומקום הנגסים מפרש
רבינו דחיינן דהיינו י"ב אמות וחצי לצד הכבש ולכותל וי"ב ומחלה למקום
הנגסים. ופירוש נגסים הם עמודים קלרים

ואנקלויות של כחול קבועים בהם שבהם תולין
ומפשיטין כמו ששנינו צפ"ג דמדות (משנה ה'):
זו מכותל צפוני של עזרה עד
כותל המזבח וכו' עד
והוא המקום ששוחטין בו קדשי
הקדשים. פלוגתא דתנאי צפ"ג דזבחים (דף
כ) ופסק כרבי דאמר הכי:
יז שמונה לשכות היו בעזרת
ישראל וכו' עד וגג
שלשתן שוה. צפ"ה דמדות (משנה ג').
ומ"ש וחליה היה קדש וחליה היה חול וכו' עד
היו הסנהדרין יושבין. צפ"ב דיומאל (דף כ"ה).
ומ"ש ושתי לשכות אחרות היו שם בעזרת
ישראל וכו'. פ"ק דמדות (משנה ד') ופ"ק דיומאל
(דף י"ט):

בית המוקד, ושני פתחים היו לו אחד פתוח
לעזרה ואחד פתוח לחיל. **י** וארבע לשכות
היו בו, שתיים קודש ושתיים חול, וראשי
פספסין מבדילין בין הקדש והחול, ומה היו
משמשות מערבית דרומית לשכת הטלאים,
ודרומית מזרחית לשכת עושי לחם הפנים,
מזרחית צפונית בה גזוז בית חשמוני אבני
מזבח ששקצום מלכי יון, צפונית מערבית
בה יורדין לבית המבילה. **יא** היורד לבית
המבילה מלשכה זו היה הולך במסיבה
ההולכת תחת המקדש כולו והגרות דולקות
מכאן ומכאן עד שמגיע לבית המבילה,
ומדורה היתה שם, ובית הכסא של כבוד

יב אורך העזרה מן המזרח למערב
קפ"ז וזהו חשבונן וכו' עד
מקום דריסת רגלי ישראל והוא
הנקרא עזרת ישראל י"א אמה. צפ"ה
דמדות (משנה ח'):
יג ומ"ש ורוחב העזרה מן הצפון
לדרום קל"ה וזהו חשבונן
וכו'. שם מן הלפון לדרום קל"ה מן הכבש
ולמזבח ס"ב מן המזבח לטבעות שמונה אמות
מקום הטבעות כ"ד מן הטבעות לשלחנות ד'
מן השלחנות לנגסים ארבע מן הנגסים לכותל
העזרה ח' אמות והמותר בין הכבש לכותל
ומקום הנגסים ונראה מדברי רבינו שהח'
אמות ששנינו עליהם מן הטבעות לשלחנות
ארבע מן השלחנות ולנגסים ארבע הם מקום

וזהו כבודו, מצאו נעול בידוע שיש שם אדם. **יב** אורך העזרה מן המזרח למערב קפ"ז וזהו חשבונן: מכותל מערבי
של עזרה עד כותל ההיכל אחת עשרה אמה, ואורך ההיכל כולו מאה אמה, בין האולם ולמזבח שתיים ועשרים, המזבח
שתיים ושלשים, מקום דריסת רגלי הכהנים והוא הנקרא עזרת כהנים אחת עשרה אמה, מקום דריסת רגלי ישראל והוא
הנקרא עזרת ישראל אחת עשרה אמה. **יג** ורוחב העזרה מן הצפון לדרום מאה ושלשים וחמש וזהו חשבונן: מכותל
צפוני עד בית המטבחים שמונה אמות, בית המטבחים י"ב אמות ומחצה, ושם תולין ומפשיטין את הקדשים בצדו.
יד מקום השולחנות שמונה אמות וכו' שולחנות של שיש שמניחין עליהן הנתחים ומדיחין את הבשר לבשרו, ושמונה
שלחנות היו, ובצד מקום השלחנות מקום הטבעות כ"ד אמה, ושם שוחטין את הקדשים. **טז** ובין מקום הטבעות
והמזבח שמונה אמות והמזבח ל"ב, והכבש שלשים, ובין הכבש ולכותל דרומי י"ב אמה ומחצה, מכותל צפוני של עזרה
עד כותל המזבח שהוא רוחב ששים ומחצה, וכנגדו מכותל האולם עד כותל מזרחי של עזרה שהוא אורך שש ושבעים.
טז כל המרובע הזה הוא הנקרא צפון הוא המקום ששוחטין בו קדשי קדשים. **יז** שמונה לשכות היו בעזרת ישראל, ג'
בצפון, וג' בדרום, שבדרום לשכת המלח, לשכת הפרוה, לשכת המדיחין, לשכת המלח שם נותנין מלח לקרבן, לשכת
הפרוה שם מולחין עורות הקדשים, ועל גגה היתה בית מבילה לכהן גדול ביום הכפורים, לשכת המדיחין שם היו מדיחין
קרבי הקדשים ומשם מסיבה עולה לגג בית הפרוה, והשאל שבצפון לשכת הגזית, לשכת הגולה, לשכת העין, לשכת
הגזית שבה סנהדרין גדולה יושבת, וחציה היה קדש וחציה היה חול, ולה שני פתחים אחד לקדש ואחד לחול ובחצי של
חול היו הסנהדרין יושבין, לשכת הגולה שם היתה בור שממלאין ממנו בגולה ומשם מספקין מים לכל העזרה, ולשכת
העין היתה אחורי שתיהן והיא היתה לשכת כ"ג והיא הנקראת לשכת פרהדרין, וגג שלשתן שוה, ושתי לשכות אחרות
היו שם בעזרת ישראל, אחת מימין שער מזרחי והוא לשכת פנחס המלביש, ואחד משמאלו והוא לשכת עושה חביתין.

משנה למלך

זה היה שוק לקרקע העזרה ועיין בתו"ט צ"ח סוף מדות: ולשכת העין היתה
וכו'. לשכה זו אם היתה צנויה בקדש או בחול וכן אם היתה פתוחה לקדש או
לחול עיין בתוס' פ"ק דיומאל (דף ח') ד"ה דלוי ועיין בתו"ט סוף מדות: והיא
הנקראת לשכת פרהדרין. צפ"ק דיומאל (דף כ"ט) נסתפקו בלשכת
לצטניס ולשכת כ"ג איזו היתה צדדים ואיזו בלפון ועיין בלח"מ סוף פ"א
מהלכות עבודת יום הכפורים:

יב מכותל מערבי של עזרה עד כותל ההיכל כו'. ל"ב והוא
המקום הנקרא לחורי בית הכפורים:
יך ומדיחין את הבשר. עיין לקמן פ"ו מהלכות מעשה הקרבנות דין
ו':
מז כל המרובע הזה הוא הנקרא צפון. עיין בתו"ט פ"ג דיומאל:
יז ועל גגה היתה בית מבילה. כתבו התוס' פ"ג דיומאל (דף ל"א) שגג

מראי מקומות

פ"א מ"ו. יא. היורד וכו', תמיד פ"א מ"א. יב. אורך העזרה וכו', מדות פ"ה מ"א.
יג. ורוחב העזרה וכו', מדות פ"ה מ"א. מכותל צפוני שם מ"ב. ושם תולין וכו', שם פ"ג
מ"ה. יד. מקום השולחנות וכו', מדות פ"ה מ"ב. שולחנות של שיש, שם פ"ג מ"ה.
טו. ובין מקום
וכו', מדות פ"ה מ"ב. מכותל צפוני וכו', זבחים כ, א. טז. כל המרובע וכו', זבחים כ,
א. יז. ג' בצפון וג' בדרום וכו', מדות פ"ה מ"ג. והשאל שבצפון, שם מ"ד (כג' הגמ')
יומא יט, א. וחציה הי' קודש. . ולה שני פתחים וכו', יומא כה, א. והיא הנקראת וכו',
יומא ב, א (במשנה) שם.

פ"ו א המקדש כולו לא היה במישור וכו'. צ"פ דמדות (משנה ג) לפנים ממנו החיל י אמות וי"ב מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה ופירש"י צ"פ דיומא (דף ט"ו) שלחה משך רוחב המעלה חצי אמה וארכה בכל רוחב הכר ללפון ולדרום:

ב ומ"ש ועולה ממנה לעזרת ישראל שהוא תחלת העזרה ב"ו מעלות וכו'. צ"פ דמדות וט"ו מעלות עולות [מתוכה ר"ל מעזרת נשים] לעזרת ישראל ושנינו באתו פרק כל המעלות שהיו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה:

ג ומ"ש ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה ועליה דוכן יש בו ג' מעלות וכו'. שם גבי עזרת ישראל ועזרת הכהנים ראב"י אומר מעלה היתה [שם] וגבהה אמה והדוכן נתון עליה וכו' ג' מעלות של חצי חצי אמה נמלאת עזרת הכהנים גבוהה מעזרת ישראל שתי אמות ומחלה ופירש"י צ"פ דיומא וכו' שלש מעלות של חצי אמה שעולים בה לדוכן:

ד ומ"ש ועולה משם לאולם ב"ב מעלות וכו'. צ"פ דמדות (מ"ו) ויש לגמגם על זה שהרי שנינו צ"פ דמדות כל המעלות שהיו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה חוץ משל אולם הרי שמעלות האולם לא היו צמדה זו וה"ר עובדיה כתב גבי מעלות האולם ה"ג רום מעלה [חצי אמה] ושלחה אמה וכו' וכך גרים ה"ר שמעיה ולגירסת רבינו קשה צ"ן האולם ולמזבח כ"ב אמה וי"ב מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה ולי"ע:

ה ומ"ש נמצא גובה קרקע ההיכל על קרקע שער המזרח ש"ה הר הבית כ"ב אמות וגובה שער הבית עשרים אמה לפיכך העומד כנגד שער המזרח אינו רואה פתח ההיכל ומפני זה עשו כותל שעל גבי שער זה נמוך וכו'. צ"פ דמדות וכל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חוץ מכותל המזרחי שהכנה השורף את הפרה עומד בראש הר המשחה ומתכוון ורואה בפתחו של היכל בשעת הזיית הדם ופירש"י צ"פ דיומא (ט"ו) כל הכתלים שהיו שם בכל בנייני הר הבית היו גבוהים הרבה מאלו שהיו כל פתחים שבהם גבוהים עשרים אמה לנד ממה שעל הפתחים הרבה מאלו. חוץ מכותל מזרחי והוא התחתון לרגלי הר הבית שבו נכנסים לחיל שלפני

עזרת הנשים ומן החיל נכנסים לעזרת הנשים ומעזרת נשים לעזרה הגדולה. שהכנה השורף את הפרה עומד בזה המשחה הוא הר הזיתים אשר על פני ירושלים מקדש ופני הכנה למערב ומתכוון ורואה מעל גובה ראש הכותל דרך השערים שלפנים ממנו פתחו של היכל כשהוא מזה צדס דכתיב והוא אל נכח פני אהל מועד ואם היה הכותל גבוה אפי"פ שהשערים מכוונים זה כנגד זה שער הר הבית כנגד שער עזרת הנשים ושער עזרת הנשים כנגד שער העזרה הגדולה ושער העזרה כנגד פתח ההיכל לא היה יכול לראות את פתח ההיכל דרך פתחים לפי שההר הולך ומגביה ועולה עד שקרקע פתח ההיכל גבוה עשרים אמות יותר מקרקע רגלי הר הבית ונמלאת אסקופת ההיכל גבוהה ממשקוף פתח הר הבית ולא יוכל לראות חלל פתח ההיכל דרך אותו פתח עכ"ל. ורבינו בפירוש המשנה פ"ב דמדות אמתני' דכל הכתלים שהיו שם היו גבוהים כתב ככל מה שכתב בפרק זה בחר הט"ב:

ו ומ"ש ולשכות היו שם תחת עזרת ישראל וכו'. צ"פ ד' דמסכת מדות. ומה שכתב ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן. צ"פ ד' דערכין (דף ג')

ז הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחוץ וכו'. צ"פ ד' דמסכת מדות. ומה שכתב ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן. צ"פ ד' דערכין (דף ג')

ח הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחוץ וכו'. צ"פ ד' דמסכת מדות. ומה שכתב ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן. צ"פ ד' דערכין (דף ג')

ט הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחוץ וכו'. צ"פ ד' דמסכת מדות. ומה שכתב ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן. צ"פ ד' דערכין (דף ג')

י הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחוץ וכו'. צ"פ ד' דמסכת מדות. ומה שכתב ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן. צ"פ ד' דערכין (דף ג')

יא הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחוץ וכו'. צ"פ ד' דמסכת מדות. ומה שכתב ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן. צ"פ ד' דערכין (דף ג')

יב הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחוץ וכו'. צ"פ ד' דמסכת מדות. ומה שכתב ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן. צ"פ ד' דערכין (דף ג')

יג הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחוץ וכו'. צ"פ ד' דמסכת מדות. ומה שכתב ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן. צ"פ ד' דערכין (דף ג')

יד הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחוץ וכו'. צ"פ ד' דמסכת מדות. ומה שכתב ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן. צ"פ ד' דערכין (דף ג')

פרק שישי

א המקדש כולו לא היה במישור אלא במעלה ההר, כשארם נכנס משער מזרחי של הר הבית מהלך עד סוף החיל בשוה, ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשתיים עשרה מעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה.

ב ומהלך כל עזרת הנשים בשוה, ועולה ממנה לעזרת ישראל שהוא תחלת העזרה בחמש עשרה מעלות, רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה. ג' ומהלך כל עזרת ישראל בשוה ועולה ממנו לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה ועליה דוכן יש בו שלש מעלות רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה נמצאת עזרת הכהנים גבוהה על של ישראל שתי אמות ומחצה. ד' ומהלך כל עזרת הכהנים והמזבח, ובין האולם ולמזבח בשוה, ועולה משם לאולם בשתיים עשרה מעלות, רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה והאולם וההיכל כולו בשוה. ה' נמצא גובה קרקע ההיכל על קרקע שער המזרח של הר הבית שתיים ועשרים אמות, וגובה שער הר הבית עשרים אמה, לפיכך העומד כנגד שער המזרח אינו רואה פתח ההיכל, ומפני זה עשו כותל שעל גבי שער זה נמוך, כדי שיהא כהן העומד בהר המשחה רואה פתח ההיכל בשעה שמוזה מדם הפרה נוכח ההיכל. ו' ולשכות היו שם תחת עזרת ישראל פתוחות לעזרת הנשים, ששם הלויים נותנין הכנורות והנבלים והמצלתים וכל כלי השיר, ועל הדוכן העולה מעזרת ישראל לעזרת הכהנים היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה על הקרבן. ז' הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחוץ אם היו גגותיהן שוין עם קרקע העזרה תוכן חול

משנה למלך

פ"ו ז והעליות לא נתקדשו. מהסוגיא דס"פ כילד לולין מוכח דעליות דהיכל נתקדשו וגראה דעמא שהנכנס לשם חייב כרת וכן נראה מדברי התוספות צ"פ דשבוטות (דף י"ז) ד"ה ועמא:

מראי מקומות

פרק ו: — א. המקדש כולו וכו', מדות פ"ב מ"ג. ב. ומהלך כל עזרת הנשים וכו', וכו', מדות פ"ג מ"ו. ה. וגובה וכו', מדות פ"ב מ"ג. ומפני זה וכו', שם מ"ד. יומא טז, מדות פ"ב מ"ה. ג. ועולה ממנו לעזרת הכהנים וכו', מדות פ"ב מ"ו. ד. ועולה משם א. ו. ולשכות וכו', מדות פ"ב מ"ו. ז. ועל הדוכן ערכין יג, ב. ז. הלשכות וכו', מע"ש

- ציורים
- פרק ו
- א. פיה"מ מדות
- פ"ב מ"ד. מו"נ ח"ג
- פמ"ה בסופו.
- ב. פיה"מ מדות
- פ"ד מ"ב.
- ג. פיה"מ מדות
- פ"ב מ"ב.
- ד. פיה"מ מדות
- פ"ב מ"ד.
- ה. פיה"מ מדות
- פ"ב מ"ד.
- ז. פיה"מ מע"ש
- פ"ג מ"ח.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ו

ציונים
יא. פיה"מ
שבועות פ"ב מ"ב.

בין גני ירושלים בקדושת ירושלים לקדשים קלים בין גני לשכות העזרה בקדושת עזרה לקדושת קדשי קדשים. פתוחות לחול שאין להם פתח לעזרה אלא להר הבית. תוכן חול בקדושת הר הבית ולא כעזרה דבית פתחא אוליין בשגגותיהם שוים לקרקע שהלכות בניית מחילות תחת הקרקע הילכך גגים

ודיע דבפרק ביצד צולין (דף פ"ו) אהא דמוקי רב חסדא מתניתין בלשכות בניויות בקדש ופתוחות לחול גגותיהן קדש בשגגותיהן שוים לקרקע העזרה מתיב מדתן החלונות ועוצי החומה כלפנים בשלמא החלונות משכחת להו דשוו לקרקע העזרה אלא עוצי החומה היכי משכחת לה משכחת לה צבר שורא. ופירש"י עוצי החומה אלמא

דיהו ה"ל כי ארעא. כי אמרה רבי יוחנן להא דמחילות לא נתקדשו בפתוחות להר הבית הגבי שילוח בעל קרי המשתלח חוץ להר הבית אמרה בפרק אלו דברים וכו'. וכי תניא ה"ל דתוכן קדש בפתוחות לעזרה להכי נקט פתוחות דבית פתיחתן אוליין. והתניא מחילו שחתת ההיכל חול וקס"ד בפתוחות לעזרה קאמר ומשניין בפתוחות לחול [להר הבית]. ובפרק איזהו מקומן (דף ג"ו) תני תנא קמיה דרב נחמן כל העזרה היתה קפ"ז על רחב קל"ה א"ל הכי אמר לי אבא בגון זה כהנים נכנסים לשם ואוכלים שם קדשי קדשים ושוחטין שם קדשים קלים וחי"בים משום טומאה למעוטי מאי וכו' למעוטי לשכות וא"י בניויות בחול ופתוחות לקדש והא תנן תוכן קדש מדרבנן ודאורייתא לא והא תניא לשכות בניויות בחול ופתוחות לקדש מנין שהכהנים נכנסים לשם ואוכלים שם קדשי קדשים וישרי מנחה ת"ל בחצר אהל מועד יאכלוהו התורה רבתה חלרות הרבה אלא אכילה אחת אמר רבא לאכילה שאני אכל לענין טומאה לא והתניא לשכות הבניויות בחול ופתוחות לקדש כהנים נכנסים לשם ואוכלים שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשים קלים וחי"בים משום טומאה לאו אמרת אין שוחטין תני נמי אין חי"בין. ופירש"י הא אכן תנן תוכן קדש ולחי"ב עלייהו משום טומאה. מדרבנן מלות חכמים היא שלא

וגגותיהן קדש ואם אינן שוין אף גגותיהן חול שהגגות והעליות לא נתקדשו, לפיכך גגים אלו אין אוכלין שם קדשי קדשים ולא שוחטין קדשים קלים. ח היו בניויות לחול ופתוחות לקדש תוכן קדש לאכילת קדשי קדשים אבל אין שוחטין שם קדשים קלים והנכנס לשם בטומאה פטור, וגגותיהן חול לכל דבר. ה המחילות הפתוחות לעזרה קודש והפתוחות להר הבית חול, החלונות ועוצי החומה כלפנים

בין לאכילת קדשי קדשים בין לטומאה. י בית דין שרצו להוסיף על ירושלים או להוסיף על העזרה מוסיפין, ויש להם למשוך העזרה עד המקום שירצו מהר הבית ולמשוך חומת ירושלים עד מקום שירצו. יא אין מוסיפין על העיר או על העזרות אלא על פי המלך וע"פ נביא ובאורים ותומים ועל פי סנהדרין של שבעים ואחד זקנים שנאמר ככל אשר אני מראה אותך וכן תעשו לדורות, ומשה רבינו מלך היה.

השגת הראב"ד ועוצי החומה כלפנים. א"ל אף אלו בששויים לקרקע העזרה ומשכחת להו צבר שורא.

יכנסו להם בטומאה אכל כרת וקרבן ליבא. והתניא מנין ללשכות וכו' ומדרבנן להו לענין אכילה שמע מינה קדושה הן מן התורה דאי מדרבנן וקרא אסמכתא הוא היאך הקילו חכמים לעקור דבר ולהכשיר מקום חול לאכילת קדשי קדשים. חלרות הרבה במקום קדוש בחצר אהל מועד. לאכילה שאני דרבי זה קרא חלרות הרבה. ואין שוחטין שם קדשים קלים דהא צענין לפני אהל מועד למעוטי ידי לדרין. לאו אמרת [דקתני] זה אין שוחטין אלמא לא קדשי תני נמי אין חי"בין משום טומאה עכ"ל:

תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו לדורות ופירש"י מנא ה"מ דבעינן כל הני לתוספת עזרה. וכן תעשו קרא יתירא למדרש לדורות וכימי משה דהוא מלך ונביא ואחיו כ"ג ואורים ותומים וע' זקנים. שתי תורות מנחמיה בן חכליה גמרינן וזגמ' תני שתי תורות שאמרנו בלחמן ולא בצשכין וילף לה מקרא דמאי יניחו חמץ. ואמרין תו בגמרא וצ"ד מהלכין ושתי תורות אחריהם למימרא דצ"ד קמי תורה אולי והכתיב וילך אחריהם השועיה וחלי שרי יהודה ה"ק צ"ד מהלכין ושתי תורות מהלכות וצ"ד אחריהם ואמרין תו בגמרא כיצד מהלכות רבי חי"א ור' שמעון צרבי חד אמר זו כנגד זו וחד אמר זו אחר זו אחר זו מ"ד זו כנגד זו הפנימית הך דמקרבא לתומה ומ"ד זו אחר זו הפנימית הך דמקרבא לצ"ד. ואיני יודע מגיין לו לרבינו לפסוק כמ"ד זו אחר זו ואפשר דמשום דפשטא דמילתא משמע טפי דמהלכות זו אחר זו משה נקט הכי [כוונתו דלשון הפנימית משמע טפי שתהא זו מהלכת אחר זו]:

זמ"ש רבינו החלונות ועוצי החומה כלפנים וכו'. בפרק כ"ל זולין (דף פ"ה): תנן החלונות ועוצי החומה כלפנים ובפרק איזהו מקומן משמע דבין לאכילת קדשי קדשים בין לטומאה היו כלפנים. ופירש"י (באיזהו מקומן) החלונות עוצי חלל החלונות שבחומות העזרה סביב מצפנים ועוצי החומה בראשה מלמעלה:

הכי [כוונתו דלשון הפנימית משמע טפי שתהא זו מהלכת אחר זו]:

משנה למלך

ה החלונות ועוצי החומה כלפנים. עיין בספ"ה מהלכות מעשר שני ובפ"ה מהלכות קרבנות דין ה' ובפר"ט מהלכות קרבן פסח:

מראי מקומות

פ"ג מ"ח. פסחים פה, ב. פ. א. לפיכך גגים וכו', פסחים שם. ח. היו וכו', זבחים נו, א. וגגותיהן חול לכל דבר, מע"ש פ"ג מ"ח. ט. המחילות וכו', פסחים פו, א. החלונות וכו', שם פה, ב. י. בית דין שרצו וכו', סנהדרין ב, א (במשנה), טז, א. עד מקום שירצו בהר הבית, עיין זבחים נד, ב: וקמת ועלית אל המקום מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל. חגיגה פ"א מ"א: כל מקום שאינו יכול לאחורו וילעלות מירושלים להר הבית. וכברושלמי שם: בעזרה היו מראין פנים מהיכן את מודד כן מן השילוח וכו' (א"ש). וראה וירא כב, יד. ת"א בשלח טו, יז (א"ש). טא. אין מוסיפין וכו', שבועות יד, א (במשנה). ועל פי סנהדרין וכו', סנהדרין ב, א (במשנה). ככל אשר וגו', תרומה כה, ט. ומשה רבינו וכו', שמור' פמ"ח, ד. מדרש שוח"ט פ"א. ועיין זבחים קב, א. שבועות טו, א (ראה ר"ח שם. פיה"מ שם פ"ב מ"ב).

ציונים
יד. פיה"מ
שבועות פ"ב מ"ב.

יד כ"ז מקום שלא נעשה וכו'. אם (דף ט"ו) אהא דתנן כל שלא נעשה ככל אלו הנכנס לשם אין חייבין עליה איתמר רב הונא אמר בכל אלו תנן רב נחמן אמר באתח מכל אלו תנן רב הונא אמר בכל אלו תנן קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדושה לעתיד לבוא ועורא זכר בעלמא הוא דעבד רב נחמן אמר באתח מכל אלו תנן סבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ועורא קדושי קדיש ואע"ג דלא היו אורים ותומים ואמרין דתנאי פליגי בהאי מילתא מר סבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ומר סבר קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא ופסק רבינו כמ"ד קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא ומדאמרין התם בגמרא תנאי היא דתנן א"ר אליעזר שמעתי כשהיו בני הגולה בונים עושים קלעים להיכל וקלעים לעזרות וכו' א"ר יהושע שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית אובלים קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים קדשים קלים ומעשר שני אע"פ שאין חומה מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא מדר יהושע סבר קדשה לעתיד לבא מכלל דר' אליעזר סבר לא קדשה לעתיד לבא והא ק"ל דרבי אליעזר ור' יהושע הלכה כר' יהושע וכ"ש למאי דדחי התם דילמא דכ"ע קדשה לעתיד לבא ומר מאי דשמיע ליה קאמר וכו' קלעים למה לי ללניעותא בעלמא דהשתא אף ר' אליעזר סבר דקדשה לעתיד לבא. ועוד דבפרק השוחט ומעלה (וזהו דף ק"ז) גרס"י איתמר המעלה בזמן הזה רבי יוחנן אמר חייב ר"ל אמר פטור ר"י אמר חייב קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא ר"ל אמר פטור וכו' לא קדשה לעתיד לבא ובפלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע דחייב דילמא דכ"ע קדשה לעתיד לבא ומר מאי דשמיע ליה קאמר וכו' וידוע דהלכה כר"י לגבי ר"ל וא"כ ק"ל דקדשה לעתיד לבא וכל שכן למאי דדחי דכ"ע קדשה לעתיד לבא. וכתוב בהשגות א"ר סברת עלמא היא זו וכו'. ומ"ש שזו סברת עלמא ולא ידע מאין לו כבר הוכחתי מאין לו לומר כן במקדש וירושלים:

יב ומ"ש ועומדים בכנורות ובנבלים וכו'. אם אהא דתנן וזכיר תנו רבנן שיר של תורה בכנורות ובנבלים וכלללים על כל פינה ופינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים אומר ארוממך ה' כי דליתני וגו' ושיר של פגעים וכו' ואומר יושב באתר עליון וגו' עד כי אתה ה' מחסי ואומר מזמור לדוד בצרחו וגו' ופירש"י ארוממך ה' הוא מזמור חנוכה הבית לכך אומר אותו. שיר של פגעים יושב באתר עליון לפי שאמרו משה בהקמת המשכן. ואומר מה רבו לרי וגו' לפי שנאמר בו רבים אומרים לנפשי אין יועתה לו באלהים סלה שהיו מתלוצצים לרי יהודה וכו' וכו' כשהיו בני ישראל בני הגולה בונים החומה ורבינו לא כתב אלא ארוממך ה' כי דליתני ולריך טעם למה ובשלמא מה רבו לרי איכא למימר דלא נאמר אלא באותו זמן שהיו הנאים מתלוצצים עליהם אבל היכא דאין לריים מתלוצצים עליהם לא אמרינן ליה אבל יושב באתר עליון משמע דלעולם אמרינן ליה ו"ל דמזמור יושב באתר עליון נמי אינו ענין לאומרו אלא כשיש לריים הגלגמים בהם דכתיב מתוך יעוף יומם וגו' יפול מלך אלף וגו':

יב וכיצד מוסיפין על העיר עושין בית דין שתי תורות ולוקחין לחם חמין שבהם והולכים בית דין אחר שתי התורות ושתי התורות זו אחר זו ועומדין בכנורות ובנבלים ובצלצל על כל פנה ופנה ועל כל אבן (ואבן) שבירושלים ואומר ארוממך י"י כי דליתני וגו', עד שמגיעין לסוף המקום שמקדשין אותו ועומדין שם, ואובלים שם לחם תורה אחת משתי התורות והשנייה נשרפת וע"פ הנביא שורפין את זו ואוכלין את זו. י"ג וכן אם הוסיפו על העזרה מקדשין אותה בשיירי המנחה מה ירושלים התורה שנאכלת בה מקדשתה אף העזרה שיירי המנחות שאין נאכלין אלא בה הן שמקדשין אותה בהן ואוכלין אותן בסוף המקום שקדשו. י"ד כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש גמור וזה שעשה עזרא שתי תורות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים, ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים

השגת הראב"ד
בקדושה ראשונה שקדשה שלמה. היא סברת עלמא היא זו ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמרא אמרו דנפול מחיות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר א"י ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קדוש אחר עולמי בכבוד י"י לעולם כך נגלה לי מסודר ה' ליראיו לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת.

משנה למלך

של תורה בכנורות כו' ופירש"י שיר של תורה היו אומרים שם בכנורות ומהו שיר של תורה מזמור לתורה. ורבינו לא כתב מזמור זה ונראה דרבינו מפרש לה הכי שיר של תורה כלומר שיר של תורה זו שהיו מציאין לקדש העיר היה בכנורות ובנבלים כו' והיה אומר ארוממך ה' וגו':
יד ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה ב' כתב מרן אף הכן מקומות דקתני אם אין מקדש ירקב קשו כו' ועיין במ"ש רבינו לעיל רפ"ב מהלכות מעשר שני שכתב דמעשר שני אינו נאכל היום בירושלים משום דבעינן שיהיה הבית בני דומיא דבבב"ד וכו' ה"טו"ד ס"י גל"א דהיה

יב ועומדין בכנורות ב'. כתב מרן דיושב באתר עליון משמע דלעולם אמרינן ליה ומדברי רש"י משמע דלעולם אמרינן ליה שנתן טעם לזה המזמור לפי שאמרו משה בהקמת המשכן אף התוספות שם כתבו עד כי אתה ה' מחסי דכתיב לעיל מיניה ושלמות רשעים תראה דמשמעי באיזנים שהיו מילרין להם בשעת הבנין אבל משם ואילך לא משמעי בהכי. הרי דס"ל דמזמור זה לא נאמר אלא באותו זמן והכי דייקא שמעתתא דקאמר עד כי אתה ה' מחסי. ולדברי רש"י לריך טעם למה לא סיימו המזמור ולא ידעתי למה לא הביא מרן דברי התוס' הללו. ודע דבגמרא אמרינן ת"ר שיר

מראי מקומות

יב. וכיצד וכו' שבועות יד, א (במשנה - כג) הירושלמי והוצאת לו. ולוקחין לחם וכו', שבועות טו, וכו'. ואל"ך. ועומדין וכו', שם ב. ארוממך וגו', תהלים ל, ב. והשנייה נשרפת, שבועות טו, וכו'. ואל"ך. וכן אם הוסיפו וכו', שבועות טו, א. יד. כל מקום וכו', שבועות יד, ב. וזה שעשה עזרא, ע"פ נחמ"י יב, לא. זכרון הוא שעשה וכו', שבועות טו, א.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ז

ציונים
 טו. ובמה נתקדשה וכו', פיה"מ עדיות פ"ה מ"ו.
 טז. ובקדושת שאר א"י וכו', פיה"מ עדיות פ"ח מ"ו.
 תשובות ס"י קכח (פאר הדור ס"י טו). כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל וכו', פיה"מ שם. תשובות שם.
 פרק ז
 א. מצות עשה וכו' סה"מ צ"מ"ע כא.
 ב. פיה"מ ברכות פ"ט מ"ו.
 ג. וכן הנכנסין וכו', פיה"מ מדות פ"ב מ"ב.

מן ומ"ש בשאר א"י שלא קדשה לעתיד לבא נתבאר בראש הלכות תרומות בפ"ד. ומ"ש הראב"ד וזכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמרא אמרו דנפול מחילות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חילק בין מקדש וירושלים לשאר א"י י"ל אין משם ראייה דכיון דחזינו דרבי יוסעף דהלכתא כוותיה סבר דקדשה לעתיד לבא ולא חזירי אללא ירושלים ומקדש ממילא חית לן למשמע דכתיב דוקא קאמרי לא בשאר א"י ונתן רבינו טעם לדבר אך הגך מקומות דקתני אם אין מקדש ירקב קשו ואין לומר דלתו ללא כהלכתא שהרי רבינו פסק כן בפ"ו מהלכות מעשר שני ו"ע. ומ"ש ולא עוד אללא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שניה קדשה לעתיד לבא לא אמר אללא לשאר א"י וכו' אני אומר אם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה דאע"פ למה היה מניח עזרא מלקדש לעתיד לבא שמה בזמן החרבן ויתן לנו רשות להקריב. ומ"ש לפיכך הנכנס עתה שם אין זו כרת אני תמה דמעיקרא משמע דכמספק אמרה ובסוף דבריו נראה דפשיטא ליה וחדוש גדול הוא והיה לריך להביא ראייה. ומ"מ מ"ש רבינו אבל חז"ל הארץ כשביעית וצמערות אינו אללא מפני שהוא

כיבוש רבים וכיון שגלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש וכו' וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה ככבוש אללא בחזקה שהחזיקו בה וכו' איני יודע מה כח חזקה גדול מכה כיבוש ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משגלקחה הארץ מידנו בטלה חזקה ותו כראשונה שנתקדשה ככבוש וכי לא היה שם חזקה אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש ו"ל"ע:

לשעתן וקידשן לעתיד לבא. **מן לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי, ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אע"פ שהיא הריבה ואינה מוקפת במחיצה ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא.** **מן** ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה במלח, והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששמומין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אללא

פ"ז א מצות עשה ליראה מן המקדש אתה ירא וכו'. זכר קמא דיבמות (דף ו'):
ב ואיזהו יראתו וכו' עד אללא יקיפו מבחוץ. שם וזכר הרואה (דף כ"ד). ומ"ש ולא יכנס לו אללא לדבר מלוה. זכר בני העיר (דף כ"ח): אמרינן הכי לגבי בית הכנסת וכו' לבית המקדש:
ג וכל הנכנסין לחר הבית נכנסין דרך ימין וכו' עד ויקרבוך. זכר שני דמדות (משנה ב) וכו':
ד כל שהשלים עבודה וכו'. זכר קמא הוליו לו (דף כ"ג): כהנים צעזודתן ולוים זדוכן וישראל צמעמדן כשהן נפטרים לא היו מחזירים פניהם והולכים אללא מלדין פניהם והולכים ומשמע דמלדין דקתני היינו

מפני שהוא כבוש רבים וכיון שגלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה ככבוש אללא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואע"פ שגלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה.

פרק שביעי

א מצות עשה ליראה מן המקדש שנאמר ומקדשי תיראו, ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו. **ב** ואי זו היא יראתו לא יכנס אדם לחר הבית במקלו או במנעל שברגליו או באפונדתו או באבק שעל רגליו או במעות הצרורין לו בסדינו ואין צ"ל שאסור לרוק בכל הר הבית אללא אם נזדמן לו רוק מבליעו בכסותו, ולא יעשה הר הבית דרך שיכנס מפתח זו ויצא מפתח שכנגדה כדי לקצר הדרך אללא יקיפו מבחוץ, ולא יכנס לו אללא לדבר מצוה. **ג** וכל הנכנסין לחר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל חוץ ממי שארעו דבר שהוא מקיף על השמאל לפיכך היו שואלין לו מה לך מקיף על השמאל, שאני אבל השוכן בבית הזה ינחמך, שאני מנודה השוכן בבית הזה יתן בלבבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך. **ד** כל שהשלים עבודה ונסתלק לו אינו יוצא ואחוריו להיכל אללא מהלך אחורנית מעט מעט ומהלך בנחת על צדו עד שיצא מן העזרה, וכן אנשי משמר ואנשי מעמד ולוים מדוכנן כך הם יוצאין מן המקדש כמי שפוסע אחר

משנה למלך

פ"ז ב או במנעל שברגליו כו'. תנן בפ"ו דשבת בית קבול כתיבם טמא וסמוכות שלו יולאין בהם שבת ונכנסים בהם בעזרה כסא וסמוכות שלו כו' ואין נכנסים בהם בעזרה ולא ידעתי אמאי השמיט רבינו חילוקי דינים אלו. זירושלמי פ"ו דפסחים רבנן שלחן סנדליהון תחת האגף של הר הבית הרל אמרה שלא קדשו תחת האגף של הר הבית ע"כ:

מראי מקומות

טו. לפיכך וכו', עדיות פ"ח מ"ו. מגילה י. א. שבעות טו. ב. זבחים קו. ב. ועיין חולין יז. א: וכ"ש השתא דארחיקו להו טפי (שורית כנסת יחזקאל חו"מ ס"י קטו). טו. ובקדושת שאר א"י לענין שביעית. . לעתיד לבא, חגיגה ג. ב. חולין ז. א. יבמות טז. א. לפי שקדושת המקדש. . והשכינה אינה בטילה, ע"פ דה"ב ז. טו. שמו"ר פ"ב. ב. י"ש מ"א רמז קצה. תהלים רמז תרנו. והשימותי וגו', בחקתי כו, לא. אע"פ ששוממין וכו', מגילה כח, א (במשנה). וכיון שעלה עזרא וכו', ירושלמי שביעית פ"ו ה"א.
 א. מצות עשה ליראה מן המקדש, יבמות ו. ב. תוי"כ קדושים יט. ל. זהר ח"ג קט, ב. ומקדש תיראו, קדושים שם. ולא מן המקדש וכו', יבמות שם. ב. ואי זו היא יראתו וכו', תוי"כ קדושים יט. ל. קה"ר פ"ד, יז. ברכות נד. א. סב. ב. יבמות ו. ב. תוספתא ברכות פ"ו, כד. ירושלמי שם פ"ט ה"ה. אללא אם נזדמן לו וכו', ראה ברכות כד. ב. ולא יכנס לו אללא לדבר מצוה, ראה מגילה כח, סע"א ואילך. ג. וכל הנכנסין וכו', מדות פ"ב מ"ב. ד. כל שהשלים וכו', יומא גג. א.

משום דלא לארס ליה לאחוריו לגמרי וכן לאו ליך לאחוריו אלא מעט מעט אע"פ שהוא מולד ולפיכך כתב רבינו מעט מעט. ומ"ש בנחת איני יודע לו טעם דככלל מעט מעט הוא וסמ"ג השמיטו:

ה לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה וכו'. צפרק הרואה (דף כ"ד): וכ"ל

הנכנס לעזרה יהלך בנחת. כתב הראב"ד פ"י שלא ילך דרך הדיוטות:

ו ואסור לב"א אדם לישב בב"א העזרה וכו'. בסוף פרק אלו נאמרין (דף ו'): ופ"ק דתמיד (דף כ"ו) ופ"ב דיומא (דף כ"ה):

ומ"ש והסנהדרין שהיו יושבים בלשכת הגזית לא היו יושבים בחציה של חוץ כפי"ב דיומא (דף כ"ה). אמרין דלשכת הגזית היתה צנויה חליה בקדש וחליה בחול מדקתני התם דוקן יושב במערבה ולי לאו דחליה בחול הכי מלי יתיב:

ז אף על פי שהמקדש היום וכו'. צפרק בני העיר (דף כ"ח) ופ"ק דיצמות (דף ו'). ומ"ש מה שמירת שבת לעולם וכו'. לשון סיפרא:

ח בזמן שהמקדש בנוי וכו'. צפרק הרואה (דף ס"א): אהא דתנן לא יקל ראשו כנגד שער המזרח אמר רבי יוחנן לא אמרו אלא מן הגופים ולפנים וצרוה ופסאין גדר וזמן שהשכינה שורה ופירש"י מן הגופים מקום שכיולים לראות משם הר הבית ומשם והלאה אין יכולים לראותו.

וצרוה שכיול לראות משם פרט אס מקום נמוך הוא. ובפסאין גדר מפסיק בינו להר הבית. וזמן שהשכינה שורה שצ"ה קיים:

ט ואסור לאדם לעולם שיפנה או שיישן בין מזרח למערב

וכו'. צפרק הרואה (דף ס"א) [מדיון שיפנה אמנם מדיון שינה לא נזכר שם אלא (בדף ה') גבי אבא בנימין]. ומ"ש וכל המטיל מים מן הגופים ולפנים וכו'. בירושלמי צפרק הרואה (דף י"ד): וכל הדברים הללו ביארתי באר היטב בספר בית יוסף שעל טור א"ח בסיומן ב' עיין עליו ויש ט"ס בדברי רבינו ונריך להגיה וכל המטיל מים מן הגופים ולפנים לא יסב ופניו כלפי הקדש אלא ללפון או לדרום או יסלק הקדש ללדדן וכן כתוב בספרי רבינו המוגהים:

ואסור לאדם שיעשה וכו'. עד אע"פ שיש לה ז' קנים. צפרק כל הללמים (דף מ"ג):

תפלה לאחוריו, כל זה ליראה מן המקדש. ה לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה שהוא שער ניקנור, מפני שהוא מכוון כנגד בית קדש הקדשים, וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת במקום שמותר לו להכנס לשם, ויראה עצמו

שהוא עומד לפני י"י מהלך בנחת. פי' שלא ילך כמו שנאמר והיו עיניו

ולבי שם כל הימים, ומהלך באימה וביראה ורעדה שנאמר בבית אלהים נהלך ברגש.

ו ואסור לכל אדם לישב בכל העזרה ואין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנאמר ויבא המלך דוד וישב לפני ה', והסנהדרין שהיו יושבין בלשכת הגזית לא היו יושבין אלא בחציה של חוץ. ז אע"פ שהמקדש היום הרב בעונותינו חייב אדם

במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו, לא יכנס אלא למקום שמותר להכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם שאע"פ שחרב בקדושתו עומד. ח בזמן שהמקדש בנוי אסור לו לאדם להקל את ראשו מן הצופים שהוא חוץ לירושלים ולפנים, והוא שיהיה רואה את המקדש, ולא יהיה גדר מפסיק בינו ובין המקדש. ט אסור לאדם לעולם שיפנה או שיישן בין מזרח למערב, ואין צריך לומר שאין קובעין בית הכסא בין מזרח למערב בכל מקום מפני שההיכל במערב, לפיכך לא יפנה למערב ולא למזרח מפני שהוא כנגד המערב, אלא בין צפון לדרום נפנים וישנים, וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים לא ישב ופניו כלפי הקדש אלא לצפון או לדרום או יסלק הקדש לצדדיו. י ואסור לאדם שיעשה בית תבנית היכל, אכסדרא תבנית אולם, חצר כנגד העזרה, שולחן בצורת שולחן, ומנורה בצורת מנורה, אבל עושה הוא מנורה של

משנה למלך

דמפסקין לקרא דושמאל שוכב כהיכל ה' משום דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ולי אמרת דאיסור זה הוא מדרבנן לא ידעתי מגיל דזמן שמואל נאסר דכך זה אימא דב"ד שאתרוו אסרוהו אך ראיתי להתוס' פ"ב דזבחים (דף ע"ז) ד"ה הגה"ה ז"ל ושמא אינו מן התורה תדע כו' והנראה מדבריהם דספקא מספקא להו אס איסור זה הוא מן התורה או מדרבנן ועיין במ"ש פ"ב דיומא (דף כ"ה) ד"ה אין שהקשו והיכי אכל כו' דמוכח מדבריהם דס"ל דמן התורה אסור. אך קשיא לי אס איסור זה מן התורה אמאי לא תני לה צפ"ק דכלים גבי מעלות דעזרת ישראל. ודע שראיתי למהרימ"ט דדרשותיו פרשת קרח שכתב דכשעולה להסתחוות ולזבוח יש שם ישיבה ולא ידעתי זו מגין לו ולי.ע. ואף בלשכות הצנויות בחול אס תפוחות לקדש אסור ליטב בהם כ"כ התוס' פ"ק דיומא (דף ח' ודף כ"ה) ופ"ק דיצמות (דף ו'). (א"ה עיין במ"ש הרב המחבר פ"ה מהלכות ביאת מקדש דין י"ז):

ה לא יקל אדם את ראשו וכו'. גנאי הוא לעמוד בלא מנגפת בעזרה. תוס' פ"ב דיומא (דף כ"ו) ד"ה והא:

ו ואין ישיבה בעזרה כו'. לא נבחר איסור זה אס הוא מדאורייתא או מדרבנן וראיתי לרש"י ז"ל צפרק חלק (דף ק"א) שכתב גמרי דאין ישיבה הלכה למשה מסיני ולא מקרא אך צפ"ב דיומא (דף כ"ה) וצפ"ד (דף ס"ט) כתב אין ישיבה בעזרה דכתיב לעמוד ולשרת העומדים שם לפני ה' כו' אלמא מקרא נפקא לן. ומיהו יש ליישב דהני קראי אסמכתא ניניהו אך מאי דקשיא לי הוא מ"ש רש"י פ"ד דסוטה (דף מ') אין ישיבה בעזרה דאין כבוד שמים בכך ואפי' מלאכי השרת אין להם ישיבה כו' נראה דס"ל דמדרבנן הוא איסור זה. ומיהו יש ליישב דבא לתת טעם למה אסרה תורה הישיבה וכן נראה ממ"ש שם חוץ ממלכי בית דוד שחלק להם המקום כבוד כו' אלמא דס"ל דהכל הוא דבר תורה האיסור וההיתר. וקלת ל"ל להכריח דאיסור זה מן התורה מההיא דאמרין צפרק עשרה יוחסין (דף ע"ח)

מראי מקומות

ה. לא יקל אדם וכו'. ברכות נד, א. וכל הנכנס לעזרה וכו'. מכילתא דרשב"י ס"פ יתרו. ויראה עצמו שהוא עומד לפני ה', עיין ברכות ל, א. סב, ב. והיו עיני וגו', מ"א ט, ג. ומהלך באימה, ראה תרגום יונתן קדושים יט, ל. וראה פרש"י אבות פ"ו מ"א. בבית אלקים וגו', תהלים נה, טו. ו. ואסור לכל אדם לישב וכו', יומא כה, א. סנהדרין קא, ב. תמיד כז, א. ואין ישיבה בעזרה וכו', סוטה מ, ב. ויבוא המלך וגו', ש"ב ז, יח. והסנהדרין שהיו וכו', יומא שם. ז. אע"פ שהמקדש וכו', יבמות ו, ב. מגילה כח, ב. ועיין ברכות סב, ב. את שבתותי וגו' קדושים יט, ל. מה שמירת שבת לעולם וכו', תרי"ב קדושים שם. תנחומא ויקרא ו. שהש"ר פ"ד, ד (אות ו). ח. בזמן שהמקדש בנוי וכו', ברכות טא, ב. א. אסור לאדם לעולם שיפנה וכו', ברכות טא, ב. או שיישן, שם ה, ב. וכל המטיל מים מן וכו', ירושלמי שם פ"ט ה"ה. י. ואסור לאדם שיעשה וכו', ע"ז מג, א.

ציונים
ה. לא יקל אדם
וכו', סהמ"צ מ"ע
כא. מר"ג ח"ג פמ"ה.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ז

ציונים
 יא. פיה"מ כלים
 פ"א מ"ח.
 יב. פיה"מ כלים
 פ"א מ"ו.
 יג. עירות ..
 להחזירו, פיה"מ
 כלים פ"א מ"ז.

יא שלש מחנות היו במדבר וכו' עד מעלה יתירה בבית עולמים. כפרק בתרא דזבחים (דף ק"ו ק"ז):

יב כל א"י מקודשת מכל הארצות וכו':

יג עשר קדושות הן וכו'. צפ"ק דכלים (מסנה ז): ומ"ש ואין קוברים בתוכן מת עד

שירצו שבעה טובי העיר. לשון המשנה סס ומשכיבין [גירסתנו ומסבדין] לתוכן מת עד שירצו ילא אין מחזירין אותו ופירש סס רבינו עד שירצו אנשי המדינה בכלל או ז' טובי העיר שאם רצו לקוברו במקום מהמדינה יוכלו לקוברו ילא המת מהמדינה אין להם להחזירו למדינה לקברו סס ואפילו ילכו כולם. נראה שהוא מפרש דמשכיבין לתוכן מת היינו שמניחין אותו במשכבו ואין קוברין אותו בעיר עד שירצו בני המדינה. ובהשגות א"א לא שמעתי כאן לא רצון טובי העיר וכו' נראה שהוא גורס ומסבדין לתוכן מת עד שירצו ואין דבריו השגה לדברי רבינו כי לא שמעתי אינה נראית:

רצו בני העיר להוציא הקבר מהמדינה וכו'. עד מפנין אותו. באבל רבתי פ"ד וזכרונאמי סוף גזיר איתיה נמי אלא שיש סס קלת חילוק:

יד ירושלים מקודשת וכו'. צפ"ק דכלים (מסנה ח): וא"ל דברים שנאמרו בירושלים אין מלינין וכו'.

חמשה קנים או של שמונה קנים או מגורה שאינה של מתכת אע"פ שיש לה שבעה קנים. **יא** שלש מחנות היו במדבר, מחנה ישראל והוא ארבע מחנות ומחנה לוייה שנאמר בה וסביב למשכן יחנו, ומחנה שכינה והוא מפתח חצר אהל מועד ולפנים, וכנגדן לדורות, מפתח ירושלים עד הר הבית כמחנה ישראל, ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער ניקנור כמחנה לוייה, ומפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה, והחיל ועזרת הנשים מעלה יתירה בבית עולמים. **יב** כל ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העומר

ושתי הלחם והביכורים מה שאין מביאין בן משאר ארצות. **יג** עשר קדושות הן בארץ ישראל וזו למעלה מזו, עיירות המוקפות חומה מקודשות משאר הארץ שמשלחין מתוכן את המצורעים ואין קוברין בתוכן מת עד שירצו שבעה טובי

העיר או כל אנשי העיר, ואם יצא המת חוץ לעיר אין מחזירין אותו לתוכה אע"פ שרצו כולן להחזירו, רצו בני העיר להוציא הקבר מן המדינה מפנין אותו, וכל הקברות מפנין חוץ מקבר נביא או מלך, קבר שהקיפתו העיר בין מד' רוחותיו בין משתי רוחות זו כנגד זו אם היתה בינו ובין העיר יתר מחמשים אמה

השנת הראב"ד
 ואין קוברין מת בתוכן (עד שירצו יצא אין מחזירין אותו). א"א לא שמעתי כהן לא רצון טובי העיר ולא רצון אנשי העיר אלא לעולם אין קוברין בהן אלא אם רצו לסבבו בעיר כדי להרבות בהם וכו' עד שירצו קרוביו להולילו מסבבין.

לכאן וחמשים לכאן אין מפנין אותו עד שירצו כולן, פחות מכאן מפנין אותו. **יד** ירושלים מקודשת משאר העיירות המוקפות חומה, שאוכלין קדשים קלים ומעשר שני לפנים מחומתה, ואלו דברים שנאמרו בירושלים: אין מלינין בה את המת, ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם ואין משכירין בתוכה בתים, ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב, ואין מקיימין

משנה למלך

יג עיירות המוקפות חומה מקודשות כו'. נראה לכל התנאים שהלריך רבינו צפ"ב מהלכות שמיטה ויובל לענין בתי ערי חומה לריכים ג"כ למעלות אלו שכתב כאן ועיין בהר"ש ובמ"ש מהרי"ט ח"ד סי' ל"ז שרצה לחלק בין בתי ערי חומה למעלות אלו ודבריו לריכים אללי תלמוד ודוק. עיר שרובה עכו"ם בטלה ממנה קדושת היקף חומה. תוספות פ"ד דכתובות (דף מ"ה ז) ד"ה על ודו"ק. ולא ידעתי אם הפתחים נתקדשו בקדושת העיר או לא לפי שראיתי צפ"ז דפסחים (דף פ"ה) דאמרי' אר"ש בר ינחק מפני מה לא נתקדשו עברי ירושלים מפני שמלורעין מנינין תחתיהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ולפי זה יראה דגם בבתי ערי חומה לא נתקדשו השערים מפני המלורעים. ואפשר דדוקא בירושלים עשו כן כדי שלא ילאו מירושלים אבל בשאר עיירות לא עשו כן אלא אף השערים נתקדשו. ומ"מ לא ידעתי למה לא הביא רבינו דין זה דשערי ירושלים שלא נתקדשו דנפקא מינה טובא לאכילת מעשר שני ואכילת קדשים קלים שאין אוכלין אותם בשערים כיון שלא נתקדשו בקדושת ירושלים. ואולי סמך על מ"ש ברפ"ט מהלכות קרבן פסח והאגף עלמו שהוא עובי הפתח ללחון. עוד אני

תמיה דמאותה סוגיא דפסחים מוכח דכל שערי העזרה נתקדשו בקדושת העזרה חוץ משער נקנור מפני שמלורעים עומדים סס ומכניסים בהגות ים ולא ידעתי אמאי לא הביא רבינו דין זה דג"מ טובא דטמא נכנס לשער נקנור פטור מרת ואם נכנס בשאר הפתחים חייב כרת וכן ג"מ טובא לעניינים אחרים וכמבואר. עוד אני מסתפק בשערי הר הבית אם נתקדשו ומסתברא דנתקדשו בקדושת הר הבית דדוקא בירושלים משום טעמא דמלורעים לא קדשו השערים. שוב ראיתי בירושלמי פ"ז דפסחים דדין זה מחלוקת אמוראים דרבי ירמיה בשם רב שמואל בר ינחק אמר דלא קדשו תחת האגף של הר הבית כדי שיהיו זבים מגינים תחתיהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים והקשו על זה דלא דמי למלורע שעשו תקנה בעדו משום דאין לו להגן זבין לו היכן להגן בכל ירושלים רבי יוחנן בשם רבי פנחס מן מה דלגא חמי רבנן שלחין סנדליהון תחת האגף של הר הבית דהא אמרה שלא קדשו תחת האגף של הר הבית ע"כ. ולפי סוגיא זו נראה דק"ל שלא קדשו תחת האגף של הר הבית דמעשה רב ולא ידעתי אמאי השמיט רבינו דין זה:

מראי מקומות

יא. שלש מחנות וכו', תוספתא כלים פ"א, י. זבחים קטו, ב. וסביב למשכן יחנו, במדבר א. ג. יב. כל א"י מקודשת וכו', כלים פ"א מ"ו. יג. עשר קדושות וכו', כלים פ"א מ"ד. יד. וירושלים מקודשת וכו', ואלו דברים וכו', ב"ק פב, ב. תוספתא נגעים פ"ו, ב. אדר"ג פ"ה, ב. ואין עושין בה כבשונות, ב"ק פב, ב. ואין מגדלין וכו', שם עט, ב. (במשנה). ואין הבית וכו', שם פב, ב. ואינו מטמא בנגעים כו' שלא נתחלקה לשבטים, נגעים

י"ב) ובפרק בני העיר (דף ק"ו) ומפרש טעמא מפני שאין שלהם ופירש"י אין משכירין בעלי בתים את בתיהם לטובי רגלים אלא בחנם נותנים להם ונכנסין לתוכן. ומ"ש ואין מקיימין בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חולדה וכו'. בתוספתא (ס) ובספ"ק דבתרא כל הקברות מתפנין חוץ מקבר המלך ומקבר

הנביא ר"ע אומר אף קבר המלך וקבר הנביא מתפנין אמרו לו והלא קבר בית דוד וקבר חולדה הנביאה היו זירושלים ולא נגע בהם אדם מעולם. ואע"ג דאמר ר"ע משם ראייה מחילה היתה עשויה להם והיתה מוליאה את הטומאה לנחל קדרון כדאיתא בזירושלמי סוף גזיר לא חש רבינו לכתוב אלא דברי ת"ק. ומ"ש וכן לא יגדלו הכהנים תרגומים בכל א"י וכו'. משנה בס"פ מרובה (דף ע"ט):

מז הר הבית מקודש ממנה וכו'.
בפ"ק דלגלים (משנה ח): ומה שכתב ומותר להכניס המת עצמו להר הבית וכו'. בפרק אלו דברים (דף ס"ו) ובפרק היה נוטל (דף כ"ע):
מז החיל מקודש ממנו וכו'. בפ"ק דלגלים. כתב הראב"ד אף זה מדבריהם עכ"ל. ומ"ש ובעל נדה: ין עזרת הנשים מקודשת וכו'. בפ"ק דלגלים עזרת הנשים מקודשת

ממנו שאין טבול יום נכנס לשם ואין חייבין עליה חטאת. ומ"ש אכל מן התורה מותר לטבול יום להכנס למחנה ליה. בפ"ק דיבמות (דף י'):
יח עזרת ישראל מקודשת וכו'. בפ"ק דלגלים עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחי"ב"ס עליה חטאת ותי עליה בתוספתא שחייבין על זדונה כרת:

יט עזרת הכהנים מקודשת ממנה וכו'. גם זה סס:
כ בין האו"ם ולמזבח וכו'. ג"ז סס. ומה שכתב וקרועי בגדים כתב הר"י קורקוס ז"ל דאפשר דטעמו מדכתיב ראשיתם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרעו הוקשו קרועי בגדים לפרועי ראש:

כא ההיכל מקודש וכו' בית קדש הקדשים וכו'. גם זה בפרק קמא דלגלים:
כב מקום שהיה בעלייה וכו'. תוספתא פרק קמא דלגלים ואיתא בפרק כילד גולן (דף פ"ו) ואף על פי שסס שנינו אין נכנסים לה אלא פעם אחת בשבוע ואמרי לה פעמיים בשבוע ואמרי לה פעם אחת ציבול נקט רבינו כמ"ד אחת בשבוע היא סכרא מליעתא: בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן וכו'. בתוספתא דלגלים פ"ק הכל נכנסים לבנות

בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חולדה שהיו בה מימות נביאים הראשונים, ואין נוטעין בה גנות ופרדסים, ואינה נזרעת ואינה נחרשת שמא תסרה, ואין מקיימין בה אילנות חוץ מגינת ורדים שהיתה שם מימות נביאים הראשונים, ואין מקיימין בה אשפה מפני השרצים, ואין מוציאין הימנה זיוין וגוזזטראות לר"ה מפני אהל הטומאה, ואין עושין בה כבשונות מפני העשן, ואין מגדלין בה תרנגולות מפני הקדשים, וכן לא יגדלו הכהנים תרנגולים בכל א"י מפני הטהרות, ואין הבית נחלט בה, ואינו מטמא בנגעים, ואינה נעשית עיר הנדחת, ואינה מביאה עגלה ערופה לפי שלא נתחלקה לשבטים. **מז** הר הבית מקודש ממנה שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם, ומותר להכניס המת עצמו להר הבית ואין צריך לומר טמא

מת שהוא נכנס לשם. **מז** החיל מקודש ממנו שאין עכו"ם וטמא מת ובעל נדה נכנסים לשם. ין עזרת הנשים

מקודשת מן החיל שאין טבול יום נכנס לשם, ואיסור זה מדבריהם אבל מן התורה מותר לטבול יום להכנס למחנה ליה, וטמא מת שנכנס לעזרת הנשים אינו חייב חטאת. יח עזרת ישראל מקודשת מעזרת נשים שאין מחוסר כפורים נכנס לשם, וטמא שנכנס לשם חייב כרת. יט עזרת הכהנים מקודשת ממנה, שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה ולכפרה ולשחיטה ולתנופה. כ בין האולם ולמזבח מקודש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש וקרועי בגדים נכנסין לשם. כא ההיכל מקודש מבין האולם ולמזבח, שאין נכנס לשם אלא רחוק ידיים ורגלים. כב בית קדש הקדשים מקודש ממנו שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביוה"כ בשעת העבודה. כג מקום שהיה בעלייה מכוון על קדש הקדשים אין נכנסין לו אלא פעם אחת בשבוע לידע מה הוא צריך לחזק בדקו, בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן בהיכל או להוציא משם את הטומאה,

משנה למלך

דפסולין בגופן וכן כתב הרע"ב דהוא צעלי מוס ופרועי ראש דפסולין בגופן הלכך שילוחן חמור. ולפי דבריהם קרועי בגדים נכנסין בין האולם ולמזבח. אבל דעת רבינו דאף שתוי יין אינן נכנסין מן המזבח ולפנים וכמ"ש בפ"א מהלכות ביאת מקדש דין י"ד. וש עוד מחלוקת אחר בין הראשונים ז"ל אם הכי מעלות הוון מן התורה ומימי לא ידעתי אמאי לא הביא רבינו שתוי יין כהדי בעלי מומין:

כג בשעה שנכנסין הבנאים בו'. דע שדין זה הוא דוקא בטומאה שנמלאת בהיכל אבל הטומאה שנמלאת בעזרה או כהנים לא מטמאין אלא לויס מוליאין את הטומאה והכי כתיב בדברי הימים ויבאו הכהנים לפנימה בית ה' לטהר ויוליאו את הטומאה אשר מלאו בהיכל ה' לחזר בית ה' ויקבלו הלוים להוליאו נחל קדרון חולה. ומימי אם הטומאה היתה

מז הר הבית מקודש ממנה בו'. (א"ה) עיין במ"ש הרב המחבר פ"ג מהלכות סוטה דין ט"ו) דין זה בפ"ק דלגלים אף לא ידעתי למה לא הזכירו ג"כ בעל קרי שהוא משתלח חוץ לב' מחנות כמו הזכר כדאיתא בפסחים (דף ס"ו) וכן בפ"ג מהלכות ביאת מקדש לא הביא דין הבעל קרי בפירוש אף נראה שהדין דין אמת שהרי כתב סס הטמא המשולח מהר הבית אם נכנס עובר בלא תעשה בו וקרא דמייתי בבעל קרי מיירי וכן מתבאר ממ"ש בפ"ח מהלכות אלו דין יז:

מז ובעל נדה נכנסים לשם. בסוף מס' זבחים תנן בעל נדה כטמא מת ובפ"ו דפסחים (דף ס"ה) אמרינן דלמחנות קאמר:

כ שאין בעלי מומין ופרועי ראש וכו'. הר"ש הקשה דאמאי לא תנינן במתניתין שתוי יין ותיקן דשאינו בעלי מוס ופרועי ראש

מראי מקומות

פ"ב מ"ד. יומא יב, א. ואינה מביא עגלה ערופה, סוטה מה, ב (במשנה). טו. הר הבית מקודש וכו'. כלים פ"א מ"ח. ומותר להכניס המת וכו'. פסחים סו, א. סוטה כ, ב. טו. החיל מקודש ממנו וכו'. כלים פ"א מ"ח. ובעל נדה, זבחים פ"ה מ"א. פסחים סח, א. יומא ו, א. יז. עזרת הנשים מקודשת וכו', כלים פ"א מ"ח. יבמות ז, ב. אבן מן התורה וכו', יבמות י, ב. יח. עזרת ישראל, כלים פ"א מ"ח. טומא שנכנס וכו', מנחות כז, ב. יט. עזרת הכהנים וכו', כלים פ"א מ"ח. ולכפרה, עיין סוטה ח, א: אקורבניהו וכו'. כ. בין האולם ולמזבח וכו', כלים פ"א מ"ט. כא. ההיכל מקודש וכו', כלים פ"א מ"ט. כב. בית קדש מקודש ממנו כלים פ"א מ"ט. כג. מקום שהיה בעליה וכו', פסחים פו, א. תוספתא כלים פ"א ז. בשעה שנכנסין הבנאים וכו', עירובין קה, א. טמא ובעל מום וכו', שם. וראה יומא, ה, ב. וכל הנכנסין להיכל וכו', תוספתא כלים פ"א, ט. וראה מדרות פ"ד מ"ה.

ציונים
טו. פיה"מ כלים
פ"א מ"ח.
טז. פיה"מ כלים
פ"א מ"ח.
יז. פיה"מ כלים
פ"א מ"ח.
יח. פיה"מ כלים
פ"א מ"ח.
יט. ולשחיטה,
פיה"מ כלים פ"ו
מ"ח.
כ. פיה"מ כלים
פ"א מ"ט.
כא. פיה"מ כלים
פ"א מ"ט.
כג. מקום שהי'
בעליי וכו', פיה"מ
כלים פ"א מ"ט.
מדות פ"ד מ"ה.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ח

ציונים
 בשעה שנכנסין וכו',
 שם.
 פרק ח
 א. שמירת המקדש
 וכו', שהמ"צ מ"ע
 כב. ואע"פ שאין
 שם פחד וכו', שם.
 פיה"מ תמיד פ"א
 מ"א מו"נ ח"ג
 פמ"ה.
 ב. ושמירה זו
 מצותה כל הלילה,
 שהמ"צ מ"ע כב. ג.
 שהמ"צ מל"ת סז.

ולתקן ולהוליא את העומאה מלוא כהנים אין כהנים נכנסין לויים [אין לויים] נכנסין ישראלים [מלוא] בטהורים אין טהורים נכנסין עומאים מלוא בתמימים אין תמימים נכנסין בעלי מומין ומפרש בסוף עירובין (דף ק"ה) מלוא בתמימים אין שם תמימים נכנסין בעלי מומין מלוא בטהורים אין שם טהורים נכנסין עומאים אידי ואידי כהנים אין ישראלים לא.

(משנה ה) ולולין היו פתוחים בעלייה לבית קדש הקדשים שבהם היו משלשין את האומנים בתיבות כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדש הקדשים ויש לתמוה דמשמע ממחיתין דדוקא בקדש הקדשים אמרו ולא בהיכל ורבינו שכתב הנכנסים להיכל מגין לו. ולי אני הנעיר נראה די"ל לו לרבינו מתוספתא דפ"ק דכלים דתני סתם הכל נכנסים לבנות

ולתקן וכו' ואלעיל קאי דקאמר כל הטמאין שנכנסו לפניו ממחילותיהן הרי אלו באזהרה נכנסו לקודש הרי אלו חייבים רבי יהודה אומר על פני הקודש צמיתה ושאר כל המקומות באזהרה. ואע"ג דבתר הכי מיימי קרא ויצאו הכהנים לפניו הבית לטהר לאו למימרא דדוקא בקדש הקדשים אלא דלא תימא בקדש דוקא נכנסו אבל לא בקדש הקדשים אלא כל קודש צמטע. וסבר רבינו דכיון דבתוס אפילו בקדש מיייר לא פליגא אמתניתין דמתניתין רבותא קתני אבל ה"ה להיכל ודוקן ומ"ש אס אין שם תיבות או אי אפשר להם שיעשו בתיבות יכנסו דרך פתחים.

מצוה שיהיו הנכנסין כהנים תמימים, לא מצאו תמימים יכנסו בעלי מומין, ואם אין שם כהנים יכנסו לויים, לא מצאו לויים יכנסו ישראל, מצוה בטהורים, לא מצאו טהורים יכנסו טמאים, טמא ובעל מום יכנס בעל מום ואל יכנס טמא שהטומאה דחוייה בציבור, וכל הנכנסין להיכל לתקן יכנסו בתיבות, אם אין שם תיבות או א"א להם שיעשו בתיבות יכנסו דרך פתחים.

פרק שמיני
א שמירת המקדש מצות עשה, ואע"פ שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרון לפלטרין שאין עליו שומרון. **ב** ושמירה זו מצותה כל הלילה, והשומרים הם הכהנים והלויים שנאמר ואתה ובניך אתך לפני אהל

פרק שמיני
א שמירת המקדש מצות עשה, ואע"פ שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרון לפלטרין שאין עליו שומרון. **ב** ושמירה זו מצותה כל הלילה, והשומרים הם הכהנים והלויים שנאמר ואתה ובניך אתך לפני אהל

העדות, כלומר אתם תהיו שומרים לו, והרי נאמר ושמרו את משמרת אהל מועד והחונים קדמה לפני אהל מועד מזרחיה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקדש. **ג** ואם בטלו שמירה עברו בלא תעשה שנאמר ושמרו את משמרת הקדש, ולשון שמירה אזהרה היא הא למדת ששמירתו מצות עשה, וביטול שמירתו מצות לא תעשה.

משנה למלך

בהיכל מוליאין הכהנים עצמן את העומאה עד חוץ לעזרה אלא שאם נמלאת בעזרה היו מוליאין אותה הלויים. וקרא דדברי הימים דמשמע דאף בטומאה הנמלאת בהיכל לא היו מוליאין אותה הכהנים כי אם עד העזרה ומשם ואילך לעזרה ואלו משם לחוץ וכמ"ש רש"י בס"פ בתרא דעירובין וקמ"ל קרא דאלו המוליאין לחוץ מן העזרה לא היו כהנים כי אם לויים דלא מטמאין כהנים במקום שאפשר בלויים אבל במקום שאפשר שהמוליאין מן ההיכל יהיה המוליאין מן העזרה או מוליאין אותה הכהן אף שאפשר בלויים: **וב"ה הנכנסין אהיב"ה** לתקן בו. כתב מרן ויש לתמוה דמשמע ממתיני דדוקא בקדש הקדשים אמרו ולא בהיכל כו'. ועיין בפרק כל שעה (דף כ"ו) שהביא רבא ראייה לדבריו ממשנה זו ועיין שם היטב בלוחות סוגיא ותמלא רבא דהלכתא כותיה לאו דוקא בית קדשי הקדשים ודוק. ועיין בספר ברכת הבית (דף קמ"ח ב) שכתב דמתוס' שהביא מרן אחר זה מוכח דקאי אהיכל ודוק: **ומ"ש טמא ובע"ה** מום יכנס בע"ה מום וא"ל יכנס טמא שהטומאה דחוייה בציבור. וזו היא גירסת מרן ולפי זה לא יהיב רבינו טעם להכנסת בעל מום אלא למניעת הכנסת טמא דהוה ס"ד שיכנס טמא לפי שטומאה הותרה בציבור ליה קאמר דליתא דלא הותרה אלא דחוייה היא בציבור ועיקר טעמא הוא משום דבעל מום אישתרי באכילת קדשים ומחלוקת רב ורבי אלעזר הוא בזה האופן רב סבר יכנס טמא משום דמלינו דטומאה הותרה בציבור ואע"ג דגם בעל מום

הותר באכילת קדשים לא דמי משום דאין כהנים פנים עסקין וצניסות פנים לא מלינו שהותר בעל מום כי אם טמא ורבי אלעזר סובר דבעל מום יכנס משום דטומאה לא הותרה בציבור אלא דחוייה היא בציבור אבל בעל מום הותר באכילת קדשים וא"ל לאו האי טעמא דאשתרי באכילת קדשים היה קודם הטמא משום דנהי דלא הותרה טומאה בציבור מ"מ דחוייה היא בציבור וא"כ קליש איסור טומאה מאיסור בעל מום אבל השתא דחזינו דבעל מום אישתרי באכילת קדשים בעל מום קודם משום דטמא לא הותר בעבודת ליבור ואלו בעל מום הותר באכילת קדשים. ומ"ש י"ש לדקדק בדברי מרן דלמה רבינו נתן טעם לשלילת הטמא ולא נתן טעם לכניסת בעל מום ולי היה נראה הגירסא האחרת שדחה הרב והיא גירסת הרב המצ"ט בקריית ספר והוא יכנס טמא ואל יכנס בעל מום שהטומאה דחוייה בציבור דרב דס"ל דטמא קודם אית ליה דטומאה דחוייה היא ולא הותרה ואפ"ה אית ליה דטמא קודם לפי שמלינו שדחה כניסת פנים אלא הטמא וא"כ הכא נמי לתקן או להוליא את העומאה יכנס טמא ורבי אלעזר ס"ל דבעל מום קודם משום דטמא לא הותר לו שום דבר אבל לבעל מום הותר אכילת קדשים ופסק רבינו כרב:

פ"ח ב ושמירה זו מצותה ב"ה ה"י"ה בו. המפרש למסכת תמיד כתב דהשמירה היתה ביום ובלילה אך רבינו שמעיה בריש מדות כתב דהשמירה היתה בלילה וכן הוא דעת הרע"ב. ודברי המפרש תמוהים הם בעיני:

מראי מקומות

פרק ח: - שמירת המקדש מ"ע, ראה זהר ח"ג קט, א. שאין שמירתו אלא כבוד לו, ראה במדבר"ר פ"ג, ב. ושמירה זו מצותה וכו', ראה מדרות פ"א מ"א (כפי הר"ש והרע"ב).

ד מצות שמירתו וכו'. בספרי פרשת קרח על פסוק אתה וזניך אתך לפני אהל מועד: וארבע ועשרים עדה וכו' והיכן היו שומרים וכו' עד סוף הפרק. צפ"ק דתמיד (דף כ"ה) וצפ"ק דמדות (מ"א): ומ"ש והרובין מפרש בגמרא פ"ק דתמיד (דף כ"ג) דהיינו נערים שלא הגיעו לעשות עבודה כגון פחותים מ"ג: ומ"ש ומניחים אותם כנגד ראשיהם. הוא כאוקמתא דרב פפא דרב"פ זא לו (דף ס"ט) דהכי מסיק גמרא דכנגד ראשיהם היו מניחים אותם לא תחת ראשיהם כי היכי דלא ליתגו מזגדי כהונה ואע"ג דתת הכי משמע דזגדי כהונה ניתנו ליהנות מהם

איכא למימר דהיה דרך לבישה דוקא ועל מה ששנינו (תמיד דף כ"ח) העמידו עושי מצותין לעשות מצותין פריך בגמרא למימרא דמצותין הוו קדימי והתניא מנין שאין דבר קודם לתמיד של שחר כו' אמר רב יהודה להחם חמין לרצוכה ופירש"י דמותר להחם חמין לעסוק בה ומשמגיע זמן הקטרתה לאחר שיקריבו איברי התמיד יקטיר כמו כן את הצותין ואיני יודע למה קיטר רבינו מלכאך זה. ומ"ש רבינו חזן מלילי שבת וכו' ואע"ג דקי"מא לן דאין שבות במקדש משום דהנסיס זרזיס הם וטלטול נר בשבת אינו אלא שבות שאני הכא דאפשר בנרות הדלוקים מערב שבת:

ציונים
ד. וכ"ד עדה
שומרים
אותו,
פיה"מ מדות פ"א
מ"א.

משנה למלך

ד וארבע ועשרים עדה שומרים כו'. תנן בריש מס' מדות ב' מקומות הכהנים שומרים צ"ה צבית אצטנים צבית הנילון וצבית המוקד והלויים צעשעים ואחד מקום ה' על ה' שערי הר הצבית ד' על ד' פנותיו ומחוץ ה' על ה' שערי העזרה ד' על ד' פנותיו ומחוץ ואל' בלשכת הקרבן ואל' בלשכת הפרוכת ואל' לאחרית בית הכפורת ע"כ. וצפ"ק דמדות תנן וצבילון שער הנילון ומנין אכסדרה היה ועלייה צבוי על גביו שהכהנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטן ע"כ. והנה לכאורה נראה דאכסדרה זו הכהנים היו שומרים מלמעלה והלויים מלמטה אך ראיתי למפרש בתחילת מס' תמיד שהצבית שם משנה זו דמדות שכתב דשמירת לויים אינה מוסבת על צנין אכסדרה אלא למדך שאע"פ ששמירת כהנים לריכה שתהא למעלה מקום שמירת הלויים לא צעו למעלה אלא למטן כו' והצי"א ראייה לדבריו דהא תנן צב"א מקומות הלויים שומרים וקא חשיב להו ולא קא חשיב שמירה זו דאכסדרה ואם איתא דלויים שומרים באכסדרה אי"כ הוה להו עשרים ותי ע"כ. ובגמרא הקשו על משנה זו דהלויים צב"א מקום וקא חשיב ה' על ה' שערי עזרה ורמיניהו צעשה שערים היו בעזרה ותיירו אמר אביי תרי מינייהו לא צעו שימור ופירש שם המפרש דתרי לא צעו שימור לויים דהא כהנים צ' מקומות שמרי ומאי ניגיהו שער בית המוקד ושער בית הנילון וצבילון הו' שערים קא חשיב להו ע"כ. והנה הכלל העולה מדבריו הוא דלא מיציע"א דבג' מקומות אלו שהיו הכהנים שומרים בעליה שלא היו הלויים שומרים למטה אלא אף צעשעים שהוא מקום שמירתן של הלויים צעשה צבית הנילון וצעשה צבית המוקד לא היו הלויים שומרים כיון שהכהנים היו שומרים בעליה וכן הוא דעת רבינו שכתב וארבע ועשרים עדה שומרים בכל לילה תמיד צב"ד מקום הכהנים בג' מקומות והלויים צב"א מקום ולא חשיב כלל שמירת לויים במקום שהיו הכהנים שומרים וצדין ח' כתב ועל ה' שערי העזרה חוץ לעזרה שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הנילון ע"כ כיון למה שתיירו בגמרא תרי מינייהו לא צעו שימור והיינו שער המוקד ושער הנילון דלא היה שם שמירת לויים כלל כיון שהכהנים שומרים שם מלמעלה אך ראיתי לסמ"ג בחלק מלות עשה ס"י קס"ה שכתב אף צבית אצטנים וצבית הנילון וצבית המוקד היו גם לויים שומרים וטפלים לכהנים כמו שנאמר וילוו עליך וישראלך במקום שהיו עליות היו הכהנים שומרים מלמעלה ולויים מלמטה וצבית המוקד היה כהן מצפנים ולוי מצחוץ דמפרש במסכת תמיד ובמסכת מדות שנינו שהלויים שומרים צב"א מקומות לצדס כו' וצ' השערים האחרים היו כהנים ולויים שומרים ע"כ. והנה כפי סברא זו מתני' דמדות דקתני שהלויים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה איתא כפשטה דבאזתה אכסדרה עלמה היו הלויים שומרים למטה ומתניתין דקתני דהלויים היו שומרים צב"א מקום ולפי דברי הסמ"ג נמלא שהלויים היו שומרים צב"ד מקום דהיינו ג' מקומות עם הכהנים וצ"א מקום לצדס היינו משום דמתניתין לא קא חשיב אלא המקומות שהיו הלויים שומרים לצדס בלתי שותפות הכהנים

אבל לעולם דצמקום שהיו הכהנים שומרים גם הלויים היו שומרים שם למטה מדכתיב וילוו עליך וישראלך וזה למדנו ממתיני' דמדות דקתני על אכסדרה צבית הנילון שהכהנים שומרים למעלה והלויים למטה והוא כלל לכל המקומות שהיו הכהנים שומרים שהיו הלויים שומרים שם למטה ולפי זה מה שתיירו בגמרא תרי מינייהו לא צעו שימור א"ן הכהנים כמו שכתבנו למעלה משום דהכהנים היו שומרים שם למעלה אלא הכהנים היו משום דבהני תרי שערים כבר היו הלויים שומרים תחת העליות שהיו שומרים שם הכהנים וא"כ לא צעו שימור לשערים והמקשה היה סבור דמלבד מה שהיו הלויים שומרים תחת העליות שהיו הכהנים שומרים דכתיב וילוו עליך היה מן הדין שהיו שומרים ג"כ צעשעים שתחת העליות ותיירן אביי דאין לורך ליה דבחד מקום תרי שומרים למה לי וכיון שהיו שומרים תחת העליות שוב אינו לורך לשומרים צעשעים. אך מה שאני תמיה לפי דברי הסמ"ג הללו הוא מההיא דאמר"י בריש תמיד מנא לן דהלויים היו שומרים צב"א מקום ואמרנו מדכתיב לומר לויים ששה וגו' והקשו על זה הני עשרים וארבעה הוו ותיירו דלא הוו כי אם כ"א וכמבואר שם עוד תירלו דלעולם עשרים וארבעה דכתיב תלתא מינייהו דכהנים ועשרים וחד דלויים ע"כ. ולפי דברי הסמ"ג דס"ל דהלויים מלבד מה שהיו שומרים בג' מקומות עם הכהנים עוד היו שומרים צב"א מקום לצדס ונמלא שהיו שומרים צב"ד מקום מהו זה שהקשו בגמרא הני כ"ד הוו והלא פשיטא דכ"ד היו וכי תימא דהיינו מה שתיירו בתיירולא בתיירולא תלתא מינייהו דכהנים כלומר שהיו שומרים עם הכהנים הא ליתא דהא בגמרא הקשו על זה והא הכא לויים הוא והולרכו לומר דצב"ד מקומות נקראו הכהנים לויים וליכא למימר דמה שהולרכו לומר דתלתא כהנים וכדריב"ל הוא מפני שהוקשה להם דאין הכתוב הזכיר שמירת הלויים ולא הזכיר שמירת הכהנים דאי"כ כפי תירולא קמא דקאמר דקרא נמי לא קאמר כי אם כ"א מקום תיקשי אמאי לא קאמר קרא שמירת הכהנים. ומיהו היה אפשר לומר דאם הכתוב לא איירי כי אם צשמירת הלויים לצדס אין זה מהקושי אם הכתוב לא הזכיר שמירת הכהנים אך כפי תירולא בתיירולא אי אמרת דקרא כ"ד מקומות קאמר והג' הם מקומות שהיו הכהנים שומרים עם הלויים אז קשה איך לא הזכיר הכתוב הכהנים שהם העיקר והלויים טפלים להם דכתיב וילוו עליך ומ"מ אין דברים הללו נוחים אללי. עוד קשה לי דבשלמא כפי תירולא קמא דקאמר דקרא כ"א מקומות קאמר אף שהלויים היו שומרים צב"ד מקום ניחא דאיכא למימר דקרא לא איירי אלא במקום שהיו הלויים שומרים לצדו ולא במקום שהיו שומרים עם הכהנים כי היכי דלא מיירי קרא צשמירת הכהנים אך לתיירולא בתיירולא דקרא איירי צשמירת הכהנים קשה דאמאי לא קאמר נמי המקום שהיו הלויים שומרים עם הכהנים ואם כן הוה להו כ"ז מקום. אשר על כן ג"ל דלביע עיקר מלות השמירה אינה אלא צב"ד מקום ומקרא ילפינן דג' כהנים לריכים לשמור בג' מקומות ושמינין נמי מקרא דגם הלויים לריכים לשמור במקום מיוחד דכתיב משה אהרן וצניו אלא שכתוב לא הזכיר גבי לויים ככה

מראי מקומות

שמירה אזהרה היא, עיין מנחות לר, ב: השמר דעשה נמי לאו. ד. מצות שמירתו וכו', תמיד כה, ב (במשנה). וכ"ד וכו', תמיד כו, א. מדות פ"א מ"א.

מקומות לריכס לשמור ואדרבה מן הפסוק גראה דבחד לוי שומר סגי דהא בקרא לא הוזכר כי אם משה אלא דאפשר דדוד תקן שיהיו הלויים שומרים כ"א מקום ונמצא שהיו הלויים עם הכהנים כ"ד שומרים והו כשהוזכרו השומרים לא הוזכרו כי אם בשיעור זה דהיינו כ"ד אלא דכיון דרחמנא אמר וילוו עליך וישרתוך למדנו מפסוק זה דגזירת הכתוב היא דבמקום השומרים הכהנים יהיו שם לויים טפלים להם ולא משום שמירת הבית אלא שיהיו כמו משרתים לכהנים השומרים והם כמו שומרים לשומרים ומזה הטעם עלמנו בעינן שיהיו הכהנים שומרים למעלה כדי שיהיו הלויים למטה לקיים הכתוב דקאמר וישרתוך שהם כמו המשרתים שהאדון עומד למעלה והמשרת עומד למטה וקרא דרברי הימים לא איירי אלא בלויים השומרים וכפי תירולא קמא קרא לא איירי כי אם בלויים ולא בכהנים וכפי תירולא בתרא קרא איירי בכל השומרים כהנים ולויים אבל כמה שהיו הלויים שומרים עם הכהנים כהא לא איירי קרא משום דהני לאו משום שמירת הבית קא אתו אלא מדיון שירות הכהנים וכדכתבנא. והנה כפי מה שכתבנו רבינו וסמ"ג בפירושא דקרא דילוו עליך פליגי רבינו ס"ל דקרא במלות שמירת הבית איירי וקאמר דהכהנים יהיו שומרים בעלייה והלויים למטה במקום שומרים שיהיו הלויים טפלים לכהנים והיינו דכתבי ילוו עליך והסמ"ג סובר דקרא לא איירי בשמירת הלויים אלא שגזר הכתוב דבמקום שהכהנים שומרים שיהיו שם לויים למטה כמו משרתים וא"ת מאחר דקרא לא איירי בשמירת הלויים מנא לן שהלויים לא ישמרו בעליות גם כן וי"ל דלעולם שמירה סתם אינה אלא למטה בשמירת חזרות המלכים וגבי כהנים דתינון שהיה שמירתם בעלייה שאלו בגמרא מנא לן ותיירו מדקאמר רחמנא וילוו עליך וגו' כלומר שגזירת הכתוב דבמקום שהכהנים שומרים שיהיו שם לויים טפלים להם שמעת מינה דהכהנים מלות שמירתם הוא במקום גבוה וגזירת הכתוב הוא כדי שיהיו שם טפלים להם אבל גבי שמירת הלויים דקיימא קיימא כסתם שמירה שהיא מלמטה. ודע דבסוף פ"ק דמדות תנן הגיע זמן הגעילה וכו' נתן כסתו עליה יסן לו ע"כ. לו מבחון גמר מלגטול החזיר את המפתחות וכו' נתן כסתו עליה יסן לו ע"כ. והנה מה שכתבו בנפסחא דיון וכן לוי יסן נראה שהוא ט"ס ולריך לגרום וכן לוי יסן לו וכן כתב רבינו עובדיה וכן לוי זה הוא השומר שבבית המוקד שהיו שם הכהנים שומרים וצבית אבטינס וצבית הגילוף שהיו עליות היו הכהנים למעלה והלויים למטה וצבית המוקד שלא היה שם עליה היה הכהן מצפנים וכן לוי מבחון וכמו שכתב ר"ע והן הן דברי הסמ"ג שכתבנו למעלה ומ"ס כדמפרש במסכת תמיד היינו ההיא דאמרין בריש מסכת תמיד דבעו בגמרא מנא לן שהכהנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה דת"ר וילוו עליך וישרתוך בעבודתך הכתוב מדבר אתה אומר בעבודתך או אינו אלא בעבודתם כשהוא אומר וגללו עליך ושמרו הרי עבודתם אמור הא מה אני מקיים וילוו עליך וישרתוך בעבודתך הכתוב מדבר הא כיצד כהנים שומרים מלמעלה ולויים מלמטה ע"כ. והנה העתקתי סוגיא זו משום דמכאן מודעא רבה למה שכתבתי למעלה דמה שהיו הלויים שומרים במקום שהכהנים שומרים אינו משום שמירת הבית אלא כדי שיהיו נראים כמשרתים לכהנים והצרייתא הכי מיתפרשא וילוו עליך וישרתוך בעבודתך כלומר כשאתה עובד ישרתו אותך הלויים דהיינו כשהכהנים שומרים דהיינו עבודה שלהם הלויים ילוו עליך וישרתוך דהיינו שיהיו מלמטה כמו שומרים לך או אינו אלא בעבודתם כלומר שגם הם יהיו שומרים כמון כשהוא אומר וגללו עליך ושמרו הרי עבודתם אמור הא מה אני מקיים וילוו עליך בעבודתך הכתוב מדבר הא כיצד כהנים שומרים מלמעלה ולויים מלמטה ואף שהמפרש פירשה לברייתא זו בדרך אחרת היינו משום דאיהו ס"ל דעת רבינו דבמקום שהכהנים שומרים לא היה שם לויים כלל אף לדעת הסמ"ג שכתבנו אח"כ ברייתא זו כפשטא ודו"ק. ודע דאליבא דרבינו והמפרש לא ידעתי מאי שיאטיה דבן לוי דקתני וכן לוי יוסב לו בחון שהרי כפי דבריהם במקום שהכהנים שומרים לא היה שם לויים כלל וכמו שכתבנו לעיל וסבור הייתי לומר דבן לוי זה הוא איש הר הבית המוזכר שם בתמיד ובמדות שהיה מחזיר בכל לילה ואפשר שמקומו הקבוע לו היה בבית המוקד מבחון ואפשר דמגוי זה היה מן הלויים ולא מן הכהנים

אך אינו מתיישב לי כל זה דלמה שינו את שמו דבתחילה קראוהו בלשון מעלה איש הר הבית ועכשיו קראוהו בן לוי. וראיתי לרבינו שמעיה שכתב עלה דמשנה זו פירוש מחודש וי"ל הגיע זמן הגעילה כו' הגביה את הטבלא הכהן השומר כו' ונעל הכהן מצפנים כל השערים שיש לו לנעול ובעודו עוסק בנעילת שערים בן לוי יוסב לו מבחון על הטבלא גמר מלגטול הגביה הטבלא כו' והחזיר הטבלא למקומה ונתן בן לוי כסתו עליה חזר ויסן ע"כ. והנה כפי דבריו בן לוי זה היה יוסב צפנים בבית המוקד והרב בעל תוספות י"ט הרצה להשיב בדברי רבינו שמעיה הללו דמנא ליה כל זה והנראה אלא דרבינו שמעיה ס"ל דעת רבינו דבבית המוקד לא היה שם שומר לוי כלל דבמקום דהכהנים היו שומרים לא היו הלויים שומרים מש"ה פירש דבן לוי זה אינו שומר המקדש אלא מיניו היה שהיה יוסב על הטבלא שהיה בתוכה מפתחות העזרה. ודע שחפשי בדבריו בחיבורו ולא ראיתי שהביא משנה זו דהגיע זמן הגעילה ולא ידעתי למה. ודע שדעת רבינו עובדיה הוא דעת הסמ"ג וכמו שכתב בספיק דמדות ובציאור ההיא דאמרין בריש תמיד תרי מינייהו לא בעו שימור לא גלה דעתו אלא כתב סתם בריש מדות ואפי' לדברי האומר ז' שערים היה מודה שלא היה משמר אלא על חמשה ע"כ. והרב בעל תיו"ט הביא סוגיית הגמרא וכתב ופי' ה"ר שמעיה לפי שהיו תכופין לשאר השערים ע"כ ולא ידעתי למה בחר בפירוש זה דרבינו שמעיה מכל הפירושים ולדידי עד כאן לא הווקק הר"ש לפירוש זה אלא משום דסבר כרבינו דבמקום שהיו הכהנים שומרים לא היו הלויים שומרים ומש"ה הווקע לו דהני תרי אמאי לא בעו שימור ולא ניחא ליה כמה שכתב המפרש ורבינו דמשום דהיו הכהנים שומרים למעלה משום הכי לא בעי למטה ומש"ה פירש שאין הטעם אלא משום דשני שערים היו תכופין לשאר השערים אף לדעת הר"ע דכל מקום שהיו הכהנים שומרים למעלה הלויים שומרים למטה אין לורך לדברי הר"ש אלא הטעם שלא היו שומרים בשער בית המוקד ובשער בית הגילוף הוא משום דבבית הגילוף היו שומרים תחת האכסדרה ובבית המוקד היו שומרים בחון ומש"ה לא היו שומרים בשערים. ודע שראיתי בפסקי תוס' בריש מדות דבריהם האלה בג' מקומות במקדש שומרים כהנים וגם לויים וכהנים מצפנים ולויים מבחון ועוד ח"י מקומות שומרים לויים לבדם ובין הכל כ"א מקומות ע"כ. וכעין זה כתבו ג"כ בפסקי תוס' דתמיד. והנה מה שכתבו דג' מקומות שהיו הכהנים שומרים היו הלויים שומרים הן הן דברי הסמ"ג שכתבנו לעיל אף מה שסיימו ועוד ח"י מקומות הדבר הוא תימה שהרי בפרטן אתה מולא כ"א והנראה דהתוס' ס"ל דמאי דתנן והלויים כ"א מקומות הוא בין כל המקומות דהיינו בין המקומות שהיו שומרים עם הכהנים ובין המקומות שהיו שומרים לבדם לפי ששמירת הכהנים היתה בבית המוקד וצבית הגילוף וצבית אבטינס והנה ידוע הוא דלשכת בית אבטינס היתה בדרום בלד שער המים וכמ"ס הרב בעל תיו"ט ציור הבית שעשה בסוף מדות יע"ש וא"כ כששנינו בשמירת לויים חמשה על חמשה שערי העזרה בכלל השערים הללו הם שער בית המוקד ושער בית הגילוף ושער המים וצב' מקומות הללו הכהנים היו למעלה והלויים למטה ונמצא שהיו הכהנים שומרים עם הלויים וצ"ח מקומות אחרים היו שומרים הלויים לבדם. ולפי דברי התוס' הללו מאי דאמרין בגמרא בריש תמיד תרי מינייהו לא בעו שימור אין הכוונה כמ"ס המפרש דהיינו משום דהכהנים שומרים למעלה שהרי כבר כתבנו דלפי דברי התוס' בכלל ה' שערים ששנינו במתני' שהיו הלויים שומרים הם שער בית המוקד ושער הגילוף ושער המים אלא התוס' ס"ל דעת הר"ש דהכוונה היא תרי שערים היו שם שהיו תכופים לשערים אחרים ומש"ה לא בעו שימור ואפשר שדעת הר"ש דעת התוס' דהלויים היו שומרים בבית המוקד וצבית הגילוף ומש"ה הוכרח לפרש דמאי דאמרין דתרי לא בעו שימור דהיינו משום דהיו תכופים ואף שכתבנו לעיל דמה שפירש במתני' דהגיע זמן הגעילה נראה דס"ל דלא היה ללויים שמירה במקום הכהנים נראה דאין זה הכרח דלעולם דס"ל שהיו הלויים שומרים במקום שהכהנים שומרים אלא דס"ל דהך ב"ל לאו שומר הוא דמאי איריא הכא דיני השמירה שהרי כבר נגשו בראש הפרק ועוד דמאי הוא שנה אותו בלשון יחיד וכן לוי יוסב מבחון והרי כ"מ ששנו שמירת הלויים הוא

ציונים
ה. והרובין ..
אבן, פיה"מ פ"א
מ"א.
ו. פיה"מ תמיד
פ"א מ"א.

ה והיכן היו שומרים, כהנים היו שומרים בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד, בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות בנויות בצד שערי העזרה והרובין היו שומרים שם, בית המוקד כיפה ובית גדול היה מוקף רובדין של אבן וזקני בית אב של אותו היום היו ישנים שם ומפתחות העזרה בידם. ו לא היו הכהנים השומרים ישנים בבגדי כהונה אלא

משנה למלך

בלשון רבים וכן בדן דודאי לא היה איש אחד שומר ועוד אפשר דגירסתו היתה חזר וישב לו וקאי על צ"ל המזוכר למעלה וכיון שכן ע"כ לאו שומר הוא דהא אין לוי שומר מצפנים מכל הני טעמי ס"ל דבן לוי המזוכר כאן אינו שומר כי אם ממונה על מקום המפתחות: הכלל העולה ממה שכתבנו דבשמירת הלויים לפי דעתו איכא שלש מחלוקות הדעת האחת הוא דעת רבינו והמפרש דהלויים לא היו שומרים כי אם צב"א מקומות דוקא ובשער בית המוקד ובית הניצוץ לא היו שם שומרים לויים לפי שהכהנים היו שומרים מלמעלה. הדעת השנית היא דעת החוס' וס"ל כדעת רבינו שהלויים לא היו שומרים כי אם צב"א מקומות אך בזה פליגי עם רבינו דס"ל דהלויים היו שומרים בבית המוקד ובבית הניצוץ מלמטה וכבר כתבתי שהגרא"ה אל"ה הוא שדעת הר"ס"ה הוא כדעת החוס'. הדעת השלישית היא דעת הסמ"ג ורבינו עובדיה דהלויים מלבד מה שהיו שומרים צב"א מקומות לבדם עוד היו שומרים בג' מקומות עם הכהנים וכבר ביארתי לעיל סברא זו בחר הי"ע. והרב בחר שבע אחר שהצ"ח מה שכתב בפסקי תוס' דמדות ותמיד שכתבנו למעלה כתב ולי נראה שהוא טעות גדול שהרי משנה שלמה שנינו בשלש מקומות בו והלויים צב"א וקא חשיב להו להני צב"א מקום שהלויים היו שומרים לבדם בין שער ופנה דהר הבית ועזרה בו ופרדן בגמרא רמיהו ז' שערים היו ומשני תרי מינייהו לא צבו שימור פירש המפרש לא לריכי שימור דהא כהנים בג' שמרי להו ומאי ניהו שער בית המוקד ושער בית הניצוץ וכ"כ רבינו בהדיא שהלויים לא היו שומרים כלל למטה בג' מקומות שהיו הכהנים שומרים דאי"כ אף אלו תרי מינייהו לריכי שימור ועוד דאי"כ היו בין הכל כ"ו מקומות ואין ילפינן מקרא שלל היו בין הכל רק כ"ד מקומות בו. וכל דהמשנה דמדות הטענה דקתני שער הניצוץ בו שהכהנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה ועלה על דעתו דשמירת לויים מוסבת על בנין שער הניצוץ ומשם למד דהיה בבית אבטינס ובבית המוקד היו הלויים שומרים למטה אבל כבר נשמר מזה הטעות הר"ס"ה ופירש דשמירת לויים אינה מוסבת על בנין שער הניצוץ אלא קאי על כ"א מקום שהיו הלויים שומרים לבדם וכן פירש המפרש ולאפוקי מהסמ"ג שכתב שהלויים היו שומרים בג' מקומות שהיו הכהנים שומרים והיו נמי שומרים צב"א מקום לבדם עכ"ל. והנה הנך רואה שאין ממש בדברים אלו כלל דמה שהקשה ממה דאמרין תרי לא לריכי שימור והצ"ח פי' המפרש כפי הגרסא לא ראה דברי הר"ס"ה בריש מדות שפירש פירוש אחר וכבר כתבנו דהתו' ס"ל כפי' הר"ס"ה ומה שחזר דאי"כ היו בין הכל כ"ו כו' מה שאינו כתב דלדברי החוס' לא היו בין הכל רק כ"ד ואף אם היו כ"ו וכסדרת הסמ"ג לא קשה מידי ממה שהקשה וכמו שכתבנו לעיל גם מ"ש דהר"ס"ה פי' דשמירת לויים אינה מוסבת על בנין שער הניצוץ זה אינו דדוקא המפרש פי' כן אך דברי הר"ס"ה יותר נוטים לדברי החוס' וכמו שיראה המעיין ומה גם דאחר שפירש דטעמא דתרי לא צבו שימור הוא משום דהיו תכופים שמעת מינה דאף במקום שהיו הכהנים שומרים הלויים ג"כ היו שומרים, הכלל העולה דכל מה שיש לשאת ולתת בדברי סמ"ג ותוס' כבר הארכנו בזה לעיל והכל מתוקן אללנו וזה המחבר כפי הגרסא לא השגיח צעין יפה בדבריהם ולא די לנו זה הלעזר אלא שהט"ח דברים ופער פיו נגד רבותינו צעלי החוס' וכתב צננים ושלשה מקומות שטעו והגרסא אל"ה הכל דבר אחד וזהו עונשן ושרי ליה מר' ולן: תנן בפ"ק דמדות ומקום היה שם אמה על אמה בו' שהמפתחות היו תלויות בה ע"כ. ונראה דמקום זה היה בבית המוקד עלמנו ולא בד' לשכות שהיו בבית המוקד דהא קודם למשנה זו קתני בית המוקד בו דעלה

ה והרובין היו שומרים שם בו'. בגמרא אמרין דמשה קרי להו רובין משום דלא מטו למעבד עבודה ופירש המפרש כגון פחותין מ"ג שנה וכ"כ מרן. ואני תמיה על זה דאיך יתכן דמלוא זו שהיא שמירת המקדש שהיא מלות עשה ימינו אותה לעשות לקנינים שאין בני מלוא וכי תימא שהמלוא מתקיימת בשמירת הלויים הא ליחא דהא מקרא מלא הוא שהכהנים יהיו שומרים וכדאיתא בגמרא ריש מסכת תמיד. ומיהו לזה היה אפשר לומר דבבית המוקד השומרים לא היו קנינים דהא התם לא קתני רובין כי אם פרחי וכמו שעוד נעמוד על זה וא"כ הרי מתקיימת מלות שמירה התם ומיהו אין דעתו מתיישבת בזה דהא מקרא ילפינן דכהנים ישמרו בג' מקומות מדכתיב אהרן ובניו וא"כ מן הדין ראוי דהשומרים יהיו בני מלוא. והגרסא אל"ה דהא דקאמר הכא דלא מטו למעבד עבודה היינו שהם פחותים מעשרים שנה וכמ"ש רבינו בפ"ה מהלכות כלי המקדש דין ע"ו וכשיגדל הכהן ויעשה איש הרי הוא כשר לעבודה אבל אחיו הכהנים לא היו מניחין אותו לעבוד עד שיהיה בן עשרים שנה ע"כ. ולאלו הוא דקרי להו הכא רובין דהיינו שהן ראויין לעבודה אלא שהכהנים אין מניחין אותם לעבוד והיו עושין אותם שומרים. והסמ"ג עשין קס"ה כתב דהרובין היו נערים שלא הגיעו לחינוך עבודה ע"כ ודבריו סתומים מהו חינוך עבודה. שוב ראיתי להרב בחר שבע שכתב כן ודחה דברי המפרש. וראיתי בפסקי תוס' מסכת תמיד ס"ו ו' שכתב שם פחות מבן עשרים אין כשר לעבודה ולפי דעתו דבריהם הן על הרובין השנוי בשמנתו דאמרין בגמרא דלא מטו למעבד עבודה ופי' הם דמיירי בפחות מבן עשרים והלכך לימר דפחות מבן עשרים אין כשר לעבודה:

ו' א' היו הכהנים השומרים ישנים וכו'. תנן צפ"ה דשקלים בן צבי על הפקיע ופי' רבינו עובדיה על הפקיע להלקות כהנים והלויים שנמלאו שנים על משמרותיהם שהיו שומרים את המקדש צלילה דאמרין במסכת מדות מי שהיו מולאין אותו ישן היו חובטין אותו ע"כ. והגרסא מדבריו הוא שגם לכהנים היו מלקין אם היו מולאין אותו ישן אך בפ"ק דמדות תנינן איש הר הבית היה מחזר בו' והם אומרים מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין שיסן לו על משמרתו ע"כ. נראה דדוקא לויים היו לוקין

מראי מקומות

ה. והיכן היו שומרים וכו', תמיד כה, ב (במשנה). מדות פ"א מ"א.

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ח

מקפלין אותן ומניחין אותן כנגד ראשיהן ולובשין בגדי עצמן וישנים על הארץ, כדרך כל שומרי חצירות המלכים שלא יישנו על הממות. ז אירע קרי לאחד מהן, הולך במסיבה שתחת הקרקע שהמחילות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו וטובל וחוזר ויושב אצל אחיו הכהנים עד שנפתחין השערים בבוקר יוצא והולך לו. ח והיכן היו הלויים שומרים, על חמשה שערי הר הבית, ועל ארבע פנותיו מתוכו, ועל ארבע פינות העזרה מבחוץ שאסור לישב בעזרה, ועל חמשה שערי העזרה חוץ לעזרה שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ הרי שמנה עשר מקום. ט ועוד שומרים בלשכת הקרבן ובלשכת הפרוכת ואחורי בית הכפורת. י ומעמידין ממונה אחד על כל משמרות השומרים, ואיש הר הבית היה נקרא והיה מחזור על כל משמר ומשמר כל הלילה, ואבוקות דלוקות לפניו, וכל משמר שאינו עומד ואומר לו איש הר הבית שלום עליך ניכר שהוא ישן חובטו במקלו, ורשות היה לו לשרוף את כסותו עד שהיו אומרין בירושלים מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין שישן על משמרתו. יא בשחר קודם שיעלה עמוד השחר סמוך לו יבוא הממונה של מקדש וידפוק על הכהנים שבבית המוקד והן פותחין לו, נטל את המפתח ופתח את השער

ציונים
ז. אירע. ה. הולך לו, פיה"מ תמיד פ"א מ"א. וחוזר ויושב וכו', פיה"מ מדות פ"א מ"ט.
ח. ועל חמשה שערי העזרה כו', שהרי הכהנים וכו', פיה"מ מדות פ"א מ"א (ועיין לקמן ח"א סי' יד).
יא. ופתח את השער הקטן וכו', פיה"מ תמיד פ"א מ"ג. מדות פ"א מ"ז.

משנה למלך

היו ישינים בצבדי קדש משמע שללא בצבדי קדש היו ישינים והדרא קושיין לדוכתא דמה נשתנו כהנים מלויים דלויים מוכח ממתניתין דלא היו ישינים וכדנתיבנא. ור"איתו בפסקי תוספות דריש תמיד וז"ל כהנים ולויים נחלקו למשמרות וזמן קצוב היה להם לישן ואם מלאו ממונה שישן יותר חוצצו במקל וסורף בגדיו אם לא שעומד תחלה ואומר שלום עליך גם במשמר אחד ישן משמר שני נעור וסומר ע"כ. והנה אין ספק שיש ע"ס בסוף דברי התוס' הללו והנראה אל"ל דהתוס' הוקשה אל"ל מה שהקשינו דל"ך היו השומרים ישינים ולזה תירצו בשני אופנים האופן הראשון הוא דלעולם דהיו ישינים אלא בזמן קצוב היה להם לישן ואיש הר הבית היה מחזר ואם מלאו שישן יותר מהזמן הקצוב היה חוצצו במקל ומא' דתנן לא היו ישינים בצבדי קדש היינו בזמן הקצוב להם לישן. עוד כתבו דבכל משמר ומשמר לא היו כולם נעורים אלא היה א' ישן ואחד נעור והיו חוזרים תלילה ולפי זה מא' דתנן דאיש הר הבית היה מכה למי שהיה ישן היינו למי שהיה זמנו להיות נעור ומא' דתנן לא היו ישינים בצבדי קדש כהוונה הוא צמי שהיה זמנו להיות ישן לא היה ישן בצבדי קדש. ומה שסיימו התוספות וכתבו ומקומות יש שלא לישן בהם ולכאורה דברי התוס' הללו אין להם מובן דבאזיה מקום מיירי דאי בעזרה הא אפי' ישיבה אסורה וכל שכן שינה והנראה דהתוס' הוקשה להם דכפי מה שכתבנו דבכל משמר ומשמר לא היו כולם נעורים אלא היה אחד ישן ואחד נעור א"כ איש הר הבית כשהיה מחזר איך היה יודע שזה הוא ישן היה זמנו להיות נעור ואפשר דזמנו היה להיות ישן ואם כן איך היה מכה אותו לזה כתבו דמקומות יש שלא לישן בהם כלומר דהיה להם בכל משמר ומשמר מקום קצוב שלא לישן אלא לישיב שם לשמור וכשהיה זמן אחד מהם לשמור היה יושב שם ובמקום אחר היה הולך חזירו וישן וכשהיה מחזר איש הר הבית והיה מולא בן לוי במקום שלא היו ישינים שם והוא היה ישן היה מכה אותו לפי שישן במשמרתו. שוב ר"איתו להרב בעל זכר שבע שהקשה קושיא זו שכתבנו וכתב ונראה בעיני דזמן קצוב היה להם לישן תלילה ואם מלאו הממונה שישן יותר חוצצו במקל וסורף בגדיו אם לא שעמד תחילה ואמר שלום עליך ומשמר אחד היה ישן ומשמר שני היה נעור וסומר כדרך כל שומרי חצירות המלכים וכן דייק לשון המשנה דמדות דקתני קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין שישן לו על משמרו מדנקט על משמרתו משמע שאינו נלקה אלא על שישן על משמרתו אבל בלא משמרתו היה ישן בהיתר דאם לא כן על משמרתו למה לי והשומרים היו מתחלפין על פי משמרות עד שיגמרו כ"ד משמרות וחוזרים תלילה כמו בשאר עבודות והשתא לא קשיא מידי עכ"ל. והנך רואה שדבריו הם לקוחים מפסקי התוס' אלא שהרב נראה דפירש לדברי התוס' באופן אחר ממה שכתבנו ודבריו לריכס תלמוד ועוד אנופך די' דריכס אלו אם יגמור ה' בעדי:

מראי מקומות

ו. לא היו הכהנים השומרים וכו', תמיד כה, ב (במשנה). ומניחין אותן כנגד ראשיהן, יומא סט, א. תמיד כו, א. וישנים על הארץ, ראה שם כו, ב. ז. אירע קרי וכו', תמיד כה, ב. שהמחילות הפתוחות וכו', פסחים פו, א. ח. והיכן היו הלויים שומרים וכו', מדות

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ח

הקמץ שבין בית המוקד ובין העזרה ונכנס מבית המוקד לעזרה ונכנסו אחריו הכהנים ושתי אבוקות של אור בידם ונחלקו לשתי כתות, כת הולכת למזרה, וכת הולכת למערב והיו בודקין והולכין את כל העזרה עד שיגיעו שתי הכתות למקום בית עושי חביתין, הגיעו אלו ואלו אומרין שלום הכל שלום והעמידו עושי חביתין לעשות חביתין. **יב** כסדר הזה עושין בכל לילה וליילה חוץ מליילי שבת שאין בידם אור אלא בודקין בנרות הדלוקין שם מערב שבת.

סליקו להו הלכות בית הבחירה.

משנה למלך

לי ממש רבינו צפ"ב מהלכות עבודת יום הכיפורים היה כ"ג זקן או חולה מלכנין עשיות של צרזל באש מצערב ולמחר מטילין אותם במים כדי להפיג לינתן שאין שבות במקדש או מערבין מים חמין במי המקוה עד שתפוג לינתן. ואי כדברי מרן למה היו מלכנין עשיות מצערב ולמחר מטילין אותם במים והיו עוברים על שבות מאחר שאפשר בתיקון אחר דליכא איסור שבות שהוא להחם מים חמין מצערב ולמחר יערבו אותם במי המקוה דליכא איסורא כלל:

יב חוץ מליילי שבת שאין בידם אור בו. כתב מרן ואע"ג דקי"ל דאין שבות במקדש בו שאני הכא דאפשר בנרות הדלוקים מע"ש. וקשיא לי ממש מהר"א בכתביו סי' קנ"ד דלהקיש באלצבו בשבת לשחק הטינוק שרי והביא ראיה מדתנן בקש להתגמגם פרחי כהונה מקושין לפניו כו' ולא מידק עלה משום שאין שבות במקדש כדמסיק במלריף גחלת כו'. ואם כדברי מרן ע"כ טעמא לאו משום דאין שבות במקדש דהא היה אפשר להקילו בענין אחר אלא ע"כ טעמא הוא משום דהקשה אף במדינה שריא. תו קשיא